

OKV

**jaargang 2001
nummer 4**

tegenwoordigste jaargang
oktober/november/december
triemaandelijks tijdschrift
voor inwijding in de beeldende
kunsten onder de auspiciën van
de Vlaamse provincies
en i.s.m. de VRT
Afgiftekantoor: Gent

6.20 EUR

Begijnhoven in Vlaanderen

Inhoudsopgave

Begijnhoven in Vlaanderen

Dirk Laporte
Frans Horsten

- 3 **Ontstaan** en ontwikkeling van de **begijnen**beweging
- 10 Verschillende **types** in **gebruik** en in **visie**
- 24 Mozaïek van de Vlaamse **begijnhoven**, het **verhaal** en de **boodschap**
- 41 **Unesco**-erkenning

voorslag
Het nieuwe neogotische Sint-Elisabethbegijnhof in Sint-Amandsberg, ontworpen in 1873 door Jean-Baptiste Bethune en Arthur Verhoegen
Prentkaart ca. 1920
Privé-verzameling

Kostprijs van een abonnement

Een abonnement biedt 4 themanummers en 4x OKV-plus, met Museumkaart.
U kunt zich abonneren door storting van 968 BEF of 24 Euro (zonder opbergband) of 1.268 BEF of 31,44 Euro (met opbergband) op rek.nr. 448-0007361-87 van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen, Sint-Niklaas.
Vanuit Nederland: 56 NLG of 25,5 Euro (zonder opbergband) of 76 NLG of 34,58 Euro (met opbergband) uitsluitend op gironummer 135.20 van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen, Sint-Niklaas.
Een abonnement kan elk moment ingaan.

Vormgeving

Rob Buytaert
Annie Vandezande

Correctie

Hans Devisscher

Coördinatie en eindredactie

Michel Peeters

Productie

Rudy Vercrusysse

Abonnementendienst

Kristien Van Mieghem
03/760.16.40

Druk

Drukkerij Die Keure, Brugge

Pre-press

Grafisch Buro Geert Lefevre

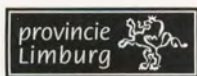

GRAFISCH BURO GEERT LEFEVRE

Copyright OKV

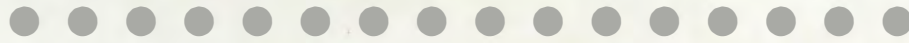
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorgaande toestemming van de uitgever.

ISSN 1373-4873
2001/7892/13

Lid van de Unie van de Uitgevers van de Periodieke Pers

Ontstaan en ontwikkeling van de begijnenbeweging

De problematiek en de ontstaansgeschiedenis van de begijnenbeweging is vrij complex. Niettegenstaande veelvuldig onderzoek terzake blijven nog steeds enkele vragen niet volledig beantwoord.

Terwijl voor de meeste traditionele kloosterorden gemakkelijk een precieze oprichtingsdatum en een stichter kunnen worden teruggevonden, duiken de begijnen tegen het einde van de twaalfde eeuw plots uit de duisternis op. Lange tijd werd de demografische factor naar voren geschoven als voornaamste reden voor het ontstaan van deze vrouwenbeweging: de mannen trokken in die tijd op kruistocht of waren verwickeld in wapengekletter en hierdoor zou een 'overschot' aan vrouwen zijn ontstaan. Deze veronderstelling berust echter grotendeels op een hypothese vermits er voor de twaalfde en de dertiende eeuw geen echt reële bevolkingscijfers bestaan.

Een verklaring moet veeleer gevonden worden in de talrijke religieuze bewegingen die vanaf de twaalfde eeuw ontstonden als reactie tegen de misstanden in de kerk. Men greep daarom terug naar de idealen van de eerste christenen en naar de grondslagen van het evangelie. Norbertus van Magdeburg (1082–1134), Bernardus van Clairvaux (1090–1134) en later Franciscus van Assisi (1181–1226) en Dominicus Guzman (1170–1221) vormden hierbij het voorbeeld bij uitstek: een apostolisch leven leiden in armoede.

Andere religieuzen, de kluizenaars en kluizenaressen, wilden zich terugtrekken uit de wereld om in afzondering een spiritueel leven te kunnen leiden. Vooral vrouwen voelden zich aangetrokken tot dit ideaal. Ze zonderden zich af, alleen of met enkelen samen, in een kluis naast een kerk, een kapel, een abdij en later naast een hospitaal of leprozerij. Deze vrouwen werden 'reclusae' of 'mulieres religiosae' (vrome vrouwen) genoemd. Vrij snel groeiden deze gemeenschappen uit tot kleine agglomeraties rond een abdij. Zo ontstonden dubbelkloosters waarbij deze vrouwen de 'derde-ordegroep' vormden naast de reeds bestaande eerste orde voor priesters en de tweede voor 'echte' kloosterlingen. Om verschillende redenen werden de dubbelkloosters afgeschaft vóór 1200 zodat vele vrome vrouwen opnieuw genoodzaakt waren hun geloof te beleven in een huis dat ze als kluis hadden ingericht. Anders dan kloosterlingen wensten zij immers geen geloften van gehoorzaamheid of eeuwige trouw en van armoede af te leggen. Evenmin hadden ze een goedgekeurde regel, maar ze waren wel bereid in kuisheid een leven te

Detail van een 16de-eeuws schilderij waarop de dagelijkse bezigheden van de begijnen worden afgebeeld

Olieverf op doek, 1578
Mechelen, OCMW

wijden aan contemplatie, gebed, handenarbeid en liefdadigheid (ziekenzorg). Zo ontstonden de eerste begijnengemeenschappen, een verschijnsel dat zich snel over bijna heel Europa verspreidde. De mogelijke reden waarom de begijnenbeweging is ontstaan lag in de structuur van de middeleeuwse maatschappij waarin ongehuwde vrouwen weinig kansen kregen tot een persoonlijke levensvervulling. Abdijen bleven vooral voorbestemd voor mannen, het religieuze leven werd beheerd door mannen, vrome vrouwen kregen nauwelijks mogelijkheden om zich te groeperen en de kerkelijke overheid stond huiverig tegenover ongewone vormen van geloofsbeleving.

Dit 17de eeuwse schilderij
 verbeeldt het verlangen
 van de begijnen om
 deelachtig te zijn aan het
 lijden van Christus
 Olieverf op doek, ca. 1630,
 Sint-Amandsberg, groothuis

H. Begga, met tekst:
 Ootmoedigheid,
 Zuyverheid en
 Gehoorzaamheid
 Olieverf op doek, ca. 1700
 Begijnhofkerk Hoogstraten

Bij ons treft men de oudste sporen van deze semi-religieuze vrouwen aan in Oignies, Luik, Nijvel en Zoutleeuw (1207).

De hoge clerus wist geen raad met die godvruchtige vrouwen die de kerkelijke regels afwezen. Het wantrouwen ten aanzien van de begijnenbeweging kende een hoogtepunt in 1215 met het vierde Concilie van Lateranen dat een verbod uitvaardigde om nog nieuwe vormen van kloosterleven in te voeren. Dankzij bemiddeling van de Luikse priester, Jacob van Vitry (+1244) liet paus Honorius III zich overhalen één uitzondering toe te staan voor de begijnenbeweging zoals die was ontstaan in de Nederlanden. Dit werd in 1233 bevestigd door een eerste schriftelijke goedkeuring van paus Gregorius IX. Het is vooral vanaf dat ogenblik dat de meeste begijnhoven in Vlaanderen, Brabant en het prinsbisdom Luik zijn ontstaan. De nieuwe levensstijl oogste zoveel succes dat in sommige steden (Gent, Leuven, Mechelen, Ieper) een tweede begijnhof moest worden opgericht om aan de vraag te kunnen voldoen. Van de meer dan honderd begijnhoven die de Lage Landen op het einde van de veertiende eeuw telden, blijft nu nog één derde over. Om allerlei politieke en religieuze redenen zijn de begijnhoven in de rest van Europa verdwenen in de loop van de zestiende eeuw.

De begijnengemeenschappen in onze gewesten werden gesteund door de wereldlijke macht. Ze kregen dikwijls gronden aangeboden door de gravinnen van Vlaanderen of de hertogen van Brabant om meestal aan de rand van de stad hun 'hof' uit te bouwen. Ze werden meestal onder leiding van een kloosterorde geplaatst, vooral cisterciënzers, franciscanen en dominicanen, die vanuit hetzelfde 'vita apostolica-ideaal' waren gesticht. Zo behield de Kerk enig toezicht en kon zij ook bepaalde regels opleggen. Toch konden de begijnen hun unieke positie van een onafhankelijk spiritueel en toch werelds bestaan bestendigen. Ze functioneerden als zelfverzorgende gemeenschappen met eigen inkomsten. Elke begijn stond in voor haar eigen levensonderhoud en het begijnhof beschikte over de renten van erfenissen en schenkingen.

Brandschattingen, verwoestingen, zedenverwildering, de Contrareformatie, de Verlichting, nieuwe spiritualiteit en volksdevotie zorgen voor periodes van verval en van bloei. Het huidig voorkomen van de begijnhoven is vooral te danken aan de Contrareformatie. Er kwamen meer schenkingen en het aantal intredingen steeg spectaculair. Het gevolg was dat de oorspronkelijke lemen en houten huizen werden vervangen door duurzame bakstenen woningen. De gotische kerken of kapellen werden vergroot en kregen een barokke aankleding.

In 1796 werden de begijnhoven onder toezicht van de gemeentelijke 'Commissions des Hospices Civils' geplaatst, de voorloper van het huidige OCMW. Zij plaatsten dikwijls hulpbehoevende vrouwen in het begijnhof. Tientallen begijnhoven zijn in die periode verdwenen. De begijnen moesten hun habijt afleggen en mochten voorlopig geen novicen meer aannemen.

Pas met het katholieke reveil van het midden van de negentiende eeuw en de ongeëvenaarde Mariaverering als gevolg van de verschijningen in Lourdes, kende de begijnenbeweging een laatste bloei. Die bleek echter van korte duur te zijn, de groeiende welvaart, de ontkerstening en vooral de sociale ontvoogding van de vrouw zorgden er voor dat de 1500 begijnen die Vlaanderen in 1900 nog telde in 1980 werden teruggebracht tot een vijftigtal. Vandaag is de begijnenbeweging nagenoeg uitgedoofd. De begijnhoven blijven de 'stille' getuigen van een boeiend verleden.

De naam 'begijn'

Over de naamgeving bestaan er verschillende theorieën. Lange tijd werden de heilige Begga en later Lambertus li Beges, een Luiks priester uit de twaalfde eeuw, als mogelijke stichters van deze nieuwe spirituele beweging gezien en hierbij vormden hun namen een gemakkelijke verklaring voor de term begijn. Andere auteurs, vooral etymologen, zoeken een verklaring in het Franse werkwoord 'bégayer' (gebeden) stamelen of stotteren of het Middelnederlandse 'beggen' wat neerkomt op gebeden prevelen. Ook het Engelse werkwoord 'to beg', wat zowel bidden als bedelen betekent zou hiervan afgeleid zijn. Een andere naamverklaring voor begijn is afgeleid van 'beige', de kleur van het boetekleed dat de begijnen in de eerste eeuwen droegen. Waarschijnlijk is de term 'begijn' aanvankelijk door tegenstanders als schimpnaam bedoeld voor 'schijnheilige' ketterse of bekrompen vrome vrouwen. Naderhand, vanaf het tweede kwart van de dertiende eeuw, verdween die pejoratieve betekenis.

**Begijnen aan hun
begijnenkast. Begijnhof ter
Hoye, Gent, ca. 1920**
Prentkaart, verzameling L. Collin

De **inplanting** van de **begijnhoven**

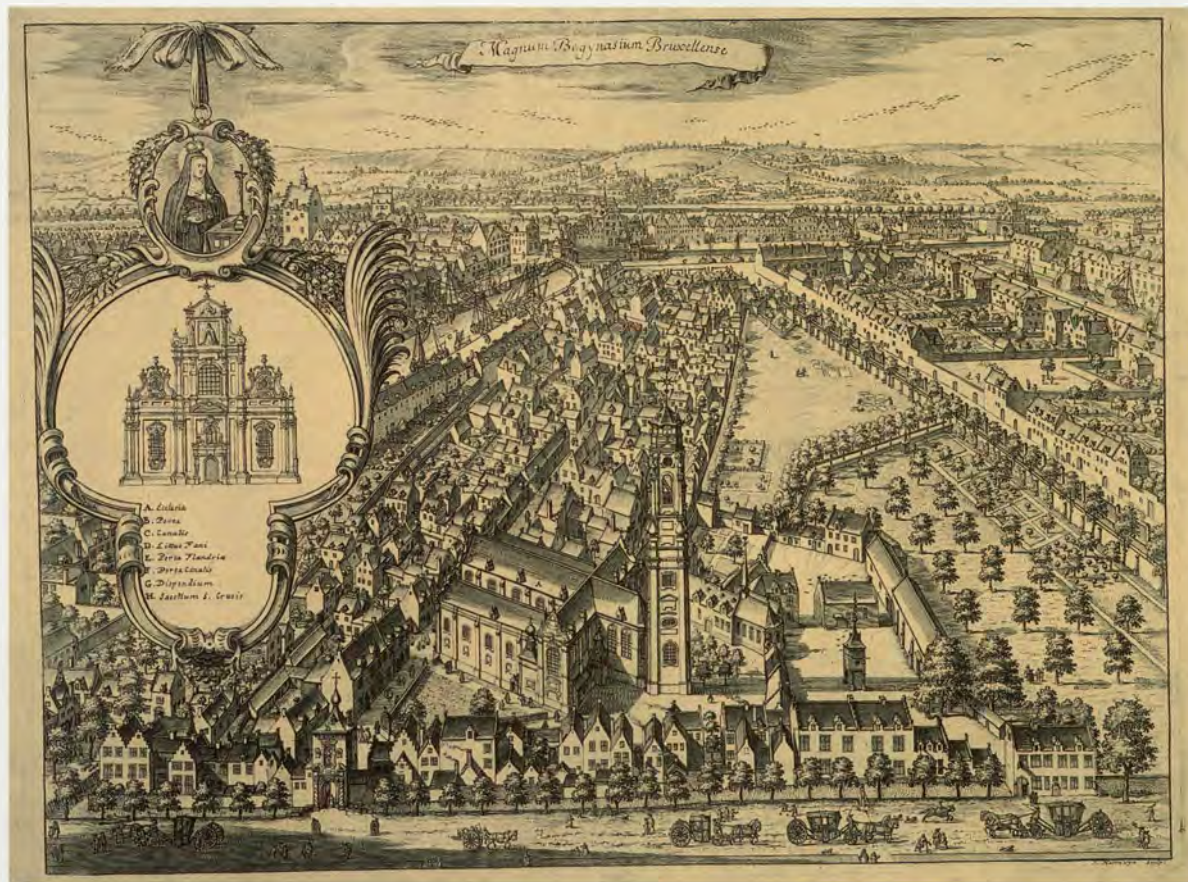
De meeste dertiende-eeuwse Vlaamse begijnhoven werden aanvankelijk aan de rand van de stad ingeplant en meestal zelfs net buiten de stadsomwallingen. Met de uitbreiding van de steden werden zij echter opgenomen binnen de vijftiende- of zestiende-eeuwse stads-muren. Veelal woonden de begijnen in een typische nederzetting-vorm die men het best kan omschrijven als 'een dorp in de stad'. Het is net deze eigenschap die vandaag begijnhoven zo gegeerd maakt als rustige bewoningsvorm.

De bouwgronden die dikwijls door de feodale overheid werden geschonken, waren meestal van minderwaardige kwaliteit. Veelal waren het 'broeken' of

In wezen zijn er drie begijnhoftypes te onderscheiden. Enerzijds is er het pleinbegijnhof met huizen gebouwd rond een centraal plein dat dienst kon doen als begraafplaats, bleekweide en graasweide voor vee. Centraal of aan het uiteinde van dit plein prijkt de kerk of de kapel als hoofdgebouw van de gemeenschap terwijl de andere gebouwen er rondom liggen. Dit plein kon driehoekig zijn zoals in Diksmuide, Dendermonde en Herentals of rechthoekig zoals in Aalst, Aarschot, Hasselt en Turnhout. Hoogstraten vormt een uitzondering omdat het door een uitbreiding in de zeventiende eeuw twee, bijna vierkante binnenpleinen bezit waarrond de huizen zijn gebouwd.

Van het eens zo prestigieuze Brusselse begijnhof bleef enkel de schitterende barokke begijnhofkerk bewaard

*Eis Magnum door J. Horreweyn omstreeks 1700, Brussel
Prentenkabinet Koninklijke Bibliotheek*

lagergelegde moerasgronden, weliswaar in de nabijheid van een waterloop. Dit geografisch gegeven bood voordelen op het vlak van bevoorrading, afwatering en reiniging van textiel. Dit laatste vormde overigens een belangrijke bron van inkomsten. De hoven werden ommuurd of omgracht en de toegang kon enkel verleend worden via één of meerdere poorten die bij valavond werden afgesloten. Wat de inplanting betreft zijn er echter enkele uitzonderingen: in Kortrijk en Hoogstraten bevindt het begijnhof zich dicht bij de collegiale kerk van de stad; in Sint-Truiden is het begijnhof nooit binnen de stadsomwalling opgenomen.

Vervolgens is er het typische stedelijke of stratenbegijnhof dat nauw aansluit bij de middeleeuwse stratenaanleg in dambordvorm waarmee ineens aangelegde steden werden opgebouwd. De huizen begrenzen de verschillende straten en op een groot perceel centraal of aan de rand van het begijnhof bevinden zich de kerk en het voormalige kerkhof. Tot deze groep behoren het oud Sint-Elisabethbegijnhof te Gent, het begijnhof van Diest, Leuven, Lier en Tongeren. Het Groot Begijnhof van Mechelen heeft een eerder grillige aanleg als gevolg van het feit dat de buurt waar de begijnen zich na de godsdiensttroebelen hadden gevestigd, reeds voordien was geurbaniseerd.

Het derde 'gemengde' type is dikwijls het resultaat van uitbreidingen tijdens de zeventiende-eeuwse bloeiperiode van de begijnhoven. Meestal komen ze voor in de vorm van een pleinbegijnhof waarrond een dubbele rij woonhuizen is opgebouwd of waar enkele straten zijn aan toegevoegd. Het begijnhof Onze-Lieve-Vrouw-ter-Hoye te Gent, dat van Antwerpen, Brugge, Sint-Truiden en Tienen zijn voorbeelden van dit derde type. Ook het meest recente begijnhof van Sint-Amandsberg (1874) vertoont dit gemengde type maar de straten zijn er niet aangelegd volgens het rechtlijnige dambord-schema, maar volgens de neogotische principes die pittoreske, geknikte tracés voorschreven.

In elk begijnhof is er gestreefd naar een harmonieuze verhouding tussen open ruimte – kerkhof, (bleek)weiden, boomgaard, kruidentuin, en private voor- en achtertuinen – en bebouwing.

Het Dendermondse begijnhof behoort tot het driehoekig pleintype
 Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Dep. IINAOSO
 sectiefoto/video, 1997

De **architectuur** van de begijnhoven

De architectuur van de meeste begijnhoven gaat terug tot de zeventiende eeuw. Door de heropleving in de periode van de Contrareformatie kregen de begijnhoven meer middelen die werden omgezet in nieuwe gebouwen die moesten voldoen aan de strengere brandvoorschriften. De houten en lemen huizen en de strooien daken verdwenen uit de begijnhoven. De meeste gebouwen werden opgetrokken in traditionele bak- en zandsteen soms aangevuld met arduin voor poortjes. De spaarzaam toegepaste kalkzandsteen werd enkel aangewend voor kruisvensters, lateien, speklagen, dorpels, neg- en hoekblokken. Over het algemeen werd gebruik gemaakt van streekeigen bouwmaterialen. IJzerzandsteen in Diest, Gobertangestein in Leuven, Balegemse kalkzandsteen in Gent, Maaslandse steen in Tongeren en Hasselt. Als beschermlaag voor het metselwerk werd dikwijls een witte kalklaag aangebracht en een gepikte plint (Hoogstraten).

In andere begijnhoven, zoals in Gent, werd gebruik gemaakt van een rode 'kaleilaag' of afwerkingslaag op het baksteenparement.

De meeste begijnenhuizen zijn aaneengesloten breedhuizen waarbij de daknok evenwijdig ligt met de straat of het plein. Veel begijnenhuizen hebben zadeldaken met dakvensters of dakkapellen. De smeedijzeren muurankers geven soms het bouwjaar aan. De plattegronden zijn over het algemeen zeer eenvoudig gehouden. Er kan dus over het algemeen geenszins gesproken worden van vooruitstrevende of vernieuwende architectuur.

Het interieur van de Sint-Agneskerk van het begijnhof van Sint-Truiden bezit een merkwaardige verzameling muurschilderingen in tempera, met de meest geliefde patroonheiligen en scènes uit het leven van Maria

© Davidfonds

De minder gegoede begijnen en ook de novicen kregen onderdak in grotere conventen of gemeenschaps-huizen. Deze conventen, die vaak zijn gesticht door religieuze of adellijke weldoeners, bevatten naast een gemeenschappelijke zaal en werkkamer ook een aantal kleinere begijnenkamers die uitgeven op een centrale of een zijgang. Over het algemeen zijn deze conventen iets rijker van afwerking en materiaalgebruik.

In verschillende begijnhoven treft men op het binnenplein of elders verspreid, kapellen, calvaries, kruiswegen en zelfs grotten van Lourdes (Turnhout en Dendermonde) die een getuige zijn van de volkse devotie van de begijnen.

De infirmerie, het hospitaal voor zieke of bejaarde begijnen, ligt bijna steeds in de nabijheid van de kerk. Het meest uitgebouwde type bevat een ziekenzaal met

Het Brugse begijnhof 'Ten Wijngaerde' evolueerde in de 17de-eeuw door de uitbreiding met een straatje aan de zuidzijde van pleinbegijnhof naar een begijnhof van het gemengde type

© Davidfonds

De poorten en poorthuizen zijn over het algemeen rijk uitgewerkt waardoor de symbolische functie wordt onderstreept. Stilistisch evolueren ze van Rubensiaanse barok in Diest en Gent tot verstrakkend classicisme in Turnhout, Hasselt en Leuven. Meestal staat het poortgebouw in verbinding met de woning van de begijn-portierster.

De begijnhofkerken zijn veelal de eerste gebouwen die in steen waren opgetrokken. Zij werden gewijd aan Catharina van Alexandrië, Elisabeth van Hongarije of heilige Agnes. Sommige kerken hebben nog hun gotische vormgeving behouden, andere werden in de zeventiende of het begin van de achttiende eeuw aangepast in barokstijl. Hun plattegrond sluit dikwijls aan bij de driebeukige zaalkerken van de bedelorden met een vlakke koorafsluiting. Op enkele uitzonderingen na bezitten ze geen transept en geen weststoren maar wel een dakruiter op het zadeldak. In het interieur vertonen deze kerken een ornamentiek die veelal aansluit bij de barokke stijl.

kapel, zoals in middeleeuwse hospitalen, ook keukens, een gastenverblijf en kwartieren voor begijnen-verpleegsters. Soms sluit de infirmerie aan bij het huis van de grootjuffrouw, de bestuurster van het begijnhof. In dit 'groothuis' kon de begijnenraad vergaderen. Over het algemeen zijn deze gebouwen te situeren in de zeventiende en achttiende eeuw en vallen ze op door hun volume en eigentijdse stijl. In andere gevallen is er een aansluiting met het Heilig-Geesthuis waar hulpbehoevenden terecht konden.

De meeste begijnhoven hadden een boerderij die veelal aansloot bij de infirmerie. Slechts in Sint-Truiden is deze bewaard en nog als dusdanig in gebruik.

De begijnhofpastorieën ten slotte bevonden zich doorgaans in de onmiddellijke buurt van het begijnhof aansluitend bij de begijnhofmuur. Deze representatieve gebouwen zijn meestal dubbelhuizen met twee bouwlagen, geconstrueerd in de zeventiende of achttiende eeuw.

Verschillende types in gebruik en in visie

(1) Begijnhoven opgenomen in het stadsplan

Deze begijnhoven zijn in de loop der tijden slachtoffer geworden van stedenbouwkundige ontwikkelingen. Het oude Sint-Elisabethbegijnhof te Gent is hiervan een typisch voorbeeld. Maar ook het Klein Begijnhof te Leuven bij de voormalige Sint-Gertrudisabdij, het begijnhof van Mechelen, dat van Aalst, Aarschot en Tongeren behoren tot deze groep. Vele Vlaamse begijnhoven zijn vrij goed bewaard gebleven omdat ze ommuurd bleven én daardoor als een ingepakt geheel tot ons zijn gekomen. In Wallonië was er sprake van begijnenhuizen of conventen, die vanaf het eerste uur opgenomen waren in de stad en precies daarom verdwenen zijn. Waar de muur of de omwalling verdween, werd het begijnhof bedreigd. Deze begijnhoven vechten nu voor het herstel van hun eenheid, ze missen echter de afbakening die vermoedelijk nooit hersteld zal worden.

De problemen bij de herwaarderung van het Sint-Elisabethbegijnhof te Gent

De toekomst van het in 1242 door Johanna van Constantinopel gestichte Sint-Elisabethbegijnhof in het voormalige 'broek' tussen het Prinsenhof en de Brugse Poort is sedert het vertrek van de begijnen in 1874 vrij onduidelijk geweest. Het 'oud begijnhof' was sedert 1796 door de Franse bezetter, zoals bij de meeste begijnhoven, onder eigendom geplaatst van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen. Vanaf dat ogenblik werden de huizen aan de begijnen verhuurd en even later werd de kerk parochiekerk. Aanvankelijk werden de begijnen gerust gelaten en konden zij hun liefdadigheids- en andere werken verder zetten. Maar vanaf 1860, na het afschaffen van de octrooiwallen begon het antiklerikale, liberale stadsbestuur nieuwe brede straten te trekken aan de rand van het begijnhof, zoals de Rabotstraat en de Begijnhoflaan. Dwars doorheen de bleekweide werden om expansieve urbanistische redenen de Hector van Wittenberghestraat en de Jan Verspeyenstraat getrokken. De omringende begijnenvesten of grachten werden gedempt en de oorspronkelijke, middeleeuwse, gesloten entiteit moest plaats maken voor een verbindings- en doorgangsgebied naar nieuw aan te leggen wijken buiten de vroegere vestingsgordel van de stad. Dit belemmerde uiteraard het normale religieuze leven in het begijnhof en toen daarenboven de overheid de begijnhoven verplichtte ook nog behoeftige vrouwen of proveniersters in hun huizen op te nemen, werd besloten uit te kijken naar een rustiger oord waar

de intimiteit zou worden hersteld. Dankzij de financiële tussenkomst van Engelbert, hertog van Arenberg, werd in Sint-Amandsberg een stuk grond van acht hectaren gevonden waarop een nieuw begijnhof zou verrijzen naar een ontwerp van ingenieur-architect Arthur Verhaegen en Jean-Baptiste de Béthune, de promotor van de orthodoxe neogotiek. Op 29 september 1874 verlieten 600 begijnen noodgedwongen en definitief hun oude hof waar ze bijna 640 jaar vertoefd hadden. Wat ooit het grootste begijnhof van de lage landen was geweest (920 begijnen in 1663), hield dus op te bestaan.

Op het einde van de negentiende eeuw werden de meeste witgekalkte tuinmuurtjes gesloopt om de straten te verbreden en verschillende zestiende- en zeventiende-eeuwse begijnhofhuizen en conventen werden afgebroken omdat ze geen gepast decor vormden voor de statige laat-negentiende-eeuwse boulevard van de Begijnhoflaan. Van de oorspronkelijk 104 huizen en achttien conventen blijven er vandaag nog een zestigtal huizen en dertien conventen over. Ook de voormalige woning van de grootjuffer, de infirmerie (het voormalige Decroly-instituut, thans stedelijke lagere school de 'Muze') en de Sint-Elisabethkerk bleven gelukkig behouden. De voormalige barokke toegangspoort tot het begijnhof, vroeger gesitueerd aan het Sint-Elisabethplein, moest het eveneens ontgelden. Eerst werd ze gebruikt als toegangspoort voor 'Oud Vlaenderen' op de Gentse Wereldexpositie van 1913, nadien, in 1926, kreeg ze een definitieve bestemming als monumentale toegang tot het stedelijk museum van de Bijloke.

Sedert de ontmanteling van het begijnhof tot het einde van de jaren 1960 gebeurde er bijzonder weinig in het steeds meer vervallen begijnhof. De Commissie der Openbare Godshuizen hield met beperkte middelen haar eigendommen in stand en deelde de meeste huizen op tot meervoudige wooneenheden voor hulpbehoevende en bejaarde mensen en verhuurde tegen een zeer lage huishuur. Af en toe werd ook toegestaan dat kunstenaars er een atelier hielden: Frits Van den Berghe, Albert Servaes, Robert Aereens, Domien Inghels, Louis Du Bar, Maurice Seys, Oscar Colbrandt en later Emiel Poetou, Geo Langui en Jan Burssens. Ondertussen probeerde de Koninklijke Commissie voor Monumenten- en Landschappen er wel over te waken dat de begijnhofsites niet verder ontmanteld werd. De Sint-Elisabethkerk werd in 1943 als monument beschermd en wat nog restte van het begijnhof werd in 1956 als landschap geklasseerd (ondertussen omgevormd tot beschermd stadsgezicht).

Sedert 1996 zijn ook de meeste conventen als monument beschermd zodat bij restauratiewerken een beroep gedaan kan worden op een aanzienlijke subsidie vanwege de overheid.

Anno 2001 zijn er nog een vijftal conventen die op restauratie wachten en een zestal woningen. Niettegenstaande het begijnhof er sedert enkele jaren opnieuw veel fraaier uitziet, was het een lijdensweg om tot dit resultaat te komen. Die martelgang van bijna 50 jaar werd vooral gedragen door privé-initiatief. Vanaf 1950 ijverden de 'Vrienden van het Oud Begijnhof' voor vrijwaring van verdere verminking en zij waren de stimulans voor de restauraties van de conventen Ten Hove (thans Dienstencentrum van het OCMW voor de derde leeftijd) en Ter Engelen (huidige kinderkribbe).

Het oud Sint-Elisabethbegijnhof in volle glorie omstreeks 1860, door François J.L. Boulanger
Olieverf op paneel, 69 x 90 cm,
Koninklijk Paleis, Brussel

Zij waren ook de initiatiefnemers voor het plaatsen van beelden in de lege nissen van de overgebleven barokpoortjes. De sloop van een vijftal huizen en twee conventen voor de opbouw van een afzichtelijk appartementsgebouw in de Hippoliet Lammensstraat en Sophie Van Akenstraat kon echter niet voorkomen worden.

De originele toegangspoort van het Sint-Elisabethbegijnhof als poort tot 'Oud Vlaendren' op de Gentse Wereldtentoonstelling van 1913
Prentkaart Privé-verzameling

Vanaf 1970 begon het OCMW (toen nog COO), dat beseftte dat het zelf onvoldoende middelen bezat om het gehele begijnhof te onderhouden of te restaureren, enkele huisjes openbaar te verkopen. De sommen die toen geboden werden, lagen dikwijls tien tot twintig maal lager dan deze welke men de afgelopen jaren wil besteden voor een authentiek begijnhofhuisje. Immers, niemand wilde in die tijd in deze vervallen buurt wonen. Daarom besloot het OCMW de meeste van haar eigendommen te behouden en koesterde het grootse plannen om de conventen te renoveren tot 'service flats' voor bejaarden. Jarenlang werden plannen gemaakt en berekeningen naar de haalbaarheid uitgevoerd en telkens er een nieuw OCMW-bestuur aan de macht kwam werden de plannen gewijzigd. Dertig jaar lang bleef een groot deel van de voorbestemde gebouwen leeg en verkrot staan. Vanaf 1976 hekelde een actieve bewonersgroep, de 'werkgroep Elisabethbegijnhof' (WEB), het OCMW-beleid en kon ze de problemen, meestal op ludieke wijze in de belangstelling brengen en aanklagen tijdens de inmiddels ontstane begijnhoffeesten. Dit opende uiteindelijk de politieke ogen want in 1985 werd de Sint-Elisabethbegijnhofbuurt officieel uitgeroepen tot herwaarderingsgebied, waardoor de mogelijkheid werd geschapen om supplementaire subsidies te verwerven voor de renovatie van de verkrotte panden. Om de bewoners van de ondertussen leeggelopen buurt een stem te geven werd ongeveer gelijktijdig een nieuwe bewonersvereniging in het leven geroepen: de vzw 'Elisabethbegijnhof' die er tot op vandaag actief is als spreekbuis met de verschillende gesprekspartners. Samen met de stuurgroep van het herwaarderingsgebied werd gepoogd een globale visie te creëren en een oplossing te vinden voor de vergaande

Un coin de l'ancien Béguinage à Gand. Zicht uit het oud Begijnhof te Gent

verkrotting en leegstand. In eerste instantie werd een Bijzonder Plan van Aanleg (BPA) goedgekeurd waarbij naast de openbare functies (scholen, kerkgemeenschappen en dienstencentrum OCMW) vooral de woonfunctie werd benadrukt. Jarenlange onderhandelingen met het OCMW leidden uiteindelijk tot de overtuiging dat het niet de taak is van een OCMW om beschermd historisch patrimonium te restaureren. Een OCMW heeft prioritair andere taken en dient volgens de bewonersvereniging niet al haar middelen aan te wenden voor dure restauraties. Er waren ten aanzien van het historisch patrimonium reeds te veel opofferingen gebeurd ten behoeve van bejaarden, zoals het plaatsen van liften. Daarenboven pleitte de buurtvereniging voor een

Gezicht van 1912 op de Sophie Van Ackenstraat in het Oud Sint-Elisabethbegijnhof van Gent
Prentkaart, Privé-verzameling

Begijnhof ter Hoye, Gent

Foto uit Leurs S, De begijnhoven, Antwerpen, 1931

heterogene bewoning: gezinnen met veel kinderen (Vlaams woningfonds), studenten en bejaarden moeten allen de kans krijgen om in dit begijnhof te wonen. Dit mocht niet enkel een buurt voor de 'derde leeftijd' worden. Vanaf dan werden bijna jaarlijks drie tot vier huizen openbaar verkocht. Sedert 1970 heeft het OCMW ongeveer 50 huisjes openbaar verkocht en ook enkele conventen. Om te vermijden dat er huizen onder de schattingswaarde werden verkocht, vermeed het OCMW angstvallig te veel huizen tegelijk op de markt te brengen waardoor de hele operatie uiteindelijk vijftwintig jaren aansloopte. Vanuit de bewonersvereniging werd gevraagd het OCMW te beboeten op de leegstand van haar eigendommen maar dit bleek politiek geen haalbare kaart. De afgelopen vijftien jaar werden werkelijk een succesverhaal voor de OCMW-patrimoniumbeheerder. Het zou kunnen getiteld worden: 'speculeren met verkrot cultuurpatrimonium loont'. De vernieuwde belangstelling voor een historisch pand, in casu een authentiek begijnenhuis, in de historische binnenstad, leidde tot astronomische biedingen. Van totaal verpauperde buurt evolueerde het begijnhof de laatste jaren naar een 'nieuw miljoenenkwartier'...

Op dit ogenblik wil het OCMW plannen doordrukken om kantoren te vestigen in twee conventen die het nog in eigendom heeft. De buurtvereniging verzet zich hiertegen omdat ze vindt dat deze gebouwen best voor bewoning zijn bestemd.

Op het vlak van het openbaar domein werden op aandringen van de bewonersgroep enkele belangrijke ingrepen verwezenlijkt dankzij de medewerking van het stadsbestuur. Zo werd het Sint-Elisabethbegijnhof de eerste buurt in Gent waar een verkeerscirculatieplan en een bewonersparkeerbeleid werden georganiseerd.

Op de meeste plaatsen werd ook een aangepaste nieuwe verlichting aangebracht ter vervanging van de 'autosnelwegverlichting' van de 'sixties'. Enkele straten werden opnieuw aangelegd met kasseien en voorzien van bomen.

De buurtvereniging werkt sedert enkele jaren aan een project dat het zelf financiert waarbij door middel van een bouwkundig kunstwerk er een verwijzing komt naar de verdwenen toegangspoort van het begijnhof. Sinds 1985 bestaat er een document met algemene bouwrichtlijnen voor de restauratie van begijnhofwoningen, opgemaakt door de stedelijke Dienst Monumentenzorg. Deze inventaris bepaalt voor elk pand de wijze waarop de gevels dienen gepleisterd of geschilderd te worden in het zogenaamde 'ossenbloed'. Door een gelijkvormige afwerking van de gevels op te leggen wil de stad een poging ondernemen om het begijnhof zijn homogeniteit en herkenbaarheid in het stadsweefsel terug te geven. Alleen blijft hier het probleem dat deze maatregel enkel opgelegd kan worden aan eigenaars die subsidies aanvragen.

In 1975 dachten verschillende bewoners en monumentenzorgers dat dit begijnhof mits veel goede wil in korte tijd gerestaureerd kon worden, met het begijnhof van Leuven als grote voorbeeld. In 2001 weten we dat dit nog wel kan duren tot 2010.

De Sint-Catharinakerk en de enige bewaarde straat in het verminkte begijnhof van Herentals

Prentkaart, begin 20ste eeuw
Privé-verzameling

(2) De sociale bestemming: voorbeeld Herentals

Na de Franse Revolutie kwamen de begijnhoven in handen van het Bestuur der Openbare Godshuizen. Ze kregen hun sociale bestemming, bij manier van spreken, door een historisch toeval. Enkele begijnhoven kozen heel bewust voor die bestemming. Door de sociale keuze verloren ze een deel van het authentieke karakter en missen daardoor, zoals Herentals, de Unesco-erkenning. Aarschot en Aalst zijn door de sociale keuze nog meer beschadigd. Diksmuide werd heropgebouwd na een quasi volledige verwoesting tijdens de Eerste Wereldoorlog en zal na restauratie fungeren als opvangcentrum voor mentaal gehandicapten.

Het oude Herentalse begijnhof werd reeds gesticht vóór 1266 en bevond zich op het Nieuw land. Met zijn 76 begijnwoningen was het in het Hertogdom Brabant één van de grotere begijnhoven. Om militair-strategische redenen werd het tijdens het calvinistisch bewind (1576–1584) gesloopt. Het herstelde Spaanse gezag gaf aan de begijnen de toelating om huizen en gronden aan te kopen tussen de Hoge en de Lage Burchtstraat en in 1597 werd de stichting van dit nieuwe begijnhof erkend. De begijnhofkerk die binnenkort in restauratie gaat, werd voltooid in 1614. Rond de kerk werden geleidelijk aan nieuwe zeventiende- en achttiende-eeuwse huizen opgericht zodat het begijnhof in het begin van de achttiende eeuw evolueerde tot een geheel van bijna zestig woningen met 235 begijnen. De Commissie der Burgerlijke Godshuizen werd na de Franse Revolutie de nieuwe eigenaar en liet toe dat er ook andere activiteiten konden plaatsgrijpen. Als gevolg van een vermindering van de begijnenroepingen begonnen enkele begijnen omstreeks 1820 met een armenschool. Gaandeweg werden hieraan verschillende meisjesscholen toegevoegd: een lagere school, een private kostschool, een zondagschool, een gepatroneerde burgerschool en ten slotte een meisjesnormaalschool. Niet alleen de interne leerlingen verbleven op het hof maar ook het onderwijzend personeel. In 1863 – er waren toen nog slechts een dertigtal begijnen – werden de oude begijnhuizen tegen de poort aan de Burchtstraat gesloopt om plaats te ruimen voor een nieuwe gemeentelijke meisjesschool.

Herenthals. Binnenste der Kerk van 't Begijnhof

In 1904 werden er naast het fundatiehuis nog andere begijnhuizen afgebroken om een grootschalige normaalschool (Sint-Jozefsinstituut) te bouwen. De architecturale eenheid van het begijnhof werd hiermee totaal verstoord. En alsof dit nog niet genoeg was liet de Commissie van Openbare Onderstand in 1966 alle begijnhofhuizen slopen aan de Burchtstraat om er plaats te maken voor moderne bejaardenwoningen en een zeshoekig clubhuis die daar helemaal niet op hun plaats staan. Wellicht had een vroegere bescherming (slechts in 1979) van het begijnhof als stadsgezicht die zware ingrepen kunnen voorkomen.

Mede onder invloed van het Begijnhovenjaar in 1973 kwam er bij het OCMW stilaan een kentering om het overgebleven cultuurhistorisch patrimonium te conserveren en te valoriseren. Achtereenvolgens werden het fundatiehuis, het zogenaamde 'convent' met het dienstencentrum van het OCMW en de afsluitingsmuren gerestaureerd. De Sint-Sebastiaansgilde kreeg onderdak in de gildenkamer. Voor de latere infirmerie waar heden het begijnhofmuseum is ingericht staan er eveneens restauratieplannen op til. De bijzondere kunstcollectie met voorwerpen van het begijnhof is lang niet optimaal ontsloten. Ook hier wordt aan verandering gedacht, kaderend in het globale project van de nieuwe visie op het begijnhof. Hiertoe werd een werkgroep opgericht waarin OCMW, stadsbestuur, stadsarchivaris en externe deskundigen zetelen. Men wordt uiteraard constant geconfronteerd met de 'foute' beslissingen die in het verleden zijn gemaakt. Maar men wil in eerste instantie onderzoeken op welke wijze de resterende twintig huizen die thans veelal door bejaarden zijn bewoond, gerestaureerd kunnen worden. Vermoedelijk zal worden gestreefd naar een patrimoniumbeleid waarbij de sociale functie centraal staat. Men wil tevens nagaan of de resterende bejinenwoningen niet in aanmerking komen om als monument beschermd te worden. Na de restauratie van de kerk wil men ook het openbaar domein op een verantwoorde wijze aanpakken.

Het interieur van de Sint-Catharinakerk van het begijnhof te Herenthals werd omstreeks 1874 aangepast in neogotische stijl

*Prentkaart, begin 20ste eeuw
Privé-verzameling*

(3) Een eerste globale visie uit de jaren 1960: het Groot Begijnhof te Leuven

Het Groot Begijnhof te Leuven werd voor het eerst vermeld in 1232 en bevindt zich buiten de eerste stadsomwalling op lager gelegen gronden aan de splitsing van de Dijle. De eerste kern van het begijnhof behoort met zijn langgerekte schaakbordpatroon tot het stratentype maar de latere uitbreiding in de boomgaard voorzag veeleer in een pleinaanleg. Het versteningsproces in traditionele bak- en zandsteenstijl deed zich voornamelijk voor, zoals in de andere begijnhoven, in de loop van de zeventiende eeuw. Omstreeks 1700 woonden er 300 begijnen in een tiental conventen en een tachtigtal huizen. Na de Franse Revolutie herstelde de gemeenschap zich enigszins maar vanaf het einde van de negentiende eeuw was het begijnhof veeleer bewoond door arbeidersfamilies en minder gegoeden. De Commissie van Openbare Onderstand had niet de middelen om het vervallen begijnhof te restaureren en in 1962 voorkwam de Katholieke Universiteit van Leuven de sloop door het complex aan te kopen. Professor Raymond Lemaire zette een weloverwogen restauratiecampagne op het getouw volgens de principes van het monumentencharter van Venetië (1964). Er volgde een vrij harde restauratie in de tijdsgeslacht van de jaren 1960 en 1970 waarbij de originele afwerking van de gevels verloren ging, een aspect waaraan toen over het algemeen nauwelijks aandacht werd besteed. De vroegere afwisseling met gepleisterde, gewitte of roodgekleurde gevels is hier niet meer aanwezig en is zelfs niet meer reconstrueerbaar. Niettegenstaande het sensibiliserend effect en de aangename pittoreske sfeer krijgt men dus een vertekend beeld van het originele begijnhof. Men ziet er wel hoe men in die periode restaureerde en nieuwbouw integreerde tussen historische panden.

Het begijnhof huisvest een paar universitaire diensten en zorgt vooral voor woongelegenheden voor hoofdzakelijk tijdelijke bewoners, (studenten en gastprofessoren) die op een of andere manier bij de universiteit betrokken zijn. Dertien huizen zijn als eengezinswoning ingericht, verder zijn er 153 flats en 91 studentenkamers. Dit is op zich niet strijdig met het historisch gegeven aangezien begijnen ook samenleefden in eenzelfde huis. Er zijn heel duidelijke afspraken met de bewoners met betrekking tot verkeer op het hof, huisvuilophaling...en dergelijke. Het huurcontract van de bewoners kan bij het niet naleven van de voorschriften jaarlijks opgezegd worden. De universiteit staat in voor het volledige onderhoud van het begijnhof, zelfs in de huizen van de bewoners.

Het convent van Chièvres van het Leuvense Groot Begijnhof, dateert van 1561 en is wellicht één van de meest monumentale gemeenschapsgebouwen uit de Lage Landen
© Davidfonds

De infirmerie is ingericht tot restaurant en tentoonstellingszaal, de Tafel van de Heilige Geest en het huis van Chièvres worden gebruikt als vergader- en conferentiezalen. De Sint-Jan-de-Doperkerk werd zorgvuldig gerestaureerd en is door het OCMW voor 99 jaar in erfpacht afgestaan aan de universiteit die ze gebruikt als universitaire parochie en concertzaal. Het is merkwaardig vast te stellen dat dit begijnhof pas in 1987 integraal werd beschermd wat in feite wil zeggen dat de universiteit de restauratie bijna geheel zelf heeft bekostigd.

Het is wellicht het eerste voorbeeld van een grootschalige restauratie van een hof gebaseerd op een globale visie. Daarenboven was deze restauratie een belangrijke voedingsbodem voor monumentenzorg en stadsvernieuwing van de jaren 1970 en 1980.

Het zogeheten Soldaten- of Spaans Kwartier was de laatste 17de-eeuwse uitbreiding van het Leuvense Groot begijnhof
© Davidfonds

De universiteit van Leuven nam reeds in 1962 de lovenswaardige beslissing om het Groot begijnhof te restaureren en de huizen en conventen in te richten voor het verblijf van gast-professoren en studenten
© Davidfonds

Hasselt. — Ancien Béguinage.

10. Cette église, actuellement chapelle publique appartenant aux Frères de Charité, fut bâtie en 1754 pour servir d'oratoire aux béguines du 3e Béguinage de Hasselt. Les demeures des Béguines, élevées de 1708 à 1780 existent encore.

Edit. DESAIX, Bruxelles. — Rep. int.

De 18de-eeuwse Hasseltse begijnenkerk vóór de verwoesting van 1944

Prentkaart begin 20ste eeuw
Privé-verzameling

(4) Een vroege keuze voor cultuur: Hasselt

Het onderhoud van de begijnhoven was voor veel eigenaars een probleem. Een aantal eigenaars, vooral de OCMW's, koos vanuit hun specifieke opdracht voor sociale huisvesting, terwijl andere begijnhoven bewust andere keuzes maakten. Op een aantal plaatsen betekende die keuze een oplossing voor het probleem van de instandhouding en het onderhoud, maar werd er gebroken met de woonfunctie en werden interieurs opgeofferd om de nieuwe bestemming mogelijk te maken.

Het begijnhof van Hasselt kende een bewogen geschiedenis. Het eerste begijnhof werd in 1567 door calvinisten gebrandschat en vernield. Drie jaar later werd begonnen met de bouw van een tweede hof, meer noordelijk in de stad aan de linkeroever van de Demer. In het begin van de achttiende eeuw volgde er een uitbreiding van het begijnhof aan de overzijde van de rivier en het zijn die huizen die bewaard zijn. Tot de eerste helft van de negentiende eeuw waren beide begijnhofdelen met een brug verbonden maar na overwelving van de Demer vervielen de oorspronkelijke begijnhofhuizen die nog grotendeels uit leem en hout waren opgetrokken tot puin. In 1866 overleed de laatste

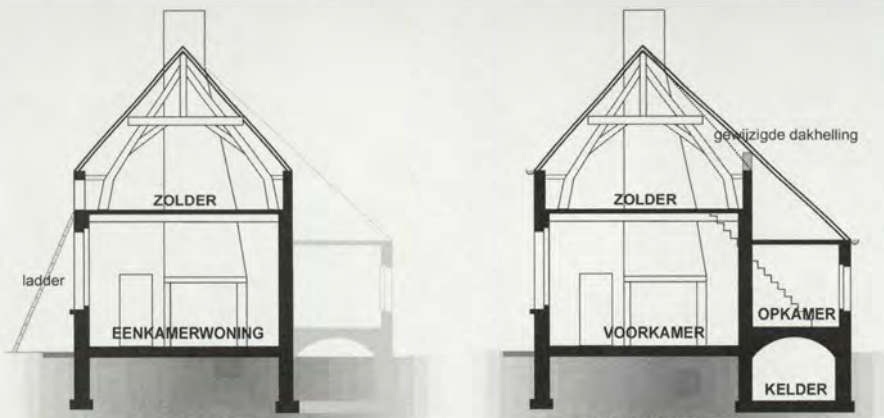

begijn en tien jaar later kwamen de huizen in bezit van het stadsbestuur dat er armen en hulpbehoevenden huisvestte. In 1938 werd het begijnhof bezit van de provincie Limburg die het, vol goede bedoelingen en in een poging om het begijnhof te redden, een cultureel-wetenschappelijke bestemming wilde geven. Daartoe werd het begijnhof reeds beschermd als monument in 1939. De vroeg-classicistische begijnhofkerk, toegewijd aan Sint-Catharina, werd omstreeks 1755 gebouwd maar is in 1944 verwoest door een verkeerd uitgevoerd geallieerd bombardement. Ze werd nooit gereconstrueerd maar bleef bewust geconserveerd als ruïne, overwoekerd met klimop. Tegen de nog gedeeltelijk bestaande kerkmuren rusten grafstenen en torenkruisen van Limburgse kerken...

Na de Tweede Wereldoorlog werden de begijnenhuizen gerestaureerd. In 1958 onderging de begijnhofschoor een ingrijpende verbouwing tot tentoonstellingsruimte en auditorium.

Momenteel is in het begijnhofcomplex het Provinciaal Museum voor Hedendaagse Kunst gevestigd. Bij de inrichting is de oorspronkelijke interne organisatie van de verschillende huizen en de authenticiteit van de interieurs nagenoeg volledig verloren gegaan. Uiteraard maakt dit de gebouwen min of meer geschikt voor de hedendaagse functie, maar historisch gezien is dit bijzonder spijtig. En de vraag kan worden gesteld of vandaag nog dezelfde keuzes zouden worden gemaakt met de toestemming van monumentenzorg. Daarenboven werden op het hof de afgelopen tientallen jaren verschillende nieuwbouwprojecten uitgevoerd, voor diverse provinciale diensten. De gehanteerde architectuurtaal is niet steeds even inspiratievol. De rehabilitatie van de omgeving van het begijnhof is volop aan de gang, maar hiervoor is een uitgewerkte globale visie vereist.

Het begijnhof van Hasselt bezit vooral 18de-eeuwse huizen in Maaslandse stijl
© Davidsfonds

Een groot deel van de begijnenwoningen in Hoogstraten bestond aanvankelijk uit een aaneenschakeling van eenkamerwoningen

Tekening Leo Van Riel

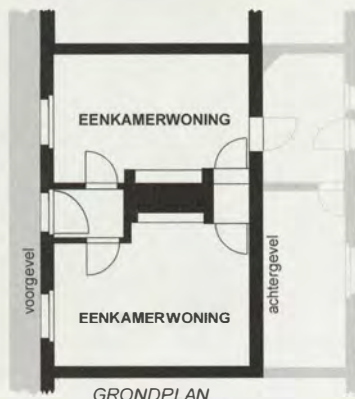
(5) De woonfunctie en het monument primeren in het begijnhof van Hoogstraten

Het begijnhof van Hoogstraten wordt pas voor het eerst vermeld in 1380 en was aanvankelijk een vrij klein pleinbegijnhof. In de zestiende eeuw brandde het als gevolg van de godsdiensttroebelen enkele keren af. Met het Twaalfjarig Bestand kwam er een nieuwe bloeiperiode en rond het midden van de zeventiende eeuw werd een groter plein aangelegd naast het reeds bestaande zodat het woningenbestand tegen het begin van de achttiende eeuw was gestegen tot zestig. Met de Franse bezetting werd de kerk gevorderd als hooischuur en in de loop van de negentiende eeuw trad er een dusdanige verkrotting op dat bij gebrek aan restauratiemiddelen besloten werd een twintigtal huizen te slopen, onder meer die aan de huidige ingang. Om een verdere teloorgang te voorkomen werd het begijnhof in 1971 integraal beschermd als monument en landschap.

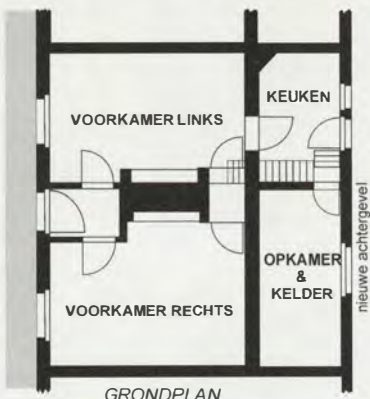
Na een lange periode van verval nam het OCMW in 1979 het initiatief een restauratiedossier op te starten. Achtereenvolgens werd dit dossier overgenomen door de Turnhoutse huisvestingsmaatschappij en nadien door de Nationale Landmaatschappij. Ook de erkenning als herwaarderingsgebied bracht niet onmiddellijk soelaas omdat de kosten voor de redding van het ruïneuze begijnhof bijzonder hoog oplopen. Uiteindelijk werd het begijnhof in 1988 aangekocht door de gemeente die diverse erfpachtvoorstellen onderzocht, gaande van gedeeltelijke hotelfunctie, naar servicewoningen voor goeude senioren, maar er kwam geen schot in de zaak. Verschillende projectontwikkelaars beten hun tanden stuk op het project en het stadsbestuur dacht reeds dat sloop van de bouwval uiteindelijk de enige oplossing zou worden. Enkele inwoners beseften dat als zij zelf niets deden, zij dan mee schuldig zouden worden door verzuim. De vzw 'Het Convent', een vereniging van 34 Hoogstraatse bewoners, evenveel als de te restaureren woningen, kwam ten slotte met het ultieme projectvoorstel. Het begijnhof werd voor 99 jaar in erfpacht aan 'Het Convent' toevertrouwd dat zich engageerde om de woningen op korte termijn te restaureren volgens de adviezen van de Afdeling Monumenten en Landschappen. Voor elke woning werd met de erfpachtneer een conventie afgesloten waarin bepaald werd hoe elk onderdeel van de woning gerestaureerd moest worden. Ook de gemeenschappelijke elementen zoals de omheiningmuur en zijn kapelletjes, de groenvoorziening en zelfs de inrichting van een museum werd gefinancierd door de leden van het 'Convent' in samenwerking met het gemeentebestuur.

DOORSNEDE OORSPRONKELIJKE WONING

DOORSNEDE WONING NA UITBREIDING

GRONDPLAN

GRONDPLAN

Het grondplan van het begijnhof van Hoogstraten
Tekening Leo Van Riel

De restauratie van het begijnhof van Hoogstraten zorgde voor een nieuwe visie en een andere aanpak. Een met zorg gerestaureerde woning van een begijnhof is niet geschikt voor huisvesting van minder mobiele oudere bewoners en kan moeilijk de sociale woonfunctie behouden wegens te duur. Wonen op een begijnhof is een luxe omwille van de omgeving maar tegelijk een bewuste keuze. Vanuit die gedachte werd het beheer en de restauratie van het begijnhof overgedragen aan deze vzw. Het verhaal van de 'redding' van het begijnhof van Hoogstraten door de lokale bevolking is een voorbeeld tot wat een maatschappelijk geïntegreerde monumentenzorg in staat is. Van een origineel experiment groeide de

restauratie uit tot een pilootproject dat zelfs op Europees vlak een voorbeeldfunctie kan vervullen. Om die reden ontving 'Het Convent' in 1997 de Vlaamse Monumentenprijs, één jaar later werd het laureaat van de Henry Ford European Conservation Award en in 1999 ten slotte ontving het project de Europa Nostra Award.

Een gelijkaardige visie is de afgelopen jaren ook gedeeltelijk ontwikkeld in het Gentse begijnhof Onze-Lieve-Vrouw Ter Hoye, echter gekoppeld aan sociale huisvesting.

Gezicht op een deel van het gerestaureerde Hoogstraatse begijnhof dat integraal werd gewit

Foto Frans Horsten

(6) Patrimoniumbeheer in Diest

Het Diestse Sint-Catharina-ten-Veldebegijnhof is wellicht een van de best bewaarde begijnhoven, in een omgeving waar bovendien nog een deel van de landerijen behouden is in de vorm van sportvelden. Pas vanaf 1360 kwam het begijnhof binnen de stadsomwalling te liggen. Het rechthoekige dambordschema van de stratenaanleg kwam vermoedelijk in het midden van de zestiende eeuw tot stand. Na het versteningsproces in de zeventiende eeuw telde het begijnhof ongeveer honderd huizen met 400 begijnen en 165 kinderen die school liepen in de begijnhofschool. Na de Franse Revolutie verhuurde de 'Commission des Hospices Civils' de leegstaande huizen aan particulieren en reeds in 1928 verlieten de laatste twee begijnen het besloten hof. De vroege bescherming in 1938, als monument en als landschap, heeft ingrijpende en storende wijzigingen kunnen verhinderen waardoor de authenticiteit tot op vandaag bewaard bleef. De restauratie van het hof kwam vooral vanaf 1990 in een stroomversnelling.

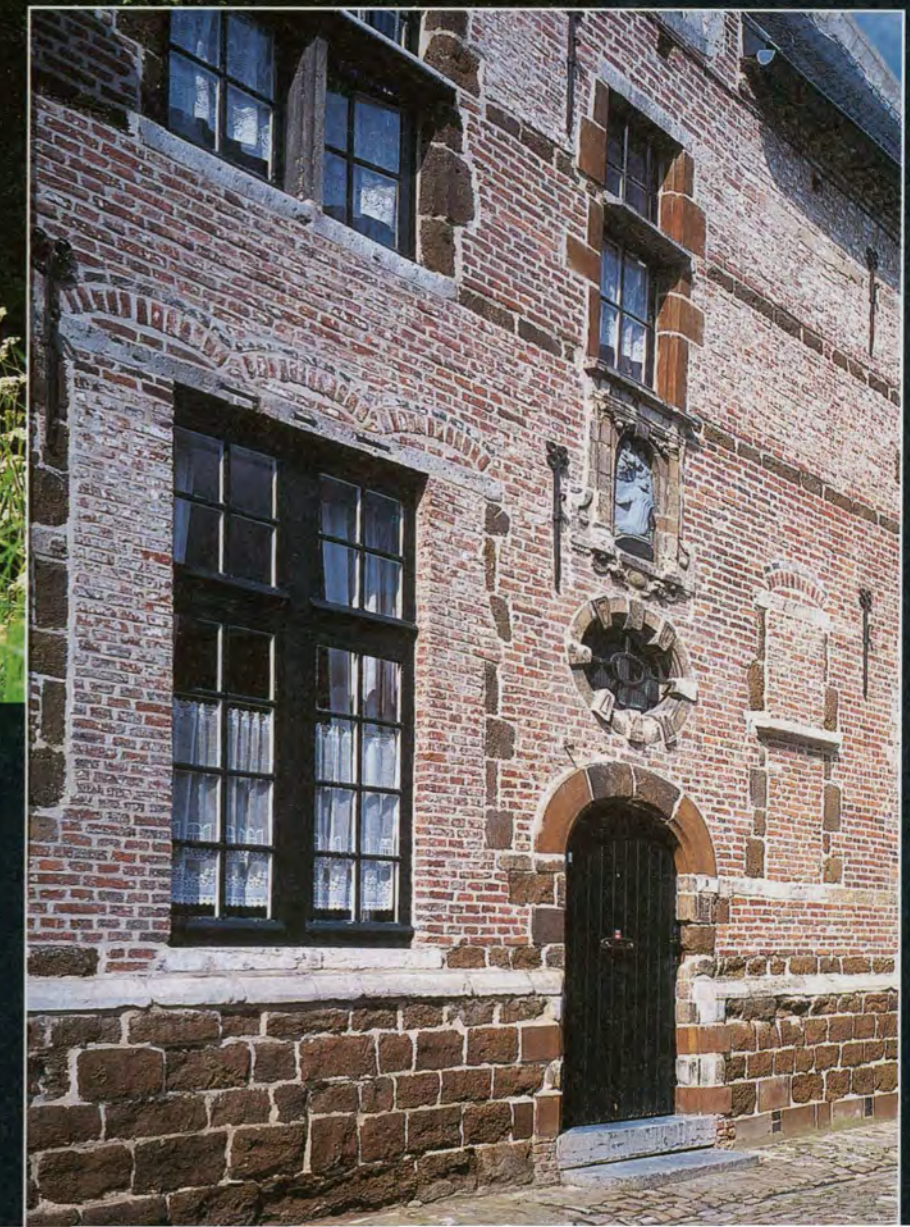
De eigenaar, het OCMW, heeft hier, maar ook elders, de sociale woonfunctie in vraag gesteld, ook al omdat steeds meer gegoede gezinnen vragen om op het hof te mogen wonen. Sommige OCMW's gaan hun begijnhoven dus steeds meer zien als 'patrimonium' en niet langer enkel als site voor sociale huisvesting.

Het Diestse begijnhof is een belangrijke culturele aantrekkingspool geworden, onder andere door de aanwezigheid van het Cultureel Centrum in de voormalige infirmerie, de kapel en het Twaalf Apostelenconvent. Diest trok duidelijk de kaart van het toerisme door op het hof een horecazaak, een kunstgalerie, een paar antiekzaken en verschillende kunstenaarsateliers toe te laten. Daarnaast is de woonfunctie in een tachtigtal panden bewaard gebleven. Interessant is het door het OCMW ontwikkelde systeem van de renovatie-restauratie-huurcontracten. Kortweg komt het erop neer dat wanneer een bewoner op het hof investeert in de restauratie of renovatie van het interieur van zijn huurwoning, hij gedurende korte of lange tijd, al naargelang de grootte van de investering, van een voordelige huur kan genieten en dit totdat hij op die manier zijn investering heeft gerecupereerd. De restauratie van daken, buitengevels en buitenschrijnwerk wordt gedragen door het OCMW. Alle werken worden begeleid en geadviseerd door de Afdeling Monumenten en Landschappen. Dit voorbeeld krijgt in verschillende andere begijnhoven navolging, onder andere in Kortrijk, Lier en Turnhout en kan op termijn zorgen voor de gehele renovatie van deze begijnhoven.

Dankzij de vroege bescherming van het begijnhof van Diest in 1938 is de beslotenheid en authenticiteit tot op vandaag bewaard
© Davidfonds

In het begijnhof van Diest werd naast bak- en kalkzandsteen ook veelvuldig gebruik gemaakt van de lokale ijzerzandsteen als bouw materiaal
© Davidfonds

Mozaïek van de Vlaamse **begijnhoven**, het **verhaal** en de **boodschap**

Alfabetische lijst van de begijnhoven, geplaatst in de historische context die geleid heeft tot de vorm en de eigenheid die kenmerkend is voor het hof vandaag. De naam is gevolgd door één of meer cijfers, die verwijzen naar de in het vorige hoofdstuk gemaakte indeling.

Aalst (1) (2)

In Aalst is de verdwijning van het Sint-Catharina-begijnhof in de hand gewerkt door de privatisering van het hof vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw, waardoor verschillende huizen verdwenen.

Aalst is een kleine stad, waardoor het begijnhof dat oorspronkelijk, zoals elders, aan de rand van de stad lag, al gauw onder druk kwam van de oprukkende industrie die zich langs de vlakbij gelegen Dender ontwikkelde. Het begijnhof werd later 'geïntegreerd' in het stadsweeffel en in de jaren 1950 werd het verder ontmanteld om plaats te maken voor sociale woningen en een flatgebouw. Op dit ogenblik resten er alleen nog de achttiende-eeuwse kerk, een gedeelte van de muur, de neobarokke Sint-Antoniuskapel en enkele huizen waaronder de zeventiende-eeuwse pastorie.

Aarschot (1) (2)

Het begijnhof van Aarschot werd na de dood van de laatste begijn omstreeks het midden van de negentiende eeuw het slachtoffer van grootschalige stedenbouwkundige ontwikkelingen. In 1860 werd de begijnhofkerk gesloopt voor de aanleg van de Stationsstraat. Meteen werd het begijnhof ook in twee gesplitst. Een zwaar luchtbombardement vernielde in 1944 heel wat huizen.

Ook nadien zorgden stedenbouwkundige ontwikkelingen voor een vernieuwd uitzicht. Op een deel van het begijnhof werden OCMW-gebouwen ingeplant en recenter verscheen er op de plaats van het vroegere hof ook een appartementsblok.

Slechts enkele huizen bleven bewaard en werden voorbeeldig gerestaureerd door Jamadra, een patrimoniumvennootschap die van de restauratie van probleemmonumenten haar uithangbord heeft gemaakt. De specifieke structuur van een patrimoniumvennootschap en de aandacht voor een integrale en geïntegreerde monumentenzorg van de beheerders zorgen voor een unieke combinatie met een enorm toekomstig potentieel.

Alost

Béguinage

Nels, Bruxelles Serie 15 No. 8

In het begin van de 20ste eeuw was het Sint-Catharinabegijnhof van Alost nog vrij goed bewaard

*Prentkaart begin 20ste eeuw
Privéverzameling*

Stedenbouwkundige ontwikkelingen en een zwaar luchtbombardement in 1944 vernietigden het grootste deel van het eens zo pittoreske Aarschotse begijnhof

*Prentkaart begin 20ste eeuw
Privéverzameling*

Anderlecht (3)

Het begijnhof van Anderlecht is het enige bewaarde Brusselse begijnhof, gelegen in het oude centrum van Anderlecht in de nabijheid van de collegiale Sint-Pieters- en Sint-Guidokerk en het Erasmushuis.

Anderlecht is historisch altijd een klein begijnhof geweest (er staan twee huizen) en heeft mede daardoor – volledig onterecht – een probleem qua bekendheid en uitstraling.

Anderlecht heeft bij het grote publiek vaak een wat negatieve weerklank door een aantal – vaak uitvergroete – grootstedelijke problemen in enkele specifieke wijken. Mede daardoor is het oude centrum van Anderlecht onbekend, hoewel het om een zeer aantrekkelijke en aangename plaats gaat.

Het begijnhof van Anderlecht, waarin een museum voor geschiedenis, oudheid- en volkskunde is gevestigd met geregelde verwijzingen naar het begijnenwezen, wordt beheerd door dezelfde ploeg die instaat voor de museale leiding van het Erasmushuis. Recent kreeg het begijnhofmuseum wat meer aandacht en door het gebruik van een combinatieticket (bezoek aan het Erasmushuis betekent gratis bezoek aan het begijnhof, en omgekeerd) steeg het aantal bezoekers. Want hoewel centraal gelegen in de gemeente, weten nogal wat bezoekers het begijnhof niet te vinden of worden ze afgeschrikt (naar eigen zeggen omwille van de moeilijke bereikbaarheid of soms onveiligheid) door een bezoek 'midden in de stad'.

Antwerpen (4) (3)

Het begijnhof van Antwerpen wordt door het bisdom beheerd. Reeds erg vroeg werd er nagedacht over een globaal herbestemmingsproject op het ogenblik dat er geen begijnen meer leefden op het hof. In een eerste fase werd geopteerd voor de inrichting van appartementen voor op rust gestelde priesters. Door veranderde maatschappelijke situaties werd het hof nooit als dusdanig gebruikt. Momenteel wordt de woonfunctie wel gewaarborgd en is er zelfs plaats voor een nieuw gestichte kloosterorde die sterk geïntegreerd is in het maatschappelijk leven.

Het begijnhof van Antwerpen werd niet als representatief erkend door Unesco omwille van de stedenbouwkundige context. In de omgeving werden verschillende appartementsgebouwen ingeplant die het uitzicht van op het begijnhof beïnvloedden. Een evolutie waar de beheerders uiteraard zelf weinig invloed op hadden.

Bilzen (1)

Bilzen is één van de verhalen van de begijnhoven die grotendeels verdwenen zijn. Na het overlijden van de laatste begijn in het midden van de negentiende eeuw werd het begijnhof stelselmatig verwaarloosd en gebruikt voor allerlei functies. Momenteel zijn er slechts minimale resten bewaard gebleven.

Het begijnhof van Anderlecht was wellicht een van de kleinste. Het bestond in feite enkel uit een convent en het huis van de grootjuffrouw

Prentkaart begin 20ste eeuw
Privéverzameling

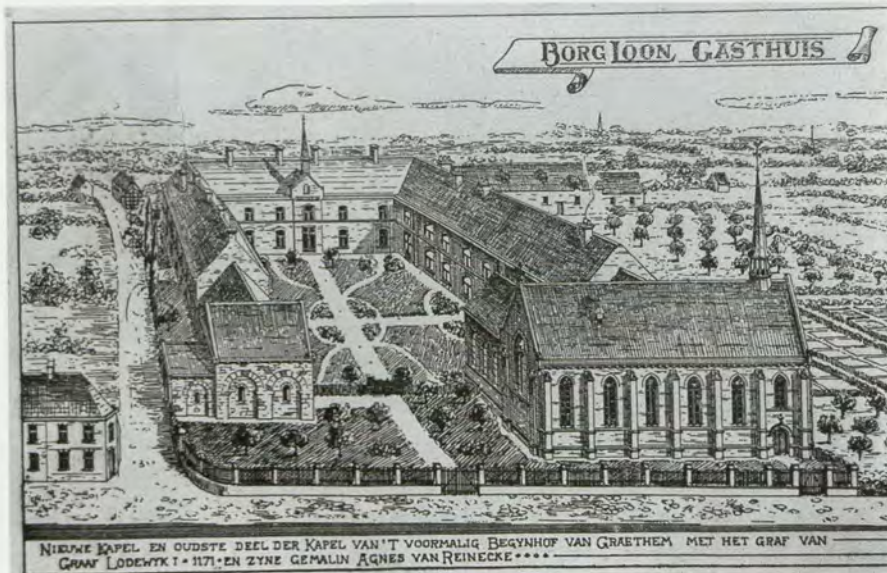
Het begijnhof van Bilzen is in de jaren 1970 verdwenen

Prentkaart 1905
Privéverzameling

Het begijnhof van Antwerpen kreeg bij een 'restauratie' in het begin van de 20ste eeuw pittoreske, maar onhistorische neomiddeleeuwse toevoegingen

Prentkaart begin 20ste eeuw,
Privéverzameling

Borgloon (1)

Van het begijnhof van Borgloon bleef enkel de Romaanse Graethemkapel bewaard. De rest van het begijnhof moest in de loop van de negentiende eeuw plaats maken voor een gasthuis, nu omgevormd tot bejaardentehuis met serviceflats.

Van het begijnhof van Borgloon bleef enkel de Romaanse Graethemkapel bewaard buiten de oorspronkelijke stadsversterking

Gravure 19de eeuw

Van het ooit zeer indrukwekkende groot begijnhof van Brussel bleef na de aanleg van de Pachecowijk enkel de schitterende barokke begijnhofkerk bewaard

*Prentkaart begin 20ste eeuw
Privé-verzameling*

Brugge (4) (3)

Het begijnhof van Brugge is ongetwijfeld het meest bezochte in Vlaanderen. De uitdaging is uiteraard hoe daar in de toekomst moet worden mee omgegaan. Ondanks de hoge bezoekersaantallen is het Brugse begijnhof relatief onbekend: de meeste mensen kennen enkel het plein, maar weten niet dat er op het Brugse begijnhof ook een straat is. Bezoekers beperken zich meestal tot een blik op het hof, een bezoek aan de kerk of aan het museum.

Het begijnhof wordt beheerd door de benedictinessen 'Dochters van de Kerk'. Hoewel de kloosterzusters zeker geen begijnen zijn, proberen zij toch zoveel mogelijk in de geest van de begijnen te leven.

Het gebruik, dat ook elders nog bestaat, om bij zonsondergang de poorten van het hof te sluiten, verwijst nog duidelijk naar de traditie van het begijnhof als stad in een stad.

Brussel (1)

Ook in Brussel is er het klassieke verhaal van de teloorgang in de loop van de negentiende eeuw na het verdwijnen van de laatste begijn. Nagenoeg het volledige begijnhof verdween onder de slopershamer voor de aanleg van het nieuwe woonkwartier in de omgeving van het Groot Godshuis. Alleen de barokke Sint-Jan de Doperkerk rest nog als opmerkelijke getuige. Het onthaal in de kerk wordt verzorgd door de vereniging 'Christelijk Dienstbetoon', een vereniging die ook instaat voor het onthaal in andere Brusselse kerken.

Het met populieren beboomde binnenplein van het Brugse begijnhof 'Ten Wijngaerde' vormt een ruimtelijk en picturaal contrast met de omringende gewitte begijnhuizen

© Davidfonds

De begijnhofkerk van Dendermonde werd door het oorlogsgeweld verwoest in 1914

Prentkaart 1914
Privéverzameling

Het begijnhof van Dendermonde is een typisch voorbeeld van een plein-begijnhof

© Davidsfonds

Het begijnhof van Diksmuide werd tijdens de eerste wereldoorlog volledig vernietigd maar vanaf 1923 waarheidsgetrouw gereconstrueerd

Prentkaart vóór 1914
Privéverzameling

Dendermonde (6)

Het Dendermondse begijnhof is, hoewel midden in de stad gelegen, toch niet echt opgenomen in het stadsweefsel. Door een poort aan de straat en via een smalle straat bereikt men het begijnhof. De huizen langs één zijde van het hof werden enkele decennia geleden verkocht. Het begijnhof toont duidelijk het belang aan van een gemeenschappelijke visie en een duidelijke planning. Tot nu toe ontbreekt dit in Dendermonde waardoor de restauratiewerken aan het hof niet echt opschieten. De bewoners worden ook niet optimaal betrokken bij het dagelijks beheer van het begijnhof.

In Dendermonde kan ook de vraag naar een betere ontsluiting gesteld te worden. Het nochtans vrij grote en vrij interessante begijnhofmuseum krijgt relatief weinig bezoekers onder meer omdat het wat verloren ligt op het hof. De begijnhoffeesten, begonnen met de bedoeling geld in te zamelen voor de restauratie van het hof, zijn geëvolueerd tot een rockconcert en daarmee ook tot een evenement dat niet aansluit bij de sfeer die men op het hof verwacht. Dat het ook anders kan bewijst de vzw Patacon die met Dendermonde als startbasis tweejaarlijks een Begijnhofprijs aan een vrouwelijke, christelijk geïnspireerde, kunstenaar uitreikt. Telkens wordt een kunstenaar uit een andere discipline gelauwerd.

Diest (6) zie pag. 22–23

Diksmuide (2)

Het begijnhof van Diksmuide werd tijdens de Eerste Wereldoorlog volledig vernield en na de oorlog 'waarheidsgetrouw' heropgebouwd. Op dit ogenblik is het begijnhof eigendom van vzw De Lovie, een instelling voor mindervaliden. De Lovie maakt er een erezaak van de patiënten te huisvesten in historisch waardevolle gebouwen (meestal in een groene omgeving) en hen zoveel mogelijk in te schakelen bij het dagelijks beheer. Andere mensen kunnen terecht in de vele ateliers. Dit maakt van het begijnhof van Diksmuide naar de toekomst een uniek hedendaags woonproject, waarbij de grote betrokkenheid van de bewoners opvalt. Dit begijnhof dient evenwel nog gerestaureerd te worden maar het project is beloftevol.

Eventuele bezoekers worden als het ware getrokken naar het Huis van juffrouw Sybille, een winkel waarin de producten van de verschillende ateliers worden verkocht en dat tegelijkertijd fungeert als onthaalcentrum.

Voor de begijnhofkerk, die gedesaffecteerd is en eveneens eigendom is van de vzw De Lovie, wordt een nieuwe functie gezocht, evenwel steeds met respect voor de oorspronkelijke bestemming van het gebouw.

Gand

Intérieur du Petit Béguinage.

Gezicht op de binnenzijde van de toegangspoort van het Gentse begijnhof 'Onze-Lieve-Vrouw-Ter Hoye' en op de Heilig Grafkapel van 1662

*Prentkaart begin 20ste eeuw
Privé-verzameling*

Gent, Sint-Elisabethbegijnhof (1)

Zie pag. 10–13

Gent, Onze-Lieve-Vrouw ter Hoye (5)

Het Klein Begijnhof of Onze-Lieve-Vrouw ter Hoye ligt aan de Lange Violettestraat, aan de rand van de stad. Enkele jaren geleden werd voor het begijnhof een voorbeeldige globale visie ontwikkeld, waarbij verschillende restauratiecampagnes reeds zijn uitgevoerd en andere gepland zijn. Het begijnhof krijgt voornamelijk een woonfunctie op basis van erfpacht waar alle lagen van de bevolking terecht kunnen. In een later stadium wordt er ook een beperkte culturele functie op het hof gebracht, maar geen horeca, handelszaken of vrije beroepen.

Het begijnhof ter Hoye is eigendom van een vzw die het beheer waarneemt en die net zoals in Hoogstraten de grote problemen tracht op te lossen door ze systematisch op te delen in kleinere, beheersbare problemen. Daartoe werden voor de verschillende restauratiefasen partners aangezocht die de oplossing mee bewerkstelligden (o.a. een sociale huisvestingsmaatschappij, ...).

Hasselt (4) Zie pag. 18–19

Herentals (2) Zie pag. 14–15

Hoogstraten (5) Zie pag. 20–21

Kortrijk (6)

Het begijnhof van Kortrijk wordt beheerd door het OCMW. In het verleden werd duidelijk gekozen voor sociale huisvesting op het hof, maar ondertussen is men daar van afgestapt. Het OCMW beschouwt het begijnhof als een erg belangrijk onderdeel van haar patrimonium en wilde het ten allen prijze in eigendom behouden. Daarom werden eigendommen buiten Kortrijk verkocht en met deze middelen wordt de restauratie van het begijnhof gefinancierd. Om in de toekomst het onderhoud van het begijnhof te kunnen blijven waarborgen, is gekozen om in plaats van sociale huisvesting op zoek te gaan naar kapitaalkrachtige huurders die bereid zijn te betalen voor een rustige plek in het midden van de stad. De restauratie werd in functie hiervan uitgevoerd.

Op dit ogenblik wordt ook werk gemaakt van een vernieuwde onthaalstructuur op het hof met de uitbouw van een bezoekerscentrum waar in de toekomst ook het (vernieuwde) begijnhofmuseum een plaats moet krijgen.

Het Kortrijkse 'witte' begijnhof heeft zijn authenticiteit en beslotenheid weten te behouden

© Davidfonds

Louvain
Petit Bégulnage
et tour de l'Eglise Ste Gertrude.

**Het klein begijnhof van
Leuven, nabij de Sint-
Gertrudiskerk, bestaat nog
slechts uit één straat met
begijnenhuizen**

*Prentkaart begin 20ste eeuw
Privéverzameling*

Leuven, Klein Begijnhof (1)

Leuven heeft twee begijnhoven.

Het Klein Begijnhof in de nabijheid van de Sint-Geertruikerk staat er wat verwaarloosd bij. Eigenlijk kennen we hier opnieuw het klassieke verhaal. Na de dood van de laatste begijn in de loop van de negentiende eeuw werd gestart met de sloop van het begijnhof, onder meer onder invloed van de oprukkende industrie. Dit maakt dat het huidige begijnhof niet meer als dusdanig herkenbaar is (geen muur, geen toegangspoort) omdat enkel nog één straat overblijft. De restauratie is na jaren eindelijk van start gegaan, maar een concrete visie lijkt niet te bestaan. Naar ontsluiting toe ligt het hof een beetje in een verloren hoek van Leuven waarnaar vele bezoekers de weg niet vinden. Aangezien het Groot Begijnhof wel ontsloten wordt, is het ook niet gemakkelijk een geschikte oplossing te vinden.

Leuven, Groot Begijnhof (3) Zie pag. 16–17

Het groot begijnhof van Mechelen is op vele plaatsen niet zo goed herkenbaar

Prentkaart begin 20ste eeuw
Privé-verzameling

Het zeer goed bewaarde Lierse begijnhof kon in het begin van de 20ste eeuw rekenen op de sympathie van Felix Timmermans

Prentkaart begin 20ste eeuw
Privé-verzameling

Lier (6)

Lier is vanuit toeristisch oogpunt in Vlaanderen samen met Brugge ongetwijfeld het meest gekende begijnhof en het mag dan ook rekenen op heel wat bezoekers.

Er zijn verschillende partners betrokken bij het beheer van het begijnhof, met name het stadsbestuur, de kerkfabriek, het OCMW en de bewoners.

Om misverstanden te vermijden hebben zij zich verenigd in de Vrienden van het Begijnhof met de bedoeling zoveel mogelijk in onderling overleg beslissingen te nemen of genomen beslissingen op zijn minst bekend te maken. Op deze manier slagen zij er ook in achter de schermen heel wat dossiers te deblokken of in een stroomversnelling te krijgen. Zo konden zij bijvoorbeeld de aanleg van een tennisterrein met bijhorend chalet vlakbij het begijnhof verhinderen.

Mechelen (1)

Ook Mechelen heeft een Groot en een Klein Begijnhof, allebei in de nabijheid van de Sint-Katelijnekerk. Beide begijnhoven zijn geïntegreerd in de stad doordat de poorten verdwenen zijn. Dit komt hun herkenbaarheid uiteraard niet ten goede. De beide begijnhoven zijn grotendeels geprivatiseerd en ook recent nog doet één van de structurele eigenaars zijn eigendommen op het begijnhof stelselmatig van de hand. Dit komt de uitwerking van een goede globale visie uiteraard niet ten goede, wat ook in het heterogene straatbeeld merkbaar is.

Er is op het begijnhof wel een bewonersgroepering die een aantal zaken tracht te ontwikkelen, maar zolang er geen structureel overleg met het lokale bestuur kan plaatsvinden, zijn de resultaten beperkt.

61. Audenarde au Béguinage.

Oudenaarde (6)

Oudenaarde is wellicht één van de minder gekende begijnhoven in Vlaanderen. Het begijnhof dat door een vzw wordt beheerd, heeft bewust gekozen voor een bewoning van alleenstaande, meestal bejaarde dames en dit naar eigen zeggen, naar de traditie van de begijnen en vanuit een christelijke instelling.

Het is duidelijk dat er met betrekking tot het begijnhof een globale visie ontbreekt en dat er door de vzw duidelijk gezocht wordt naar een nieuwe positionering.

Het begijnhof zelf ligt wat in een verloren hoek van Oudenaarde en is erg onopvallend aan de straatzijde. Dit betekent ook dat er relatief weinig bezoekers komen, iets wat de beheerders, gezien de huidige functie, ook zo trachten te houden. Omdat er te weinig kandidaten zijn die aan het gevraagde profiel voldoen om er te komen wonen, worden er stilaan nieuwe bestemmingen gezocht. Langs de andere kant heeft deze voorzichtige aanpak ervoor gezorgd dat het begijnhof vrij authentiek bewaard is gebleven.

Overijse (1)

Overijse is wellicht altijd een klein begijnhof geweest (vergelijkbaar met Anderlecht). Enkel de kapel is overgebleven, maar deze ligt ingesloten door wegen, zodat ze haar betekenis wat heeft verloren. De kapel alleen is uiteraard ook niet meer als begijnhof herkenbaar, wat er mee voor zorgt dat er ook lokaal relatief weinig aandacht wordt aan besteed. Eigenlijk is Overijse een mooi voorbeeld van wat de gevolgen zijn van een weinig integrale en geïntegreerde aanpak.

Het begijnhof van Oudenaarde is wellicht een van de meest bescheiden, maar ook meest authentieke begijnhoven in Vlaanderen

*Prentkaart begin 20ste eeuw
Privé-verzameling*

Overijssche Les deux tours

Van het voormalig begijnhof 'Mariëndal' in Overijse bestaat vandaag nog enkel de begijnhofkapel. In het begin van de 20ste eeuw stonden er ook nog enkele originele begijnhuizen die later werden herbouwd

*Prentkaart begin 20ste eeuw
Privé-verzameling*

In het neogotisch begijnhof van Sint-Amansberg staan er verschillende types begijnhuizen en conventen naast elkaar soms met de typische Brugse traveeën op de gevels

© Davidsfonds

Sint-Amansberg (Gent) (3)

Sint-Amansberg is binnen de Vlaamse begijnhoven een buitenbeentje. Waar op de meeste plaatsen de begijnenbeweging stilaan verdween en het begijnhof niet langer door begijnen werd bewoond (wat sloop en opname in het stedelijk weefsel bewerkstelligde), werd in Sint-Amansberg omstreeks 1874 een enorm groot nieuw neogotisch begijnhof gebouwd onder invloed van de hertog van Arenberg. De begijnen verlieten het Sint-Elisabethbegijnhof in het Gentse stadscentrum om naar hier te verhuizen.

In Sint-Amansberg leven momenteel nog enkele begijnen, onder meer de grootjuffrouw. Zij zijn nagenoeg de laatste getuigen van wat eens een dynamische, democratische en vernieuwende beweging was. Hoewel we zien dat het begijnhof oorspronkelijk uit het stadscentrum werd weggetrokken, naar een van de buitengemeenten, merken we dat het langzaam opnieuw in het stedelijk weefsel wordt opgenomen, evenwel met behoud van de oorspronkelijke ommuring.

Sint-Truiden (4)

Het begijnhof van Sint-Truiden heeft een wat heterogeen aanblik omdat de eenheid door privatisering wat verloren is gegaan. De vele betrokken partijen zorgen er ook voor dat een globale visie moeilijk te ontwikkelen is. Dat maakt Sint-Truiden niet minder interessant, integendeel. Als enige ligt het begijnhof van Sint-Truiden nog steeds buiten het stadscentrum en zijn ook de groenruimtes rondom nog aanwezig. Wat Sint-Truiden nog bijzonder maakt is de aanwezigheid van de boerderij op het hof die tot op vandaag haar functie heeft behouden en van de unieke begijnhofkerk die een dertigtal muurschilderingen bevat en omgevormd werd tot museum voor religieuze kunst.

De laat 13de-eeuwse Sint-Catharinakerk van het begijnhof van Tongeren is opgebouwd uit silex en mergelsteen

© Davidsfonds

In Sint-Truiden is het begijnhof nooit binnen de stadsomwalling opgenomen

Prentkaart begin 20ste eeuw
Privé-verzameling

Tienen (3)

Het begijnhof van Tienen geeft een wat desolate indruk en vertoont weinig eenheid door de toenemende privatisering. De bombardementen tijdens de Tweede Wereldoorlog en het afbranden van de kerk in de jaren 1970 maakten de situatie uiteraard niet veel beter. Interessant is wel dat er bewust voor werd gekozen om de begijnhofkerk na de brand als ruïne te bewaren.

Tongeren (1)

Het begijnhof van Tongeren is sedert de jaren 1980 een favoriete plek om te wonen. Het begijnhof is reeds geruime tijd grotendeels geprivatiseerd en dat wordt duidelijk in het straatbeeld. Tot voor kort heeft de stad weinig aandacht gehad voor het begijnhof, maar gelukkig is dat veranderd. Recent ontwikkelde de stad een Bijzonder Plan van Aanleg (BPA) voor het begijnhof waarin een aantal maatregelen wordt opgelegd, zoals het bannen van garages uit het straatbeeld. Met de restauratie van de begijnhofkerk wil de stad zelf een voortrekkersrol spelen. De stad gebruikt het BPA om opnieuw voor enige eenheid te zorgen en dit verdient zeker navolging.

Het begijnhof van Tienen zag er in het begin van de 20ste eeuw beslist meer idyllisch uit dan vandaag

Prentkaart begin 20ste eeuw
Privé-verzameling

Tirlemont — L'Ancien Hôpital. (actuellement Moulin de l'Hôpital).
L'ancien hôpital, fondé pour les indigents malades, existait déjà au XIIIe siècle. Il se trouvait assis sur le Mène dont les eaux grossies pendant l'hiver inondaient souvent le rez-de-chaussée. C'est pourquoi, en 1823, on jugea nécessaire de construire un nouvel hôpital sur une partie de l'enclos de l'ancien béguinage et de vendre les bâtiments de l'ancien hôpital.
Desaix, édit., Brux. — Repr. int.

De kapel en het diensten centrum in het begijnhof van Turnhout, dat gekenmerkt wordt door zijn langgerekte vorm

© Davidstonds

Turnhout (6)

Turnhout is een typisch voorbeeld van een begijnhof waar nogal wat partijen betrokken zijn bij het beheer, wat zeker in het verleden voor afstemmingsmoeilijkheden heeft gezorgd. Ondertussen wordt met alle betrokken partijen gewerkt aan een globaal plan en tracht men door netwerkvorming (onder andere voor het museum) een nieuw elan te geven. Een vraagstuk waar men recent mee werd geconfronteerd en dat voor alle begijnhoven belangrijk is, is dat van het verkeer en het parkeren op het hof.

In Turnhout is er voor bezoekers nagenoeg geen parkeergelegenheid op het hof. Volgens een recent plan kon dit opgelost worden door de tuin van het huis van de grootjuffrouw tot parking om te vormen. Dit stuitte op verzet van de Afdeling Monumenten en Landschappen die meer creatieve oplossingen eist, waarbij de tuinen die integraal deel uitmaken van het hof zoveel mogelijk gevrijwaard en in ere hersteld worden.

Unesco-erkenning

Logo Werelderfgoed

De Unesco, de organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur heeft sedert 1972 een conventie betreffende de identificatie, bescherming en instandhouding van het cultureel en natuurlijk werelderfgoed over de hele wereld. De UNESCO-Conferentie is een verdrag, ondertekend door 155 landen die er zich toe verbinden om financiële en intellectuele bijstand te verlenen voor de bescherming van het cultureel erfgoed dat een uitzonderlijke waarde heeft voor de mensheid. Het zogenaamde werelderfgoed behoort aan alle volkeren ter wereld zonder rekening te houden met het territorium waar ze zich bevinden. De sites met universele uitzonderlijke betekenis kunnen op voorstel van de landen waarin ze gelegen zijn op de lijst van het Werelderfgoed ingeschreven worden. Bekende voorbeelden zijn de piramides van Gizeh, de archeologische site van het Acropolis in Athene, de Mont-Saint-Michel in Frankrijk, de Galapagoseilanden van Ecuador. De lijst van het werelderfgoed omvat thans ongeveer 600 sites. Op 2 december 1998, tijdens een vergadering te Kyoto (Japan), werden de Vlaamse begijnhoven als 'globaal fenomeen' ingeschreven op de lijst van het werelderfgoed en een groep van dertien representatieve en best bewaarde begijnhoven werden nog eens met naam vermeld. Tegelijk werden voor het Waalse Gewest de hydraulische scheepslijften van het Canal du Centre en voor Brussel de Grote Markt als werelderfgoed ingeschreven. Later volgden nog de historische binnensteden van Brugge en Gent, de omgeving van de kathedraal te Antwerpen en de Vlaamse belforten.

Vierendertig gezinnen uit Hoogstraten krijgen het begijnhof in handen via een erfpachtvereenkomst en strikte afspraken inzake restauratie. Het begijnhof kan eindelijk gered worden!

29 juni 1992, foto Uydens

Het Platform voor Begijnhoven

'Het Platform voor Begijnhoven' is ontstaan op initiatief van de vzw 'Het Convent', de vereniging die de restauratie van het totaal vervallen begijnhof van Hoogstraten tot een goed einde bracht. Sinds die restauratie en de erkenning van de begijnhoven als werelderfgoed is er een hernieuwde belangstelling voor deze sites. Als unieke getuigen van zeventiende-eeuwse architectuur zijn de begijnhoven opnieuw 'een stad in de stad', oases van rust en cultuur in drukke steden. Velen beschouwen het als een voorrecht om er te wonen, terwijl het groot aantal bezoekers de rust dreigt te verstoren.

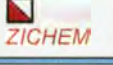
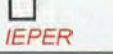
De eigenaars, bewoners en gebruikers van de 25 Vlaamse begijnhoven verenigden zich in 'Het Platform voor Begijnhoven' en zetten zich in voor het behoud en een kwaliteitsvolle ontsluiting van het onroerend, roerend en immaterieel erfgoed. Naast thema's die voor de hand liggen zoals de herbestemming, het onderhoud en de restauratie, wordt veel aandacht besteed aan het authentiek behoud van de interieurs, de tuinen en het publiek domein.

Samen met de Afdeling Monumenten en Landschappen werkt 'Het Platform' aan een 'visievorming Begijnhoven' waarin al deze aspecten aan bod zullen komen.

HET PLATFORM VOOR BEGIJNHOVEN

Logo het Platform voor Begijnhoven
© Griet Van Aert

- **MECHELEN** Door UNESCO als cultureel erfgoed erkend begijnhof
- **HASSELT** Nog bestaand begijnhof
- **ZICHEM** Resten van begijnhof
- **IEPER** Verdwenen begijnhof

GRONINGEN

HAARLEM

AMSTERDAM

UTRECHT

LEIDEN
LEIDERDORP
'S GRAVENHAGE
DELFT

SCHIEDAM
DORDRECHT

'S HERTOGENBOSCH

BREDA

BERGEN-OP-ZOOM

MIDDELBURG

HOOGSTRATEN

EINDHOVEN

VENLO

DAMME
OOSTENDE

BRUGGE

ANTWERPEN

TURNHOUT

NIEUWPOORT

GISTEL

TORHOUT

ASSENEGE

LOKEREN

TEMSE

LIER

GEEL

HERENTALS

LUMMEN

MAASEIK

ROERMOND

VEURNE

DIKSMUIDE

TIELT

DEINZE

GENT

DENDERMONDE

MECHELEN

ZICHEM

DIEST

HALEN

HASSELT

HERK-DE-STAD

ZOUTLEEUW

MAASTRICHT

IEPER

MESEN

KORTRIJK

OUDENAARDE

GERAARDSBERGEN

AALST

VILVOORDE

BRUSSEL

PEUTIE LEUVEN

ZOULLEEUW

BORGLOON

BILZEN

MAASTRICHT

TONGEREN

MESEN

BELLINGEN

HALLE

WAVRE

ENGHEN

WAVRE

OVERIJSE

JODOIGNE

TIENEN

ST.-TRUIDEN

LANDEN

GREZ-DOICEAU

PERWEZ

LIEGE

LILLE

TOURNAI

ENGHEN

NIVELLES

THOREMBAIS-LES-BEGUINES

HUY

NAMUR

DURBUY

CYSOING

MONS

ERQUELINNES

VALENCIENNES

ARRAS

DOUAI

VALENCIENNES

CAMBRAI

Immaterieel erfgoed

Een overzicht van de nog bestaande en verdwenen begijnhoven in de Lage Landen

Tekening Leo Van Riel

Maar begijnhoven zijn meer dan 'monumenten van steen', ze zijn ook drager van belangrijk immaterieel erfgoed. Bij de ontsluiting wil 'Het Platform' de begijnenbeweging plaatsen in de historische context, als één van de Europese armoedebewegingen waarin vrouwen zich, in de dertiende en veertiende eeuw, verzetten tegen wantoestanden in kerk en maatschappij. Begijnhoven zijn binnen de evolutie van de maatschappij getuigen van het bestaan van generaties vrouwen die zich bewust waren van hun culturele en sociale rol en hun mogelijkheden om een gemeenschap met zelfbestuur uit te bouwen.

In een confrontatie tussen het onroerend erfgoed en hedendaagse kunstvormen wil 'Het Platform' een forum bieden aan vrouwelijke kunstenaars die zich maatschappijkritisch opstellen, zoals de begijnen dat in hun tijd en op hun manier waren. Vanuit die visie is er ook aandacht voor vrouwen en minderheidsgroepen in het algemeen die nu, waar dan ook in de wereld, opkomen voor hun rechten.

'Het Platform' wil de bezoeker een juist beeld geven van wat begijnen waren en wat begijnhoven nu kunnen zijn, met respect voor de eigenheid van elk hof, de draagkracht ervan, de evolutieve authenticiteit en de rust van de huidige bewoners.

'Het Platform voor Begijnhoven' kan rekenen op de steun en de medewerking van de Koning Boudewijnstichting, de Nationale Loterij en het Vlaamse Gewest.

Het Platform voor Begijnhoven

Contactpersoon: Frans Horsten

Begijnhof 26

2320 Hoogstraten

Tel 03 314 65 88

Fax 03 314 23 81

www.begijnhoven.be

achteromslag

Illustraties van het oplopbare lied van de regel. Het dagelijks leven in het begijnhof wordt op een naïeve maar schilderachtige wijze verbeeld in veertien taferelen

Olieverf op doek, gemonteerd op twee stukken, 9,5 x 73 cm, ca. 1900, Sint-Amandsberg, Begijnhofmuseum

Bibliografie:

- J. Baldewijns, B. D'Huys, M.C. Laleman, in: tentoonstellingscatalogus *Werken & kerken, 750 jaar begijnhofleven te Gent*, Gent, 1984.
- J. Gijsen, *Vlaamse begijnhoven, ontdekken en beleven*, Aartselaar, 1999.
- M. Heirman, *Langs Vlaamse begijnhoven*, Leuven, 2001.
- F. Horsten, *Van Blufpoker tot Monumentenprijs*, Hoogstraten, 2000.
- P. Majerus, 'De begijnhoven in België: mythe en werkelijkheid', *Tijdschrift van de Dexiabank*, jg. 55, nr.216, 2001/2, Brussel.
- W. Simons & M. Trooskens, *Begijnen en Begijnhoven*, Brussel, 1994.
- M. Triest, *Het besloten hof, begijnen in de zuidelijke Nederlanden*, Leuven, 1998.
- R. Tisseghem & J. Daemen, *Begijnhoven vroeger en nu*, Groot-Bijgaarden, 1995.
- S. Van Aerschot & M. Heirman, *Vlaamse begijnhoven, werelderfgoed*, Leuven, 2001.

Auteursidentificatie:

Dirk Laporte is licentiaat kunstgeschiedenis en oudheidkunde en sedert 1985 docent architectuurgeschiedenis aan het architectuurinstituut Henry van de Velde en het postgraduaat monumentenzorg te Antwerpen. Hij woont meer dan 25 jaar in het Sint-Elisabethbegijnhof te Gent waar hij in 1984 medestichter was van de vzw Elisabethbegijnhof.

Frans Horsten is interieurarchitect en bezieler van de redding en restauratie van het begijnhof te Hoogstraten. Hij is tevens coördinator van Het Platform voor Begijnhoven binnen VCM, contactforum voor erfgoedverenigingen

OK PLUS

2001-4

NEGENENDERTIGSTE JAARGANG
OKTOBER-NOVEMBER-DECEMBER 2001 NR.4

Driemaandelijke tijdschrift voor inwijding in de beeldende kunsten
Uitgave van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen v.z.w.
onder de auspiciën van de Vlaamse provincies
Verantwoordelijke uitgever: Rudy Vercrucysse, Grote Markt 46, 9100 Sint-Niklaas

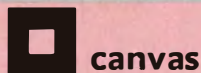
Met tentoonstellingsagenda van 1/11/2001 tot 30/01/2002

Altijd een beetje op tijd...

hernieuw uw abonnement 2002

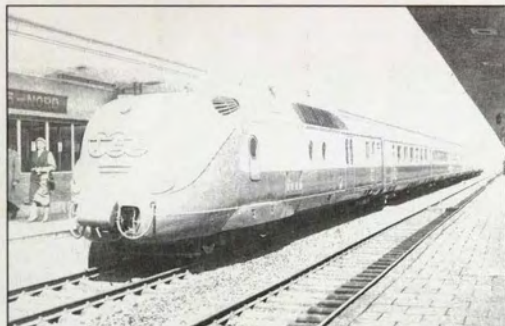
LINK biedt de kijker elke week een overzicht uit de brede culturele actualiteit. Fien Sabbe is de centrale gastvrouw.

Op een boeiende en tegelijk prettige manier informeert zij, samen met Ianka Fleerackers en Kurt Vandemaele, wat er zoal aan cultuur te beleven valt.

OPENBAAR
KUNSTBEZIT
VLAANDEREN

IS NU OOK OP HET NET
<http://www.okvweb.org>

COVERFOTO: DE TRANS EUROPE EXPRESS
IN HET NOORDSTATION TE BRUSSEL
© FOTO NMBS

Het **volgend** nummer van
Openbaar Kunstbezit
in Vlaanderen

heeft als onderwerp

Begijnhoven
in Vlaanderen

OKV op de VRT-radio bij radio Klara
22 november, tussen 17.00 en 18.00 u

Amarantaanbod voor OKV-abonnees

"OKV-leden kunnen met Amarant mee naar

Bonn

op zaterdag 15 december 2001

7000 Jahre Persische Kunst. Meisterwerke aus dem Iranischen Nationalmuseum in Teheran

Troia. Traum und Wirklichkeit

In de Kunst- und Ausstellungshalle van de Duitse Bondsrepubliek worden twee prestigieuze tentoonstellingen gehouden.

7000 Jahre Persische Kunst

Het is reeds meer dan een kwarteeuw geleden dat er nog een tentoonstelling uit Iraanse verzamelingen in Europa werd opgezet. Meer dan 180 objecten uit het Nationaal Museum van Teheran worden nu uitgeleend en geven een beeld van de prehistorie, de klassieke tijd en de pre-islamitische cultuur. Docent Louis Hulstaert zal u graag rondleiden in deze expositie, meteen een uitstekende inleiding voor reizigers die Iran willen bezoeken.

Troia - Traum und Wirklichkeit

De naam Troje betekent veel meer dan alleen maar de naam van een antieke stad in Klein-Azië. Troye is voor Europa een mythe geworden, een kristallisering van geschiedenis die een onweerstaanbare fascinatie blijft uitoefenen. Voor de eerste keer wordt een omvattende tentoonstelling gewijd aan het thema als zodanig. We deden beroep op archeoloog Uwe Fich om u op een begrijpelijke wijze in deze tentoonstelling rond te leiden (Duitstalig).

Vertrekplaatsen Antwerpen: 07.45 uur

Gent: 06.55 uur

Brugge: 06.15 uur

Waasmunster: 07.20 uur

Aankomst 10.30 uur

Terugreis 18.00 uur

Prijs

leden 1.750 BEF

niet-leden 1.950 BEF

busreis, documentatie, toegangsticket en beide rondleidingen

Inschrijven: 09 / 269 17 40

Winnaar wedstrijd!

Uit de talrijke inzendingen koos de redactie

een eerste winnaar. Of beter, winnares!

Zij krijgt weldra het kunstboek

'José Vermeersch' (waarde 4500,-BEF)

in de bus.

Hieronder kan je haar

hartverwarmende verslag lezen.

GLUREN NAAR HET WONDER

Rotterdam, museum Boijmans Van Beuningen Rotterdam, de gelijkvloerse verdieping. Drie uur bus met bijhorende file gaf onze klas een kreupel gevoel, maar leek het enthousiasme voor Bosch niet te kunnen temperen. Hoewel, een enorme rij aan de ingang verplichtte me een strategie uit te dokteren: de twintigste-eeuwse navolgers van Bosch' stijl, zeg maar *defanclub*, waren gesetteld op de gelijkvloerse verdieping en moesten wijken voor de 'real stuff' op de eerste verdieping.

Ik prijs mezelf nog altijd voor mijn sublieme vondst. Het enige wat ik hoorde was de vrouwenstem van de audiogids en een zacht sabbelend geluid. Mijn nieuwsgierigheid haalde het van Bosch' kleurrijke surrealistische taferelen en mijn ogen bleven hangen bij een modern 'life' kerststalafereel. Een rozige baby zooggetig aan moeders borst en vader Jozef was in geen jaren te bespeuren. De technologische stem verdween en ik werd overmand door vertederding, ontroering en hoe kon het ook anders; mijn moederinstinct.

Maar zelfs in Nederland wordt staren naar een borst in een museum maatschappelijk niet getolereerd en uit schaamte drukte ik wat op de knopjes van mijn digitale medemens. Ze liet me mijn lichaam verplaatsen in de richting van het schilderij van Quinten Massijs 'Maria en Kind' en zijn buur Gerard David 'Maria met Kind in landschap'.

Gek genoeg raakte ik niet van borsten en baby's verlost. Misschien het enige wat wij – onszelf moderne mens noemende – nog gemeen hebben met onze soortgenoten van minimum 500 jaar geleden. Massijs en David kicken dus ook al op drinkende baby's. Ze konden vermijden als freak bestempeld te worden door de oermoeder af te beelden, in ontblote toestand weliswaar, maar het was nog altijd de heilige maagd. Een seksuele connotatie was dus uitgesloten, ook al omdat de laatmiddeleeuwse preventiecampagnes je eindbestemming op gruwelijke wijze duidelijk makten: de hel. Enfin, volgens moraal-ridder Bosch toch.

Even gluurde ik nog naar het kleine onschuldige wezentje dat veilig in zijn cocon werd opgeborgen. Wat bofte die moeder toch. Mijn klasgenoten en de helft van Nederland hadden nu pas de eerste verdieping bereikt en bestormden en masse Bosch' schilderijen. Hadden ze toch wel het mooiste op aarde gemist zeker...

LIESBETH WAERENBURGH, KORTEMARK

Alle cd-winnaars worden krijgen binnenkort de door hun gewonnen prijs toegestuurd.

Inhoud

ANTWERPEN

- 4 Spoor44
7 Duitse kitsch in het slachthuis
16 Frans S.Olbrechts.

AMSTERDAM

- 12 Gebroed

BRUGGE

- 34 Brugge 2002

BRUSSEL

- 14 Kunstschaten uit het Russische Keizerrijk
26 Brussel tussen Hemel en Aarde

EUPEN

- 10 Verstilde schoonheid

GENT

- 31 Lodz en zijn voorbeeldige verzamelaars

IEPER

- 29 Ferdinand Pauwels

JONGE KUNSTENAARS IN VLAANDEREN

- 28 Stéphanie Leblon

25

Publiek en Museum

- 18 Ver terug naar school
20 De jongerenmuseumdagen
22 Kleurencarroussel
23 Schoolmuseum

38

Tentoonstellingsagenda

OPENBAAR KUNSTBEZIT IN VLAANDEREN

SECRETARIAAT, REDACTIE

EN ABONNEMENTDIENST:

Oud-Parochiehuis,
Grote Markt 46,
9100 Sint-Niklaas
tel.: 03/760.16.40
fax: 03/760.16.41

e-mail: openbaar.kunstbezit@planetinternet.be

B.T.W.-nummer: 427.190.176

BANKRELATIES

448-0007361-87
385-0590844-80
000-0099920-10
135.20 (NL)

ISSN 1373-4873
WD 2001/7892/12

PUBLICITEIT

03/231.28.00 (B-Promotion)

HOOFDREDACTEUR:

Rudy Vercrusse

EINDREDACTIE:

Michel Peeters

REDACTIE:

Els De Bruyn,
Els Nouwen, Rik Sauwen
Carl Van de Genachte, Lea Van de
Wynngaert, Peter Wouters

VORMGEVING:

Geert Verstaen

ABONNEMENTDIENST:

Kristien Van Mieghem

Gedrukt op Artic go gr

Van 15 september 2001 tot 27 januari 2002
Dexia Galerie

SPOOR 44
75 JAAR OP HET SPOOR
VAN DE TOEKOMST

Dit najaar slaat de NMBS haar tenten op in de Dexia-galerie in Passage 44 voor een knappe overzichtstentoonstelling over het Belgische spoor, dit naar aanleiding van haar 75ste verjaardag.

De tentoonstelling is veeleer thematisch dan chronologisch opgezet. Ze is opgedeeld in vijf zones: het belang van de trein, de mobiliteit, de stations, de infrastructuur en het rollend materieel, en de verschillende jobs binnen de NMBS. In elke zone wordt er dieper ingegaan op de voornaamste aspecten van het verleden, de huidige situatie en de initiatieven voor de toekomst. Jekunt er bijvoorbeeld de prachtige maquette van het toekomstig station Luik-Guillemins vergelijken met de oude spoorwegkathedralen van de 19de eeuw. Het weelderige interieur van de koninklijke treinen van Leopold II en Leopold III kan je er bewonderen, net als de zetels 1ste klasse ontworpen door Henry Van de Velde. Daarnaast vind je ook, in avant-première, het rijtuig M6 met twee verdiepingen dat vanaf 2002 in gebruik wordt genomen.

Dexia Galerie
Passage 44
1000 Brussel
tel. 02/222.57.37,
fax: 02/222.81.64

dinsdag tot zondag van 11 tot 18 uur,
gesloten op maandag
en feestdagen
1,98 € (80 BEF), 0,99 € (40 BEF)

In België begint de geschiedenis van de trein op 5 mei 1835, met de inhuldiging van de spoorlijn Brussel-Mechelen. Op het vlak van de spoorwegen heeft België een baanbrekende rol gespeeld: deze lijn was de eerste spoorlijn op het Europese continent. Tussen 1835 en 1926 evolueert de infrastructuur op spectaculaire wijze. De belangrijkste assen worden gebouwd en uitgebaut door de overheid, de kleinere door private maatschappijen. Er worden echter verschillende tarieven gehanteerd en het wordt steeds moeilijker het drukke spoorverkeer te organiseren.

Daarom richt de overheid in 1926 de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen op. Ze heeft zo'n 120.000 werknemers, 4.800 km spoor en 1.368 stations en haltes, en natuurlijk veel wagons en locomotieven.

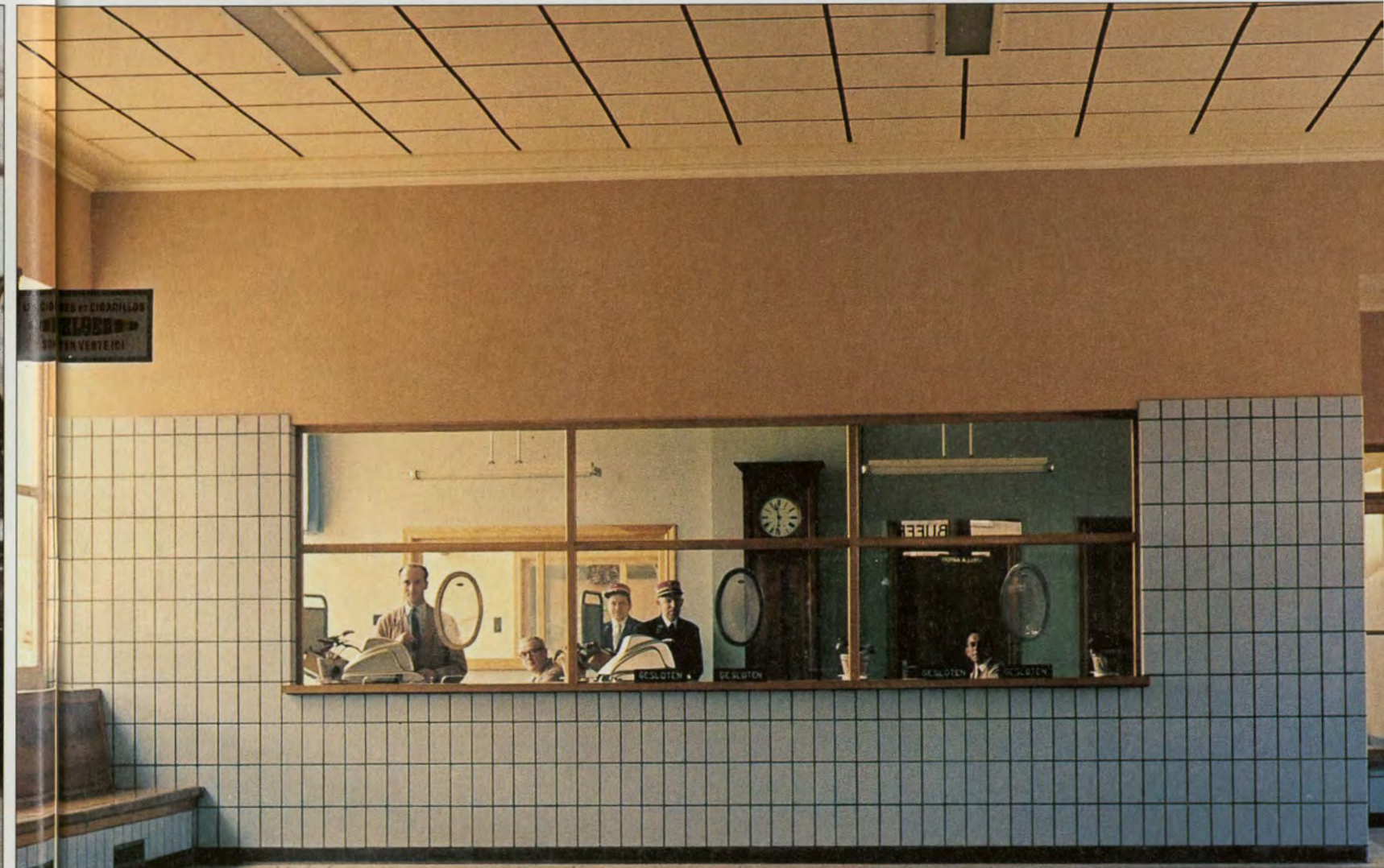
De Tweede Wereldoorlog heeft een zware klap toegebracht aan de Belgische spoorwegen: in 1945 was de helft van het spoornet vernield en een groot deel van het materiaal onbruikbaar. Het zou jaren duren eerdere schade hersteld was.

DE BELGE, DE EERSTE IN
BELGIË VERVAARDIGDE
LOCOMOTIEF (1835)
© FOTO NMBS

IN 1947 WERDEN ER AAN
DE LOKETTEN NIEUWE
BILJETAPPARATEN IN
DIENST GENOMEN
© FOTO NMBS

DE LOKETTENZAAL
IN HET STATION
VAN TONGEREN
© FOTO NMBS

De jaren '50 staan in het teken van de modernisatie. Op 4 oktober 1952 huldigt koning Boudewijn in Brussel de Noord-Zuidverbinding in. In '53 was begonnen met de elektrificatie van het spoornet, een proces dat de jaren daarna onverminderd voortging. In die periode begint de concurrentie van de auto en het vliegtuig steeds zwaarder te wegen, tot de trein uiteindelijk zijn eerste plaats in de rangschikking van de transportmiddelen moet prijsgeven. In de jaren '70 slaat de economische crisistoe en de staat vermindert drastisch zijn investeringen. Het reizigersvervoer houdt ondanks alles stand, maar het goederenverkeer heeft zwaar te lijden onder de recessie.

Vanaf het van de jaren '90 klimt de NMBS uit het dal en zet een nieuwe periode van ontwikkeling in. Naast een omvangrijk plan om het bestaande spoorwegennet te vernieuwen, zijn er de TGV's die met een snelheid van 300 km/u van Brussel naar Parijs zoeven, terwijl er ook richting Duitsland en Nederland hogesnelheidslijnen worden aangelegd. De NMBS ontwikkelt ook een ambitieus project voor een voorstadsnet in Brussel, dat net zoals in Parijs het mobiliteitsprobleem in de hoofdstedelijke regio moet aanpakken.

HET INTERIEUR VAN DE
KONINKLIJKE TREIN LEOPOLD II
© FOTO NMBS

DE REVISIE VAN
STOOMLOCOMOTIEVEN,
BEGIN JAREN '50, IN DE CENTRALE
WERKPLAATS IN MECHELEN
© FOTO NMBS

Tot 24 februari 2002
**Kelders van Cureghem.
 Slachthuizen en Markten van Anderlecht**

DUITSE KITSCH IN HET SLACHTHUIS

Een beetje rare titel misschien.

Niet erg respectvol, ik weet het.

Körperwelten is dan ook een beetje een rare tentoonstelling en ook niet erg respectvol. Al is het dan misschien om andere redenen dan u tot hiertoe in de pers kon lezen.

Je zou kunnen verwachten dat een tentoonstelling die tot hiertoe meer dan 7 miljoen bezoekers heeft getrokken, ondersteunt wordt door een logistiek team dat weet hoe je zo een manifestatie op poten zet, hoe je de te gebruiken zalen inricht en hoe je het publiek daar op een waardige wijze doorheen loodst. Duits, dus grondig en degelijk! Mijn verwachtingen op dat vlak waren dus vrij hoog.

De inkom van de tentoonstelling wordt al van ver aangeduid door twee metalen stellingen op de slachthuizen van Anderlecht, die behangen zijn met zeilen met daarop het ondertussen bekende plastinaat van 'de Ruiter'.

Via een waanzinnig breed gangpad daal je af naar de Kelders van Cureghem en meteen kom je in een andere wereld.

EEN SLORDIGE WERELD

De gang is aan beide zijden afgebakend met lelijk timmerwerk waaraan affiches zijn opgehangen. De kisten waarin de plastinaten werden vervoerd staan tegen de muren geleund en de stapels aangeleverd drukwerk liggen lelijk te wezen in de stapelruimten.

Even dacht ik dat ik per ongeluk de dienstingang had genomen, maar dat bleek niet zo te zijn. Benieuwd hoe die erbij ligt.

Maar goed, wat verder kom je dan aan de kassa's en gaat het allemaal gebeuren.

Eindelijk lijken kijken, want hoe je het draait of keert, dat is waar de mensen voor komen. En dat is ook de reden dat ik hier ben. Iets anders beweren zou wel heel hypocriet zijn. Dus in de eerste val ben ik al met beide ogen open getrap.

Eens binnen krijg je eerst wat skeletten en schedels te zien alvorens de eerste plastinaten worden getoond.

Ja, je staat naar lijken te kijken en bij de eerste twee preparaten ben je er ook danig van onder de indruk. Je doet dit tenslotte niet elke dag. Maar na 10 minuten is dat over en vraag je je af waar al die heisa nu eigenlijk om gaat.

Maar daar wil ik het nu even niet over hebben.

GESTALTEPLASTINAAT
 MET HUID
 © FOTO INSTITUUT
 VOOR PLASTINATIE,
 HEIDELBERG

PLASTINAAT VAN
 BEUYS?
 © FOTO INSTITUUT
 VOOR PLASTINATIE,
 HEIDELBERG

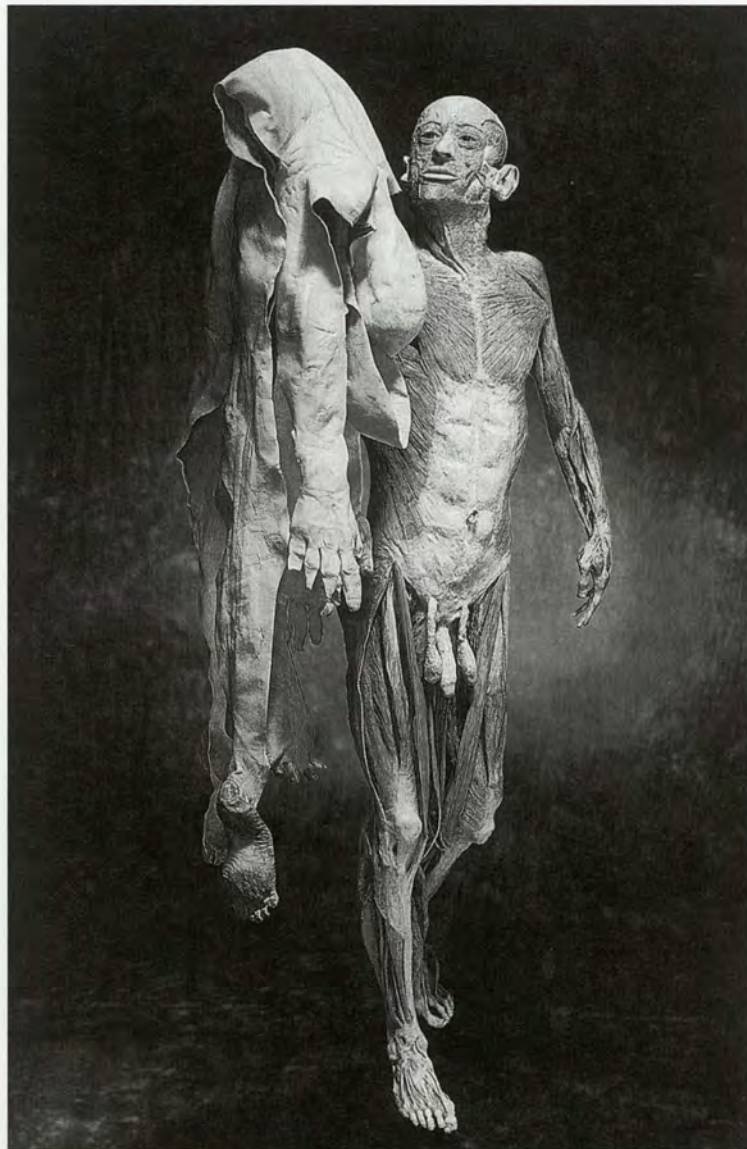
KIJKEN NAAR LIJKEN
 © FOTO INSTITUUT
 VOOR PLASTINATIE,
 HEIDELBERG

**Kelders van Cureghem.
 Slachthuizen
 en Markten van Anderlecht**

Ropsy Chaudronstraat 24
 B-1070 Anderlecht-Brussel

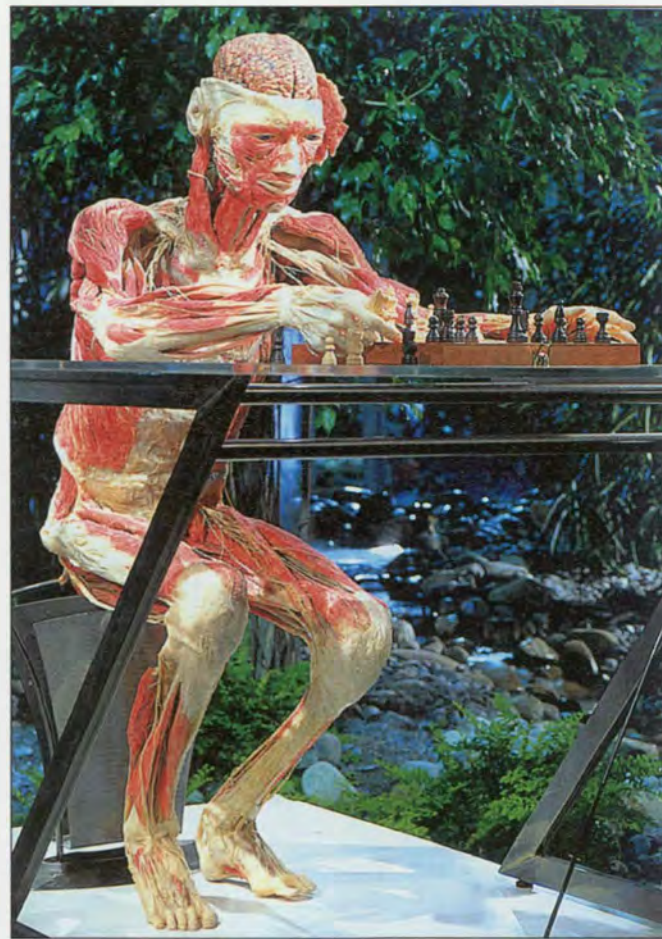
tel. 02/528.19.00, fax: 02/528.19.20
 info@plastination.com
 www.koerperwelten.com
 dagelijks van 9 tot 23 u
 11 € (440 BEF) - 8 € (320 BEF) -
 5 € (200 BEF)

De bezoeker dient een parcours te volgen dat afgebakend is door middel van linten en dat je in grote lussen doorheen de kelder gidst. Helemaal waterdicht is deze afbakening niet zodat je sommige mensen raar ziet opkijken als er ineens achter een plastinaat een levende opduikt die een kortere weggenomen heeft. Temidden dit alles zijn een soort van eilandjes gemaakt die bestaan uit gigantische planten en keien. Kwestie van sfeer te scheppen. Temidden van zware gewelven, laaghangende spots en storende wegwijzers valt zoiets niet mee.

Die wegwijzers, een soort van metalen paaltjes met daarop de aanduiding waar zich wc, bar en uitgang bevinden, zijn een belevenis op zich. Ze staan meestal heel erg tactisch opgesteld.

Zo kan je naast de kast met de levercirrose-plastinaten het bordje zien staan dat je de richting van de bar weergeeft! Humor, ongetwijfeld!

DE SCHAKER
© FOTO INSTITUUT VOOR
PLASTINATIE, HEIDELBERG

Een mens, en zekere een leek, wil ook al wel es vernemen waar hij nu eigenlijk naar kijkt en dan weet je als (Nederlandstalige) bezoeker even niet wat je meemaakt! Naast elk plastinaat hangen borden met uitleg, of althans, dat is de bedoeling. Maar de vertaling van het Duits naar het Nederlands is zo beschamend slecht en er staan zoveel schrijffouten in deze teksten dat je het na een tijdje gewoon opgeeft. Bovendien is de manier waarop deze teksten tussen de plastinaten zijn geplaatst gewoon beneden alle peil. Slordig neergezette bordjes of slecht leesbare, schuin afgedrukte fotokopieën, tekstpaneeltjes die tegen het plastinaat aan staan gedrukt, het is allemaal aanwezig. Kadertjes met info aan de muren hangen vaak schuin en zijn gewoon vuil.

Ook maakt het geheel een afgeleefde indruk. Vele kasten hebben krassen of barsten; die 7 miljoen voorgangers hebben hun sporen achtergelaten.

Opeens bekwam me een wrang gevoel. Dit klopt niet en je weet niet eens waarom. Hier zit ergens een heel erg goedkoop kantje aan. Even verder werd dat pijnlijk duidelijk.

Zoals elk anatomisch kabinet dat zichzelf respecteert is ook hier het griezelhoekje aanwezig.

Een bordje waarschuwt je dat in dit gedeelte dingen te zien zijn die op het gevoel van de toeschouwer kunnen werken.

Dat is zacht uitgedrukt.

De zaal bevat twee grote glazen kasten waarin plastinaten van foetussen te zien zijn. In de ene kast de verschillende leeftijden en ontwikkelingsfasen van een menskind, in de andere verschillende plastinaten met afwijkingen.

Het zijn niet de misvormde mensjes die afstotend zijn, het is de manier waarop ze getoond worden. In de kijkkasten staat een draaiend platform waarop de foetussen langzaam ronddraaien. Plat voyeurisme is dit, om niet goed van te worden.

In het Engels heet zoiets een freakshow. Op de Sinkse voor zie je dergelijke dingen ook.

Ineens moest ik het wel toegeven: dit gaat om geld. Om niets anders. Dit is een plat commerciële boel die draait op valse sentimenten en op de sensatiezucht van de mensen. Het oude trucje: lok een controversie uit en de mensen komen massaal kijken. En wie kritiek geeft is ouderwets of jaloers dat hij hier zelf niet opgekomen is. En ja, ook ik ben er met open ogen ingelopen.

Ik was halverwege de tentoonstelling en had er genoeg van. Alles begon me te storen, te ergeren, hier klopte niets van. Het plastinaat van de 'zwemster' (compleet met kabbelend water op de achtergrond!), de planten, de goedkope en lelijke illustraties die naast sommige stukken waren opgehangen.

Alsof een reproductie van Leonardo Da Vinci het geheel meer grandeur kan geven. Alsof 17de en 18de eeuwse gravures dit circus kunnen rechtvaardigen. Alsof dit ook maar iets met kunst en cultuur te maken heeft.

Want een circus, dat is het. 'Kom kijken, dit wilde U altijd al zien!!!!!!' Big Brother, maar deze keer met lijken.

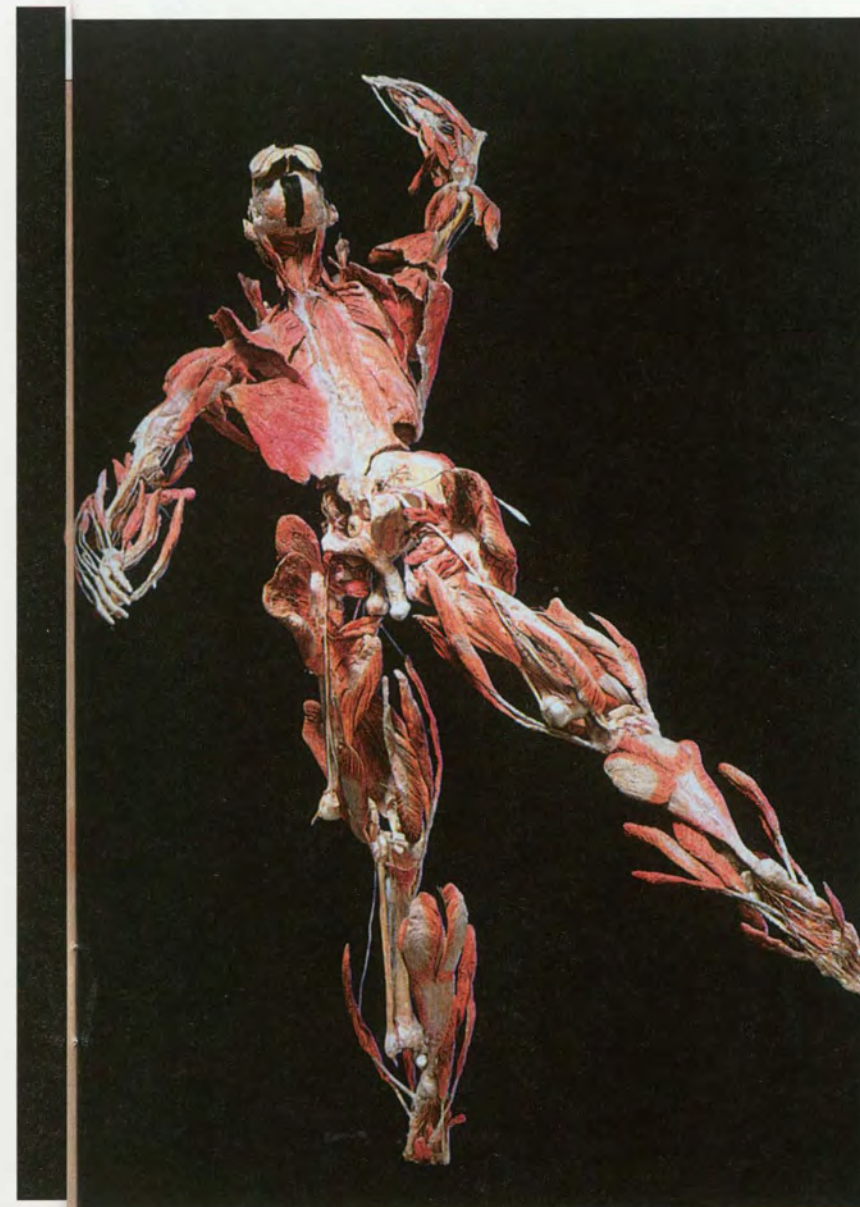
HET PUBLIEK GEEFT ER ALLEMAAL NIET OM

Het komt kijken en zo te zien beviel het hen wel. Zo erg zelfs dat ik een groepje grappen hoorde maken over de plastinaten en ze regelmatig in luid lachen uitbarstten. Niemand leek zich daaraan te storen. Ook niet toen de leukste van het gezelschap zover ging zijn hand in de buik van de zwangere vrouw te stoppen ... Het wrange gevoel dat ik had werd toen nog wranger. Moet dit echt kunnen?

Over de plastinaten en de gebruikte techniek niets dan lof, het is nu eenmaal indrukwekkend. Maar bij de manier waarop er met deze 'mensen' omgesprongen wordt kan je veel vraagtekens plaatsen. De rechtvaardiging dat alle gebruikte donoren zelf de toestemming hebben gegeven hiertoe is wel héél zwakjes. Alsof iemand kan inschatten wat er na 5 jaar met zijn of haar lijf gebeurt. Ik zeg het niet graag maar soms, niette vaak, moet je na lang nadenken al eens iemand tegen zichzelf beschermen.

Misschien moet dat maar eens met Gunther Von Haagens zelf gebeuren. De man meet zich een imago aan dat niet deugt. Als een pseudo Joseph Beuys. In de video zie je hem een plastinaat prepareren met de hoed op die hij altijd draagt! Sta mij toe aan zo iemand te twijfelen.

Anatomie als showbusiness?

DE HARDLOPER
© FOTO INSTITUUT VOOR
PLASTINATIE, HEIDELBERG

SIAMESE TWEELING
© FOTO INSTITUUT VOOR
PLASTINATIE, HEIDELBERG

Als de man dan nog citaten van bezoekers in de catalogus opneemt om zijn 'kritische' zin te tonen, en je leest: 'Waarom zijn er geen plastinaten van de coïtus te zien, hoe moet ik hier mijn kinderen voorlichten?', dan kan je daar op zijn minst zware bedenkingen bij hebben. Ook bij die bezoekers trouwens. Ook een goeie is: 'Sinds ik van de plastinatiemethode weet, zie ik mijn dood absoluut rustig tegemoet'. Ja, hallo? 'Minachting van het menselijk leven is veel te zwak uitgedrukt. Deze tentoonstelling heeft de grenzen van het smakelijke allang overschreden en is ethisch niet te rechtvaardigen. Waarom is zoiets niet strafbaar?' schreef een zekere Christine op de website. Omdat slechte smaak niet strafbaar is, beste Christine.

Dit deugt allemaal voor geen meter. Hier klopt geen bal van. Toon deze plastinaten in een serene omgeving met een degelijke begeleiding maar sluit deze kijkbarak. Het enige wat nog ontbreekt is dat je stukjes plastinaat in de shop kan kopen, en ongetwijfeld breng ik nu nog iemand op ideeën ook!

Dit heeft niets te maken met 'voorlichten van de massa' en 'anatomie voor leken'. Anatomie is niet voor leken, maar daar staat al niemand meer bij stil. Het is populair om de tegenstanders af te doen als conservatieve gefrustreerde wetenschappers die het publiek bewust dom willen houden.

Aan de reacties die ik van dat publiek mocht horen is het daar zelf heel goed toe in staat.

Deze tentoonstelling is smakeloos, lelijk en plat commercieel. En dat komt niet door de lijken. Het komt door hoe er met hen omgesprongen wordt.

Kitsch, dat is het. Duitse kitsch in Brussel. In het slachthuis.

MICHEL PEETERS

VERSTILDE SCHOONHEID

Haar laatste grote tentoonstelling had plaats in München, 3 jaar geleden. Ze is spaarzaam met tentoonstellen. Lili Dujourie (*1941, Roeselare) geniet internationale bekendheid, maar krijgt in België nauwelijks de aandacht die ze verdient. In het Internationales Kunstzentrum Ostbelgien (IKOB) te Eupen toonde ze van 9/9/01 tot 21/10/01 een overzicht van haar werk. Een terugblik.

COMPLEXE SOBERHEID

De werken zijn uiterst zorgvuldig in de ruimte geplaatst. Al omvat dit overzicht een periode van 25 jaar, van stijlbreuken is hier geen sprake. De wandeling levert verrassende perspectieven op, omdat de werken duidelijk in dialoog treden en mekaar in hun impact versterken. Wars van alle trends kiest Dujourie voor uitgepuurde esthetiek, voor een visueel discours dat suggestief, associatief en poëtisch is. Geen anekdotiek of luidruchtigheid, maar stille concentratie. Uitangst voor eenduidige interpretaties, spreekt ze zelden over haar werk. "Voor mij gaat het niet zozeer om de woorden, maar om de stilte die ze omsluiten. Datgene wat tussen de regels wordt verteld" ze zei ooit in een interview.

HET OOG VERLEIDEN

Refererend naar haar video periode (72/81), waarin langzaam bewegende lichamen nadrukkelijk aanwezig zijn in 'real time', wordt hier een reeks zwart wit foto's getoond. Een naakt beweegt – als in een choreografie – op het parket van een kamer. Niets is wat het lijkt. Het vrouwelijk ogende lichaam is dat van een man. Het werk 'nu bleu' uit '79 vormt de schakel naar de sensuele beelden uit de jaren '80, waar ze grote bekendheid meer verwierf. Het zijn installaties met draperieën van fluweel, in een zwerige beweging gevangen. Met hun uitgesproken kleurkracht en de referenties naar de textuurschilderkunst van de Vlaamse primitieven balanceren ze tussen schilderkunst en beeldhouwkunst. Vaak hangt Dujourie de fluwelen sculpturen aan de wand. De skeletachtige constructie is soms zichtbaar, de doeken "omarmen de leegte". Bart Cassiman beschreef de opgewekte suggestie als "de volle leegte", of verder: "Diverse werken lijken bewoond. Door mysterieuze personages die we niet te zien krijgen, al heeft het er de schijn van dat die er zopas nog waren. Net zoals een rokende schoorsteen menselijke aanwezigheid verraad, ademen Dujouries sculpturen een zekere geladenheid. Geladenheid die voortvloeit uit een gemis, een afwezigheid waar een betovering van uitgaat (...) en die een verlangen aanwakkert naar iets wat er ooit was, maar waarvan men weet dat het nooit terugkomt en wat alleen in de herinnering blijft leven." Mieke Bal ("Hovering between Thing and Event/ Encounters with Lili Dujourie") noemt Dujourie's sculpturen "barok". De plooiën, golven en suggestieve vormen zijn dynamisch/theatraal en evoceren het chiaroscuro. Het rijke materiaal verwijst naar de

achtergrond van de barokke representatie. Maar belangrijker nog, zij onderzoeken het lichaam in relatie tot de perceptie, een relatie gedefinieerd door de poging een link te leggen tussen de afstandelijkheid van de blik en de nabijheid van de aanraking. In Eupen toonde Dujourie "Jeu des dames" (1987), een werk waarin de zinnelijkheid ten top gedreven wordt door de weloverwogen keuze van materialen. Het marmeren dambord als sokkel contrasteert met de bevroren beweeglijkheid van de intens blauwe drapage op de zwarte paravent. De geometrisch minimalistische vormtaal (Dujourie's werk is verankerd in het Minimalisme van de jaren '70) wordt weloverwogen gecombineerd met barokke overvloed. De gecreëerde polarisatie roept spanning op. "Mijn echte werk is dat onzichtbare magnetische veld, dat ondraaglijk spel van verleiding en afstoting tussen nooit te verzoenen polen," aldus Dujourie.

DE SCHADUW VAN DE SCHADUW

Met "Ibant obscuri sola sub nocte per umbra" 1988 ("Ils allaient obscurs dans une nuit déserte à travers les ténèbres") toont Dujourie drie rijzige zwarte silhouetten in een zwaar zwarte perspectivische omkadering. Bij nader inzien blijkt het om schaduwbeelden te gaan. In de marmerpartij onderaan tekent zich een strak onwerkelijke donker vlak af: het schaduwbeeld bezit zelf een schaduw. Zo lijkt dit beeld over "schijn" en "zijn" te gaan, en misschien over de vraag naar het wezenlijke van de schijn. In "Dimanche apres-midi à Berlin" (1990) lijkt de schaduw van een raam zich op vloer en muur af te tekenen. Het licht wordt gevangen in witte en zwarte marmer. Vergankelijkheid en tijdelijkheid. "Rozehoek" (1987) raakt plafond en muren. Hier wordt de ruimte subtiel door het roze marmer afgetast.

MELANCHOLIE

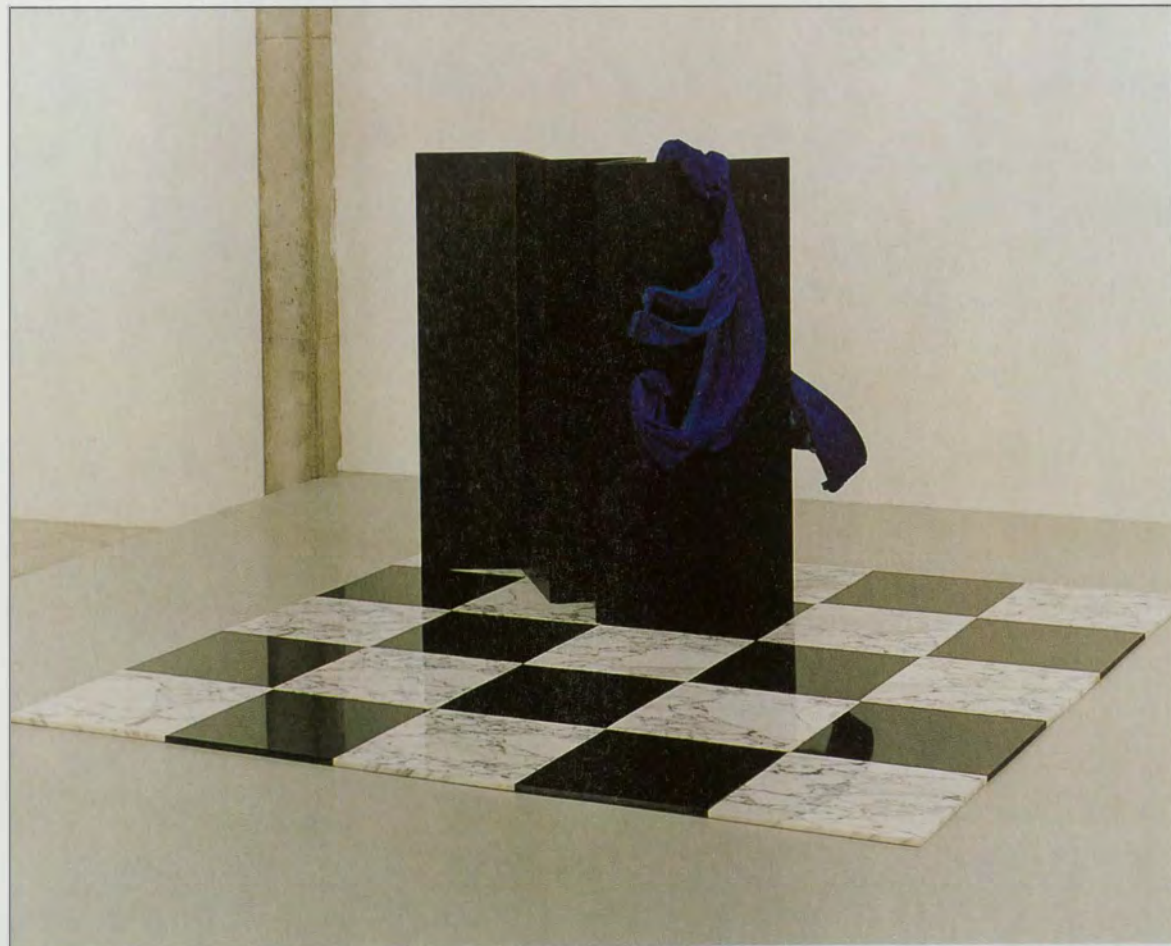
"Mille et une nuit" (1993): 2 sober zwarte panelen tegenover mekaar geplaatst. Op elk paneel hangt een soepel vallende doek, ditmaal niet in fluweel, maar in gips. Broze bevroren plooiën, maagdelijk wit. In de jaren '90 is Dujourie's werk doordrongen van het vanitas motief. Geen typische iconografie – schedel, zandloper, kaars ... – maar "afwezigheid" als thema. Haar "nature morte" uit 1992 bestaat uit een marmeren vensterbank waarop een soepel geplooid gipsen doekje ligt. Bedrieglijk licht ogen de zorgvuldig gedrapeerde lakens op eenvoudige houten of metalen dragers. Ze hangen in groepen frontaal of zijlings tegen de muur. Ze liggen opgeplooid op een rekje. In werkelijkheid zijn deze doeken letterlijk loodzwaar. Lood is weerom een symbolisch geladen materiaal. In de middeleeuwen zou het gebruikt zijn in preparaten tegen zwaarmoedigheid. Een trapeziumvormige sokkel bekleed met een loden drapering; "des point cardinaux" (1997) geeft de 4 windstreken (blikrichtingen?) aan. Het geheel rust op 2 dunne eenvoudige metalen buizen. Dujourie plaatste het werk tegenover "Jeu des dames", waardoor het aan zwaarte verliest.

Dujourie's kunst wordt en werd bepaald door een attitude die zich afzet tegen sensationele, luidruchtige kunst. Hier is in alle stilte aan een groots en uiterst fijnzinnig oeuvre gewerkt. Louerende schoonheid. Een verademing.

ELS NOUWEN

LILI DUJOURIE
JEUX DES DAMES, 1987
MARBER, VELOURS
300 X 300 X 160 CM
© FOTO: WILLI FILZ

LILI DUJOURIE
IBANT OSCURI SOLA SLIB
NOCTE PER LIMBRA, 1988
MARBER, VELOURS
288 X 192 X 35 CM
© FOTO: WILLI FILZ

26/10/01 t/m 27/01/02

Vlaams Cultuurhuis de Brakke Grond

"GEBROED"

Dubbelexpositie van Peter Buggenhout en Berlinde De Bruyckere

Als ze vertellen over hun beeldend werk, en mekaars woorden bedachtzaam aanvullen, valt op hoe sterk het gemeenschappelijk aanvoelen is. Kunst kan voor Berlinde De Bruyckere ('64, Gent) en Peter Buggenhout ('63, Dendermonde) niet anders dan ontstaan vanuit een menselijke beweging, vanuit een ethische houding. "Een kunstenaar regeneriert puin tot een hoopbrengend, troostend gegeven. Een middel om onze waardigheid te behouden, ondanks alles" aldus Buggenhout.

Onder de beladen titel "Gebroed" tonen de kunstenaars 2 installaties in het Vlaams cultuurhuis de Brakke Grond, Amsterdam. In het oude neo-gotische schooltje in Gent, waar de kunstenaars wonen en werken, blikken we vooruit op de tentoonstelling.

BRAAKBALLEN OP ZOLDER

Sinds een aantal jaren wordt in Buggenhout's werk het lichaam letterlijk binnenstebuiten gedraaid. Koeienmagen en paardendarmen vormen het basismateriaal. Ze worden opgevuld met "puin" en zien eruit als gestolde vloeibare vormen, van binnenuit gegroeid. De vorm kan nooit vooraf bepaald worden, het is immers de materie zelf die bepaalt. De bleke getaande pulserende massa's ogen bijzonder tactiel en laveren tussen aantrekken en afstoten. Dit "taboemateriaal" ("het abjecte", zoals door Julia Kristeva beschreven, en verwant met "l'informe" van Georges Bataille) situeert Buggenhout's praxis in een moeilijk definieerbare schemerzone. Hijzelf refereert aan zijn sculpturen als "datgene wat langs de zijkantten wordt opgeworpen wanneer de pletwals van de cultuur voorbijrijdt".

Door de presentatie van zijn beelden en de plaatsing in de tentoonstellingsruimte of een specifieke context, tracht Buggenhout de vervreemding ten top te drijven. Zijn beelden baden vaak in een "unheimlich" licht. Soms verplicht de encenering de toeschouwer op ontdekkingsstocht te gaan, of door een labyrinthisch verhaal te wandelen (vb. "Silent green", eerder dit jaar aan boord van een schip te Oudenaarde). Zo ook voor de installatie in de Brakke Grond. In zijn atelier toont Peter Buggenhout me de maquette voor zijn installatie.

De toeschouwer zal in de besloten helverlichte tentoonstellingsruimte in eerste instantie niet direct diens ingreep kunnen waarnemen. Immers, Buggenhout zal een immens vals plafond installeren. Hier en daar bevindt zich een opening waar de toeschouwer via ladder of stoel zijn/haar hoofd in kan steken. Tussen de geconstrueerde scheidingswand en het reële plafond aanschouwen we dan een vervreemdende, schaars verlichte ruimte, die op zich ook verschillende lagen in zich draagt. Hier en daar, verstopt in hoeken en kanten, belicht of in tegenlicht, zal men Buggenhout's organische sculpturen ontdekken. "Als braakballen op een zolder" zegt Berlinde De Bruyckere. Duister verborgen ligt datgene wat ontdekt moet worden. De intimiteit van een broedplaats.

De gelaagdheid van de beelden, de gelaagdheid van de ruimtelijke encenering; voor Buggenhout een metafoer voor "hoe wij met cultuur de waarheid eerdereverdoezelen – vertroebelen – dan dat we ze opzoeken". Buggenhout vraagt ons letterlijk in of tussen zijn werk te kruipen om een glimp op vangen van datgene wat misschien niet meer te detecteren is.

De Brakke Grond
Vlaams Cultuurhuis

Nes 45

1012 KD Amsterdam

tel. 00 31 20 / 622 90 14

toegang gratis

EEN TOREN VAN ONVOLKOMENHEDEN

Berlinde De Bruyckere put voor de tentoonstelling in Amsterdam uit haar archief van archetypische beelden. Ze herwerkt haar "knekelhuis van knuffelbeesten", een immense installatie die ze eerder dit jaar presenteerde in het MUHKA. Een bonte mengelmoes van gedumpte speelgoedbeesten werd opgetast in rekken, als in een depot, en beschenen met een gedempt rood licht.

Zoals al haar werk, groeide dit beeld uit persoonlijke ervaringen, namelijk toen ze drie jaar geleden eigenhandig, uit dekenstof, een speelgoedbeestje vervaardigde voor haar pasgeboren zoon. Anders dan de knuffels in het werk van de Amerikaanse kunstenaar Mike Kelley, werden de tweedehands knuffels in haar installatie niet in hun oorspronkelijke toestand gelaten, maar integendeel verder uit elkaar gerukt en weer aan elkaar genaaid. Ze vertonen eigenaardige uitstulpingen, zijn onvolkomen, soms zelfs monsterlijk.

Op de binnenhof van het oude schooltje in Gent staat de 6 meter hoge toren die in de grote theaterzaal van de Brakke Grond geplaatst zal worden. De knuffels zullen ditmaal in, op en tegen de constructie bevestigd worden en via een trap zal de toeschouwer de mogelijkheid krijgen om deze vreemde kleurrijke wereld letterlijk van binnenuit te ervaren.

De knuffels hebben allemaal een geschiedenis. Het zijn voor De Bruyckere "Materialen met een ziel", net zoals dekens, die ze sinds begin jaren '90 veelvuldig gebruikt. Een deken heeft een dualiteit in zich: enerzijds symbool van geborgenheid en warmte, anderzijds kan

ze ook beklemmen, verstikken en herinnert ze aan vluchtelingen- en noodkampen, aan angst en kwetsbaarheid. Tot haar bekendste werken horen de dekenvrouwen, figuren met kleurrijke dekens over het hoofd, die ze o.a. toonde in het beeldenpark Middelheim ('95), in de Pont Tilburg (2000) en in het Muhka (2001).

"Een kunstenaar is voortdurend op zoek naar metaforen. Een daarbij hou ik van dingen die niet eenduidig zijn, dingen waar een veelheid van betekenissen in zit, zodat de toeschouwer het beeld als het ware zelf kan afmaken." zegt De Bruyckere.

Ze wil een beschadigd en verbrokken mensbeeld tonen. De essentie van haar werk zijn onuitgesproken angsten en verlangens die iedereen (her)kent en onder uiterlijkheden verbergt.

Het werk "In Flanders' Fields" dat ze in 2000 voor het oorlogsmuseum in Ieper creëerde, behoort ook tot die archetypische beelden van pijn en lijden. Polyester afgietsels van creperende paarden, bekleed met paardenhuiden, symboliseren de onschuld en staan in contrast met de gruwel van de oorlog. "Ik besef dat ik bezig ben met pijnlijke dingen, maar ik probeer dat op een mooie manier te doen, zodat men er troost in kan vinden," zegt De Bruyckere.

GEBROED

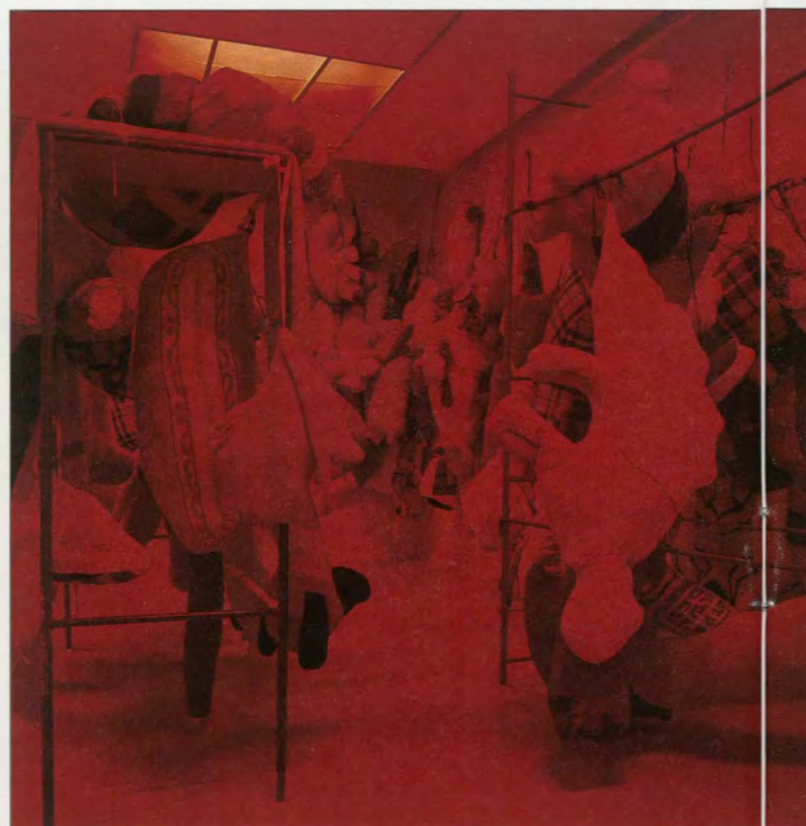
Beiden werken met doorleefde materialen. Ze vragen de toeschouwer in hun werk te treden, om het ten volle te ervaren. Ze beogen daarmee een helend effect. Uiterlijk mag hun werk dan wel erg verschillen, de verlangens en dromen van De Bruyckere en Buggenhout raken mekaar.

ELS NOUWEN

PETER BUGGENHOUT,
WOLKEN ZIJN GEEN BOLLEN, 1998
© BRAKKE GROND,
AMSTERDAM

BERLINDE DE BRUYCKERE,
'ANÉÉN-GE-GROEID, 2001,
MUHKA, ANTWERPEN
© FOTO JAN PAUWELS

PETER BUGGENHOUT,
SILENT GREEN, 2001
© BRAKKE GROND,
AMSTERDAM

Koninklijk Museum voor het Leger
en de Krijgsgeschiedenis

KUNSTSCHATTEN UIT HET RUSSISCHE KEIZERRIJK TE BRUSSEL

Naar aanleiding van het bezoek van de Russische president Poetin aan België, begin oktober van dit jaar, werd in het Legermuseum te Brussel – het andere Jubelparkmuseum – een zaal geopend over kunstschaten van het Russische keizerrijk.

Het gaat over een collectie die voor het overgrote deel afkomstig is van het Regiment Kozakken van Zijne Majesteit, genoemd de Kozakken van de Keizerlijke Garde, gestationeerd in Sint-Petersburg. Een collectie die al sedert de jaren 1930 in het bezit is van het Museum en oorspronkelijk in de zaal over de Eerste Wereldoorlog was opgesteld. Enkele jaren geleden, bij de herinrichting van de verzamelingen WO I, verhuisde de verzameling naar de reserve. Op dinsdag 2 oktober jl. werd ze met grote trom terug aan het publiek 'geschonken'.

Het woord 'kunstschaten' moet bij de nieuwe zaal wel erg letterlijk worden genomen want wat uit de reserve werd opgediept, is bijzonder waardevol en uniek. Dit is ongetwijfeld zo voor de uitgebreide collectie Russisch zilverwerk – o.m. tafelservies, vaatwerk en een uniek ensemble van 22 zilveren trompetten – of voor de enkele uniformen die tot de persoonlijke garderobe van de tsaren behoorden maar eveneens voor de vier standaarden die in 1799 door tsaar Alexander I aan het regiment 'Kozakken van Zijne Majesteit' werden overhandigd. De opstelling van het geheel, de keuze van de achtergrondkleuren en de aangepaste verlichting dragen bij tot een verzorgd en aantrekkelijk geheel dat de sfeer van een echte schatkamer oproept. De inrichting werd toevertrouwd aan de Zwitsers-Engelse museoloog. Laatstgenoemde heeft in het museum reeds zijn sporen verdiend met de opbouw van de Wapen- en Harnassenzaal (1987) en de installatie van de collecties over de Eerste Wereldoorlog (1998).

Koninklijk Museum voor het
Leger en de Krijgsgeschiedenis
Jubelpark 3
1000 Brussel

Tel. 02/734.52.52
Toegang gratis
Dinsdag tot zondag van 10 tot 17 uur
Maandag gesloten

Voor de financiering van het project kon het museum, buiten zijn eigen middelen, rekenen op gelden die door de Vereniging der Vrienden van het Legermuseum ter beschikking werden gesteld.

Hoe komt nu zo'n belangrijke en gevarieerde collectie Russische voorwerpen in het Brusselse Legermuseum terecht, zult U zich terecht afvragen. Het antwoord hierop voert ons terug naar het revolutiejaar 1917. De officieren van het Regiment Kozakken van de Keizerlijke Garde vernemen in Sint-Petersburg de troonsafstand van hun chef en beschermheer tsaar Nicolaas II. Bevreesd voor wat komen zou, besluiten ze de verschillende kostbaarheden die ze in hun mess hebben ondergebracht en die fungeert als traditiezaal, in veiligheid te brengen. Alles wordt ingepakt en verhuist naar Novotsjerkassk, een stad niet zo ver van de Zwarte Zee, gelegen in Oekraïne. Na de oktoberrevolutie en de vrede met Duistland in maart 1918 trekken de officieren van de Kozakken van de Garde zich terug uit Sint-Petersburg. In de burgeroorlog die dan uitbreekt, vechten zij met de Witten tegen het Rode leger. In 1920 verlaten ze Rusland en uiteindelijk arriveert een groot deel van de officieren als Russische emigrant in Frankrijk en België, waar ze om den brode aan het werk moeten.

De collectie zelf werd in volle burgeroorlog overgebracht naar Constantinopel en strandt in begin van de jaren 1920 in Joegoslavië in de kelders van een artilleriearsenaal. Het geld ontbreekt om de kostbaarheden ook naar Frankrijk over te brengen. Dit kan pas eind van de jaren 1920. De inmiddels opgerichte vereniging van oud-officieren van de Kozakken van de Garde, richt in Courbevoie, nabij Parijs, voor Russische emigranten een ontmoetingsplaats in die tevens als museum wordt uitgebouwd. De schatten van het regiment worden er uiteindelijk in 1930 bij elkaar gebracht en uitgesteld.

De deelname van de communisten aan de Volksfrontregering in Frankrijk in 1936 verontrust in die mate de oud-officieren, dat ze beslissen om de collectie naar veiliger oorden over te brengen. Ze verhuist naar België naar het Legermuseum en nog hetzelfde jaar wordt de uitgebreide Russische afdeling in het Museum plechtig geopend. Tot 1992 vormde ze een permanent onderdeel van de collecties over WO I.

Centraal in de nieuwe zaal is terecht het grote punchvat opgesteld dat aan het regiment in 1913 werd geschonken naar aanleiding van de 100ste verjaardag van de slag bij Leipzig in 1813, waar het regiment zich uitzonderlijk onderscheiden had en waar meer algemeen gesproken, de nederlaag van Napoleon werd voorbereid. Het is een zilveren meesterwerk dat versierd is met miniatuurportretten van de tsaren en een afbeelding van de slag bij Leipzig. Daarnaast moeten we het prachtige en gevarieerde zilveren tafelservies- en vaatwerk vermelden, afkomstig van de mess van de officieren en besteld bij de voornaamste zilverateliers die in Sint-Petersburg gevestigd waren, waaronder Fabergé. Uniek zijn de 22 zilveren trompetten, die kort na de Russische campagne tegen Frankrijk (1812-1813) door de tsaar zelf

aan het regiment van de Kozakken werd aangeboden. Het schenken van trompetten als ereteken voor bijzondere diensten komt in het tsaristische Rusland nog voor maar het blijft een erg uitzonderlijk en opmerkelijk gebeuren. Dat zo'n ensemble, dat bedoeld is om er werkelijk mee te musiceren, in een Belgische collectie voorkomt, is des te merkwaardig.

Ook inzake uniformen pakt het Legermuseum met enkele topstukken uit. Vier uniformen van het Kozakkenregiment die door de tsaren zelf werden gedragen: een Chekmen of dienstuniform (een blauwe redingote) van tsaar Nicolaas I (1825-1855), een korte uniformjas van het parade-uniform gedragen Alexander II (1855-1881), een redingote van het parade-uniform van Alexander III (1881-1894) en het ceremoniële tenue van het regiment zoals dat door tsarevitsj Alexis Nicolaevitch, in 1917 vermoord, gedragen werd. Niet minder zeldzaam en spectaculair zijn de 4 originele regimentsstandaarden die in 1799 door tsaar Alexander I aan het regiment werden geschonken. Verrassend is ook het verhaal van een Belgisch regiment (de zogenaamde autokanonnen in Rusland) dat in WO I aan het Russische front vocht en dat in 1918 via Vladivostok en San Francisco uiteindelijk in New York belandde. Deze opmerkelijke odyssee krijgt plots gestalte via een Belgisch uniform met Russische kentekens en enkele persoonlijke uitrustingsstukken en souvenirs.

Het Legermuseum toont met deze nieuwe permanente expositie nog maar eens aan dat zijn collecties zo gevarieerd en zo gediversifieerd zijn dat ze moeilijk onder één noemer te vatten zijn. Is de rode draad 'het militaire', dan is het verrassend vast te stellen hoe verscheiden dit alles wel kan zijn en dat het niet alleen 'bommen en granaten' betreft maar ook prachtige kunstwerken van allerlei aard.

PIET DE GRUYSE

HET BORSTBEELD VAN
PETER DE GROTE, AAN
DE INGANG VAN DE
ZAAL
© KONINKLIJK
LEGERMUSEUM,
PIET DE GRUYSE

DE NIEUWE ZAAL
© KONINKLIJK
LEGERMUSEUM,
PIET DE GRUYSE

DE TOESTAND VAN
DE ZAAL VOOR
DE VERBOUWING
© KONINKLIJK
LEGERMUSEUM

7 december 2001 – 31 maart 2002
Etnografisch Museum

**FRANS M. OLBRECHTS
(1899-1958)
OP ZOEK NAAR KUNST IN AFRIKA**

In het Etnografisch Museum staan de niet-Europese volkeren centraal. Een ruime keuze van 2500 kunst en gebruiksvoorwerpen, schetst de leef- en denkwereld van bekende en minder bekende culturen uit Afrika, Amerika, Azië en Oceanïe. Bij elk van deze afdelingen hoort een aantal voorwerpen met wereldfaam. In het najaar organiseert het Etnografisch Museum een tijdelijke tentoonstelling waarbij de Afrikaanse kunst opnieuw centraal staat sedert de tentoonstellingen het "Gelaat van de Geesten. Maskers uit het Zaïrebekken" gerealiseerd in het kader van Antwerpen 1993 Culturele Hoofdstad van Europa en "De sculptuur van Angola" (1995)

**Antwerpen
Etnografisch Museum**

Suikerrui 19
2000 Antwerpen
tel: 03/220 86 00,
fax: 03/227 08 71

etnografisch.museum@antwerpen.be
www.dma.be/cultuur/etnografisch.museum
dagelijks open van 10 tot 17 uur,
gesloten op 25 maandag

Bij het ter perse gaan waren de toegangsprijzen nog niet gekend.

"...van een tocht, niet op zoek naar goud of naar ivoor; noch ebbenhout of radium, maar naar dat wat Afrika misschien nog ooit beroemder zal maken dan al de schatten die het aan mineralen in zijn schoot bergt: zijn kunst en zijn kunstenaars." Uit: Frans Olbrechts "Maskers en dansers in de Ivoorkust" (1940:9).

Deze tentoonstelling belicht de pioniersrol die Frans Olbrechts heeft gespeeld in de studie van niet-Europese volken en hun kunst. Sinds 1932 doceerde hij de zogenaamde Primitieve Kunst aan de Universiteit Gent. Van 1947 tot aan zijn dood in 1958 was hij directeur van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Het is minder bekend dat hij ook aan de basis ligt van het ontstaan van een museum over niet-Europese culturen in Antwerpen.

Na in 1925 een doctoraat in de Germaanse filologie te hebben behaald aan de Katholieke Universiteit Leuven, trok Olbrechts naar de Verenigde Staten. Aan de Columbia University te New York werd hij door Franz Boas ingewijd in de antropologie.

Tussen 1925 en 1930 verrichtte hij antropologisch veldwerk bij verschillende Indianengroepen. Terug in België, werd hij in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel belast met het beheer van de afdeling Etnografie. In 1933 maakte hij in opdracht van dit Brusselse museum een verkennings- en verzameltocht door West-Afrika: het was het beginpunt van een intense belangstelling voor de Afrikaanse cultuur en kunst.

Het boek *Plastiek van Kongo* (1946) gaat in vakkringen terecht door als Olbrechts' belangrijkste wetenschappelijke bijdrage. Het is de neerslag van de tentoonstelling *Kongo-kunst* die hij in 1937-38 in samenwerking met enkele van zijn studenten had georganiseerd in de Antwerpse Stadsfeestzaal. In het boek paste Olbrechts de methode van morfologische analyse toe op de figuratieve sculptuur van Kongo. Dit onderzoek leidde tot de toeschrijving van een aantal voorheen ongeïdentificeerde voorwerpen en tot de classificatie van de Kongolese kunst in vier stijlgieden. Tegelijk bracht het de stijl aan het licht van een individuele Luba-kunstenaar die Olbrechts doopte tot de 'Meester van de Langgezichtstijl van Buli'.

Olbrechts was niet alleen een pionier in het stijlonderzoek van de Afrikaanse kunst, hij kan ook beschouwd worden als een van de grondleggers van de discipline die thans bekend staat als de 'antropologie van de kunst'.

Gestimuleerd door zijn eerste Afrika-reis van 1933, organiseerde hij in 1938-39 met de steun van een aantal Antwerpse mecenasen, de "Ivoorkust-Expeditie der Rijksuniversiteit te Gent en van het Vleeschhuis-Museum te Antwerpen". Tijdens deze expeditie verrichtten twee van zijn studenten, Pieter Jan Vandenhoute en Albert Maesen, één jaar lang op kunst gericht veldwerk bij respectievelijk de Dan en de Senufo. Het onderzoek van beide jonge wetenschappers mondde uit in de eerste proefschriften over de Afrikaanse kunst ter wereld.

In de tentoonstelling zal aan de hand van voorwerpen, fotografische en geschreven bronnen eersten licht worden geworpen op Olbrechts' academische vorming en zijn postdoctorale studies en veldonderzoek in de Verenigde Staten. Vervolgens zal worden stil gestaan bij de historische Ivoorkustexpeditie. Hierbij zal veel aandacht worden besteed aan het veldonderzoek van Pieter Jan Vandenhoute en Albert Maesen. Er zal een selectie te zien zijn van de tijdens die expeditie door beide onderzoekers verzamelde kunstvoorwerpen en etnografica van Dan-, Wè- en Senufo-herkomst. Het merendeel van deze voorwerpen wordt vandaag bewaard in het Etnografisch Museum, Antwerpen, en de Etnografische Verzamelingen van de Universiteit Gent.

Tenslotte zal dieper worden ingegaan op de tentoonstelling *Kongo-kunst* en het standaardwerk *Plastiek van Kongo*. Een deel van de Kongolese kunstwerken die toen, in 1937-38, in de Antwerpse Stadsfeestzaal werden getoond zullen voor de gelegenheid opnieuw samen worden gebracht. Daartoe behoren niet alleen voorwerpen uit de eigen collectie van het Etnografisch Museum en andere Belgische openbare verzamelingen, maar ook voorwerpen uit diverse privé-verzamelingen. Enkele van de voorwerpen zijn sinds 1937-38 niet meer tentoongesteld.

MAN, IVOORKUST, 1938.

PIJLDRAGER. LUBA (KATANGA),
DEMOCRATISCHE REPUBLIEK
KONGO. HOUT; H. 59,5 CM.
ETNOGRAFISCH MUSEUM,
ANTWERPEN (AE 722).

© ETNOGRAFISCH MUSEUM,
ANTWERPEN

© EDITIONS DAPPER, PARIJS.
PHOTO: HYGES DUBOIS

VER TERUG NAAR SCHOOL

Nu Jules in het eerste leerjaar zit, is het elke dag plichtsgetrouw boekentas en schoolagenda nakijken. Zo zat er een tweetal weken geleden een brief in zijn agenda: "Beste ouders, de onderwijsvakbonden hebben besloten om op vrijdag 05/10/01 over te gaan tot een algemene stakingsactie... Kwaliteitsonderwijs voor uw kind bereikt men niet door besparingen..." We gebruiken deze onvoorziene vrije dag om eens te gaan kijken hoe het er zo'n 1 à 2 eeuwen geleden in het onderwijs aan toe ging in de "School van Toen" aan het St. Michielsplein in Gent. Het museum is vrij toegankelijk elke werkdag van 9 tot 12 uur en van 14 tot 16 uur. Het is gesloten tijdens de schoolvakanties en op woensdagnamiddag. Tenzij je zelf in het onderwijs staat en gebruik kan maken van een stakingsdag of een bezoek met je leerlingen, is dit museum vrij toegankelijk. De doelgroep behelst dan ook leerlingen uit de verschillende onderwijsnetten en mensen die komen uit nostalgische overwegingen.

Bij het binnenkomen krijgen we een brochure overhandigd waarop een tekening staat van een meester die zijn leerlingen op een manier straft die de drie vriendelijke oudjes op het bankje zich wellicht levendig zullen herinneren. Mijn vriend tekent, op verzoek van de uitbater, gewillig het gastenboek en hij wordt er al dadelijk op gewezen dat linkshandigheid vroeger met stokslagen werd bestraft. We kijken de man ietwat wantrouwig aan en lezen voor alle veiligheid het museumreglement. Vooral één paragraaf trekt mijn aandacht: "in uw belang: controleer of er in uw groep deelnemers zitten met allergieën (stof) en neem de nodige voorzorgsmaatregelen. Zorg ervoor verzekeringsformulieren mee te hebben". Ik weet niet zeker of ik dit keer als bezoeker actief betrokken wil worden...

Mijn eerste indruk in de hal is er een van onoverzichtelijke wanorde. Een tiental ingekaderde foto's liggen naast elkaar op tafels en zullen voorlopig niet opgehangen worden want elk plekje aan de muren is benut. In vitrinekasten hangen verzamelingen vloepapier, griffels, leien en inkten. Centraal staat een kiosk opgesteld met nog meer vloepapier, voorbeelden van schoonschrift, vijf slijpers en porseleinen inktpotten. We treffen er nog verzamelingen porseleinkaarten, penkaarten, pennenbakjes, pennenstokken en vulpennen aan. Wat verder hangt een "prachtig voorbeeld van moderne kalligrafie" waar ik wat langer naar kijk omdat ik het niet eens kan zijn met deze omschrijving.

Vorbij een kast met een minicollectie uit het speelgoedmuseum gaan we naar de eerste verdieping met vier lokalen. In klas één, Nederlands, hangen stel- en vertelplaten van een leesmethode die uiteindelijk niet zo erg verschilt van de leesmethode die we nu in ons onderwijs gebruiken. Op een oude lessenaar ligt een boek waarin het "alfabet van wapens en vlaggen" staat. De letters zijn groen geschilderd door iemand die niet echt 10 op 10 wilde halen. Ligt het aan het stof of aan de stof dat ik mij in het lokaal waar wiskunde wordt voorgesteld, moet overgeven aan een enorme niesbui? In het lokaal voor aardrijkskunde, geschiedenis en natuurkennis sta ik oog in oog met een didactische prent van "Le corps humain" die sterke gelijkenissen vertoont met de affiche voor de tentoonstelling "Körperwelten" die momenteel in de kelders van Cureghem-Anderlecht loopt. Helemaal achteraan hangt een grote poster met de toch nog actuele boodschap "Het is beter geschillen op te lossen door overleg dan door geweld".

Gent
De school van toen
Klein Raamhof 8
9000 Gent
tel. 09/225 29 03

open: maandag tot vrijdag
van 9 tot 12 en van 14 tot 16 uur;
gesloten op woensdagnamiddag,
zaterdag en zondag
en schoolvakanties
toegang gratis

Over deze lokalen liggen fotoalbums verspreid met klasfoto's, foto's van een "moederkensisfeest", een verslag van de "Week der Ouden van Dagen" van november 1964 met als onderschrift "lekkere koffietafel voor de oudjes uit de buurt".

Een laatste lokaal is volledig ingericht als de "klas van toen". De oude schoolbanken, die we nu in menig interieur terugvinden, staan in twee rijen van klein naar groot opgesteld. Wie het schooltje in het museum in Bokrijk al bezocht heeft, kent de sfeer die zo'n oud klaslokaal uitstraalt. Alleen is deze klas drie keer zo groot en staat er een televisie. Het schoolbord wordt geflankeerd door Leopold II en Astrid. Aan de muren hangen een tekening van Karel V die afstand doet van de regering en een didactische prent van De bizon - na 1950 in Italië. Op elke plaats ligt een lei en een griffel. De ezelsoren liggen klaar op het bureau van de leerkracht. Aan haakjes hangen strenge zwarte schorten met daaronder de klompen netjes op een rij.

Achteraan staat een kachel naast een kast waarop een opgezette vogel staat te pronken naast een bruine wereldbol. Het geeft een eigenaardig, tijdloos gevoel om mijn kinderen in die banken met een griffel te zien tekenen en ik ga zelf op de laatste rij zitten om even weg te dromen in een tijd die ik alleen ken van de verhalen van mijn ouders en grootouders en films als "De Witte" en "Daens"...

Het grote nadeel van dit museum is dat je een sterk geromantiseerd beeld krijgt van de school van toen. We kunnen ons niet van de indruk ontdoen dat de uitgestalde voorwerpen zomaar bij elkaar gezet zijn op het ritme van de binnenkomende schenkingen en vondsten op spinnige schoolzolders. Mijn vriend vroeg me "Is dit een opslagplaats of een museum?" Het geheel mist inderdaad wel een overzicht van bijvoorbeeld de evolutie van een klaslokaal of van de gedragsregels tussen leerlingen en leerkracht.

Het museum biedt een klassieke rondleiding, een rally-zoektocht, informatiepakketten voor leerlingen en leerkrachten met titels als: "Van een schoolmeester die ook kapper was" waar we lezen waarvoor de kinderen uit die tijd de roede of plak kregen, zoals: elkaar bestoken met vloyen en luys; speeksel uutten neuse oft den mont metten voeten niet uut ten treden terstont (=speeksel of neusslijm niet dadelijk met de voet uit te wrijven), enz. "De school zowat 100 jaar geleden" met de volledige tekst van het gedicht "De Pruimenboom" van Hieronymus Van Alphen (1746-1803) waar we nog altijd het begin van kennen. "Kinderarbeid omstreeks 1850"...

We bezoeken nog even de speelplaats en het toilet en beschouwen deze schooldag als voorgoed voorbij. De bel gaat, wij zijn weg!

LEA VAN DE WYNGAERT

© FOTO'S DE SCHOOL VAN TOEN

DE JONGERENMUSEUMDAGEN, MUSEA IN DE BAN VAN JONGEREN

“Met dit project benaderen we musea en museumbezoekers op een andere manier en kunnen we jongeren prikkelen en uitdagen om een stapje te zetten in de wereld van de kunst”.

Deelnemende jongere JMD, Groeningemuseum

Er waait een frisse jonge wind doorheen het museumlandschap en Vlaanderen en Brussel zullen het geweten hebben. Van 10 tot 16 november 2001 organiseert de Vlaamse Museumvereniging de JongerenMuseumDagen (JMD). Maar aan dit jong cultureel festijn gaat heel veel voorbereiding vooraf. OKV ging op de koffie bij Isabel Lowyck en werpt een blik achter de schermen.

IN 2000 GING DE ALLEREERSTE JMD VAN START, WAT WAS JE MOTIVATIE OM JE IN ZULK PROJECT TE ENGAGEREN?

Jongeren blijken nog steeds een moeilijk te bereiken doelgroep te zijn. Buiten schoolverband bezoeken ze zelden een museum uit eigen beweging. Door een project te organiseren voor en door jongeren hopen we het engagement van jongeren voor musea en gelijkaardige projecten aan te wakkeren. De JMD 2000 was een pilootproject dat een redelijk groot succes kende. Samen met de deelnemende jongeren hebben we de kleine foutjes er uit kunnen filteren zodat de JMD 2001 meer succes kunnen hebben.

WAT BEDOEL JE MET KLEINE FOUTJES?

Via een enquête bij de deelnemende jongeren kwamen we onder andere te weten dat een doelgerichte reclutering van jongeren en een in-het-oog springende promotiecampagne onontbeerlijk zijn. Aan deze vraag trachten we dit jaar tegemoet te komen door middel van grappige affiches en Boomerangkaarten. Deze postkaarten dienen als lokkertje en zijn uitermate populair bij jongeren. Daarnaast maken we reclame voor de JMD via belangrijke jongerenmedia zoals MASK!, Studio Brussel en andere.

EN HOE WAS DE REACTIE?

Via de recluteringpostkaarten hebben we flink wat jongeren kunnen motiveren tot deelname. Maar de grootste groep jongeren vindt nog steeds zijn weg via persoonlijke netwerken van museummedewerkers of jongeren die vorig jaar deelnamen. We leggen vooral de nadruk op vrijwillige deelname. Tot nu toe hebben 200 jongeren zich geëngageerd voor de JMD. Verspreid over 22 musea is dat geen slecht resultaat voor deze tweede editie.

KAN JE VOOR ONS NOG EENS DE VOORNAAMSTE DOELEN VAN DE JMD UIT DE DOEKEN DOEN?

Ik kan er niet genoeg nadruk op leggen: wederzijds leren, drempelverlaging en bewustmaking! Met de JMD willen we aantonen dat musea best boeiend kunnen zijn. En tegelijkertijd willen we de musea het belang en de dynamiek van deze jonge doelgroep aantonen. Bovendien leren de museummedewerkers de behoeften en de wensen van deze doelgroep op een heel intensieve manier kennen. Je kan dit het best beschrijven als wederzijds verkennen, een uitwisseling van kennis en respect. Precies die dingen die je bijna niet kan bereiken met een dagdagelijkse jongerenrondleiding. Op lange termijn willen we zowel jongeren als musea het belang van deze samenwerking doen inzien.

Meer informatie?

Bel naar Isabel of Inge
03-216 03 60 of
surf naar
www.jmdsite.net

DIDACTISCH VALT ER OOK HEEL WAT TE HALEN UIT DE JMD

De deelnemende jongeren worden zo veel mogelijk aangemoedigd om vragen te stellen en initiatief te nemen. De reden van het succes van JMD ligt volgens mij bij die hoge graad van zelfstandigheid. De jongeren voelen zich gerespecteerd omdat de museummedewerkers niet alle touwtjes in handen nemen en openstaan voor hun suggesties. Dat gevoel van: "Hé! Die mensen nemen ons serieus en luisteren naar ons verhaal!", is van onschatbare waarde.

EEN PROJECT ZOALS DE JMD KAN JE NIET ZOMAAR UIT DE GROND STAMPEN. WAT WAREN DE BELANGRIJKSTE VOORBEREIDINGEN?

We hebben heel veel aandacht besteed aan de voorbereiding van de museummedewerkers en de jongeren. Zo konden de medewerkers een studiedag volgen die volledig begeleid werd door Mooss, De Verbeelding, Jeugd, Cultuur en Wetenschap en andere. Deze culturele bemiddelaars zullen ook de musea steunen tijdens de voorbereiding en uitvoering van het project.

Daarnaast werd er voor de jongeren een driedaagse georganiseerd waar de museummedewerkers alvast konden kennismaken met de jongeren. Maar de culturele, filosofische, muzikale activiteiten tijdens die driedaagse hadden vooral enthousiasme en motivatie op oog. En als ik de reactie daarop mag geloven zijn we hierin met glans geslaagd!

HOE ZULLEN DE JMD ER DIT JAAR UITZIEN? KAN JE VOOR ONS AL EEN TIPJE VAN DE SLUIER OPLICHTEN?

Allereerst hebben we dit jaar meer musea kunnen mobiliseren door het ene museum het andere te laten 'adopteren'. Daardoor worden de beide musea bondgenoten en werken ze onderling samen. Een voorbeeld van zo'n bondgenootschap is de samenwerking tussen het KMSKA en het MUHKA in Antwerpen of Het Huis van Alijn en het S.M.A.K. in Gent. Op die manier konden we dit jaar maar liefst 22 musea motiveren om mee te werken. Een greep uit het lijstje: het MIM in Brussel, het Museum voor Fotografie in Antwerpen, het Modemuseum in Hasselt, het Gallo-Romeins Museum in Tongeren, enzovoort.

De jongeren delen we dit jaar nog bewuster op in twee groepen. Enerzijds zijn er de jongeren tussen 14 en 18 jaar, die actief deelnemen aan de JMD. Zij werden aangetrokken door een aparte wervingscampagne. De actieve deelname impliceert de samenwerking met een museum om tussen 10 en 16 november, bij wijze

© FOTOS VLAAMSE
MUSEUMVERENIGING

van climax, het resultaat aan de wereld te laten zien. Hier hebben we zo veel mogelijk jongeren/bezoekers op het oog. Vandaar dat we een in-het-oog springende affiche- en reclamecampagne lanceerden. Vorig jaar telden we, in een tijdsperiode van vier dagen, in totaal 3809 bezoekers. Dit jaar trachten we minimum 10.000 bezoekers, waarvan 50% jongeren, op de been te brengen.

KAN JE OOK IETS VERTELLEN OVER HET THEMA?

Voor de reclutering van de jongeren gebruikten we de slagzin 'Word conservator van een museum'. Jongeren zijn het publiek van de toekomst, voorwerpen die wij niet voor mogelijk houden kunnen later misschien in een museum belanden. Met dit thema dagen we de jeugd uit om een aantal hedendaagse objecten uit te kiezen die, volgens hen, in de toekomst in een museum zullen liggen. Om de opdracht uniformer te maken hebben we daar spelregels en een opdracht aan gekoppeld. In het desbetreffende museum kiezen jongeren 12 objecten uit de collectie en confronteren die met 12 objecten uit de eigen leefwereld. Op die manier krijgt bijvoorbeeld 'een niet zo modern museum' meteen een heel hedendaags tintje.

Maar de uniformiteit van de opdracht heeft geen kleurloosheid tot gevolg. De jongeren krijgen verschillende kansen om hun opdracht een eigen touch te geven. Zo kunnen de deelnemers zelf hun presentatie en publiekswerking van hun tentoonstelling uitwerken. En daar kan bijvoorbeeld een video-installatie, folders of een heuse modeshow aan te pas komen.

Een van de musea die dit jaar voor de eerste keer deelneemt is het Groeningemuseum in Brugge. Wij gingen ter plaatse poolshoogte nemen en knoopten een gesprekje aan met Elviera Velghe van de educatieve dienst.

Het is niet de eerste keer dat we samenwerken met jongeren. Met 'Kunstbeen', een project waarbij jongeren andere jongeren rondleiden, had dit museum zijn eerste jongerenproject. Via deze deelnemers zijn wij bij de JMD terechtgekomen. Voor de JMD hebben zich 22 jongeren ingeschreven voor een project genaamd 'Arti-shock'. De rode draad werd hierbij op voorhand bepaald, maar de uitwerking ligt volledig in de handen van de jongeren. Ik geef mijn jongeren heel veel zelfstandigheid door ze in groepen met een aparte taak in te delen. Zo is er een groep publiekswerking, reclame, kunst en de opstelling van de tentoonstelling. Elke groep krijgt eigen taken te verwerken en rapporteert regelmatig op de algemene vergadering. Deze manier van werken werpt zijn vruchten af, de jongeren reageren voortdurend met enthousiasme en dynamiek. Met 'Arti-shock' willen we de bezoekers opschrikken door oude en moderne schilderkunst te plaatsen tegenover hun zelfgemaakte tentoonstelling over film, strips, mode enzovoort. Maar wat de uiteindelijke presentatie en opstelling zal zijn, kan ik natuurlijk niet verklappen. Daarvoor moet je maar eens een kijkje komen nemen. Onze officiële opening is op 3 november!

*“Wij kijken er al naar uit de tentoonstellingen te mogen openen en we hebben zin om geïnteresseerde jongeren rond te leiden. Maar geen saaie rondleidingen, hé!”
Jongere van het Groeningemuseum*

ELS DE BRUYN

KLEURENCARROUSEL

Kunsteducatieve tentoonstelling voor
kinderen van 4 tot 8 jaar

Onder het motto "kunst vandaag voor kinderen van nu" lanceert
Rasa haar nieuwe reizende tentoonstelling **Kleurencarrousel** voor
kinderen van 4 tot 8 jaar.

De harlekijn van David Hockney verwelkomt de kinderen in de
tentoonstelling. Met KleurenMix ontdekken ze eerst een uitgebreid
palet van wonderlijke kleurexperimenten. De beweging en de
muziek van de kleurige draaimolen met de kunstwerken zal de kleine
kijkers zeker verrassen. Zes hoofdkleuren vormen de achtergrond
voor kleurige kunstwerken van o.a. Alechinsky, Corneille, Bengt
Lindstrom, JAS, Jan Cox en Guy Vandenbranden.

Veel hedendaagse kunstenaars zijn geboeid door kleur. Sommigen
gebruiken kleuren intuïtief, anderen bestuderen de werking ervan
zeer nauwgezet. Altijd staat de zeggingskracht van kleur in interactie
met vorm, lijn en materie. Spelenderwijs ontdekken kinderen hoe je
kan toveren met kleur. In de kleine kiosken rondom de draaimolen
kunnen de kinderen zelf experimenteren met kleur.

RASA vzw

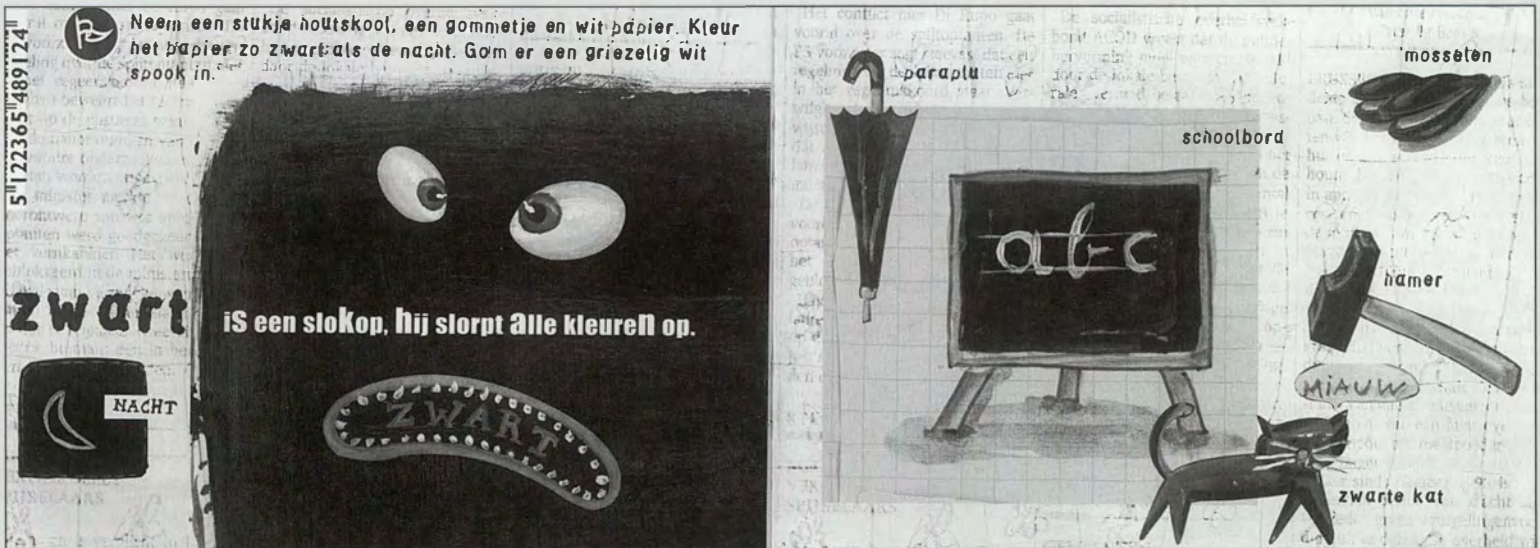
Dr. Verdurmenstraat 16
9100 Sint-Niklaas
tel. 03/776.86.88
rasa@rasa.be
www.rasa.be

Zij leren niet enkel de hoofdkleuren kennen, maar ook de kleuren-
families en de tonaliteiten. Ze ontdekken ook hoe kleuren muziek
kunnen maken. Kleuren zijn magisch; ze prikkelen de zintuigen en
beroeren het hart. Ze zijn kinderen van het licht en het leven
rondom ons.

Met Kleurencarrousel kunnen de kinderen naar hartelust, stap voor
stap, proeven van de boeiende wereld van kleur en kunst.

Elk kind krijgt na het bezoek een boekje boordevol heerlijke
tekeningen en verrassende opdrachten mee naar huis. Voor
begeleiders en leerkrachten zijn er werkmappen en studiedagen.

Je kan het project twee seizoenen bekijken en beleven in een 20-tal
culturele centra.

© TEKENINGEN RASA VZW

NOVEMBER - DECEMBER - JANUARI 2007/4

NIEUWE PLANNEN EN EEN NIEUW PUBLIEK VOOR HET SCHOOLMUSEUM

Het heeft niet veel gescheeld of Gent had een museum minder.

Niet zo lang geleden stond het behoud van het schoolmuseum

Michel Thierry zwaar ter discussie. Anno 2001 lijkt het alsof het schoolmuseum een nieuwe adem gevonden heeft.

En daar willen wij het fijne van weten.

Conservator Annemiev van Gijsegem staat ons graag te woord.

HET SCHOOLMUSEUM IS, ZOALS DE NAAM SUGGEREERT, UITSLUITEND BEDOELD VOOR SCHOLEN?

Als je vanuit het basisidee vertrekt, dan moet ik ja antwoorden. Alles heeft te maken met de oorsprong van dit museum. Het Schoolmuseum is ontstaan uit een idee van Michel Thierry, onderwijzer tijdens de jaren twintig. Door gebrek aan voldoende didactisch materiaal om zijn lessen te stofferen, kreeg hij de opdracht van het Gentse Stadsbestuur om alle didactische materialen uit alle scholen te verzamelen in één groot bestand. Maar door zijn connecties met biologen werd dit didactisch materiaal al gauw verrijkt met andere schatten. Hiermee legde Michel Thierry de basis van onze natuurwetenschappelijke collectie en het huidige museum. Vandaag biedt dit museum een uitgebreid overzicht van de evolutie van de aarde en zijn levende wezens.

MAAR HET BLEEF NIET BIJ ÉÉN MUSEUM?

In 1984 kregen we de kans om onze oude museumgebouwen en de bijhorende Plantentuin te redden van de sloop door hen te laten erkennen als stadsgezicht. Daarmee kwam er een nieuw gebouw vrij voor gebruik. Gezien de aanwezigheid van de Plantentuin, was het dan ook vanzelfsprekend dat we een tentoonstelling creëerden rond het thema natuur. Sinds '84 bestaat ons museum dus uit twee delen. Enerzijds het Schoolmuseum Michel Thierry en anderzijds Hortus Michel Thierry.

WAT MAAKT DIT MUSEUM ANDERS DAN DE ANDERE?

Michel Thierry is een uitzonderlijk museum. Want door de didactische aanpak en opbouw van het museum hebben we meer binding met het departement onderwijs, dan met cultuur. Vandaar dat we altijd samenwerken met de Gentse schepen van onderwijs. Deze didactiek vormt ook de rode draad doorheen onze tentoonstellingen. We trachten deze voortdurend up-to-date te houden door allerlei aanpassingen. Zo zijn er plannen om de insecten en de weekdieren te verhuizen naar Hortus omdat de natuur (tuin, bos, weide) hun natuurlijke habitat is. Hierbij komt er meer ruimte vrij in het Schoolmuseum zodat we de relatie tussen de evolutie van de mens en het milieu beter kunnen belichten. Bovendien is het museum gratis voor Gentse scholen en worden er allerlei voordeeltarieven aangeboden.

EN TOCH HING HET BESTAAN VAN DE MUSEA AAN EEN ZIJDEN DRAADJE?

Jaarlijks ontvangen we van het Gentse Stadsbestuur 1.7 miljoen frank. Met dit geld trachten we de werkingskosten van de twee musea tegemoet te komen. Gezien we veel scholen over de vloer krijgen, wegen onze inkomsten niet op tegenover de input van het Gentse Stadsbestuur. En omdat men moest saneren in de middelen werd onze rekening gemaakt. Hiermee kwam men tot de conclusie dat het Schoolmuseum, tezamen met zijn personeelskosten, te zwaar weegt op het Gentse budget.

EN TOCH ZIJN JULLIE ER NOG!

Ja, de regionale erkenning door de Vlaamse gemeenschap verzekerde het voortbestaan van de musea. Hiermee krijgen onze middelen een stevige opkikker, want naast de gebruikelijke 1.7 miljoen frank kunnen we nu ook rekenen op 5 miljoen van de Vlaamse Gemeenschap en extra projectsubsidies.

MAAR DAARVOOR MOETEN JULLIE AAN EEN AANTAL VOORWAARDEN VOLDOEN?

Het Stadsbestuur en de Vlaamse Gemeenschap formuleerden een aantal belangrijke eisen waaraan onze twee musea zullen moeten voldoen. Concreet betekent het dat we moeten werken aan de naamgeving van het museum en de infrastructuur moeten moderniseren. Dat alles moeten leiden tot vooral een breder en gevarieerder publiek.

TE BEGINNEN MET DE NAAMGEVING

Wij zijn momenteel op zoek naar een geschikte naam voor onze musea zonder ons aanbod uit het oog te verliezen. We weten ondertussen al wel dat de naam 'Schoolmuseum' verwarring brengt bij de gewone bezoekers, die zich soms afvragen of ze wel binnen mogen komen. Het liefst willen we een naam vinden die de twee-eenheid tussen de beide musea benadrukt. Maar, er is tot nu toe nog niets bruikbaar uit de bus gekomen omdat we nog maar juist de erkenning op zak hebben.

EN HET MODERNISEREN?

De Vlaamse Gemeenschap vraagt van publiekswerking een modernere en constructivistische aanpak. Hiermee wordt de ganse publiekswerking, de collectie en het gebouw beheld. Het grote probleem zit vooral bij de infrastructuur van het Schoolmuseum. Het museum beschikt bijvoorbeeld over zeer weinig voorzieningen voor rolstoelgebruikers zoals aangepast sanitair of liften

MAAR HET GROOTSTE WERK IS GERESERVEERD VOOR DE PUBLIEKSWERKING?

Ons museum beschikt over een goed uitgebouwde educatieve dienst naar de scholen toe, maar sinds enkele jaren trachten we ook het andere publiek te bereiken via speciale projecten. Zo heeft onze dienst publiekswerking vorig jaar een heel bijzonder spel genaamd Sherlock ontwikkeld. Met Sherlock kan iedere bezoeker, jong of oud, doorheen het museum speurneuzen met een leuke vragenlijst en enkele attributen. Aangezien de leeftijd van de bezoekers kan variëren, hebben we voor iedere leeftijdsgroep (van kleuter tot volwassene) een eigen koffertje voorzien met enkele aanwijzingen om het spel tot een goed einde te brengen. Voor de allerkleinsten hadden we vorig jaar een avonturenspel met Reminentje Rimpompuis. Dat is een kabouter die de kinderen mee op avontuur neemt doorheen de tuin.

ZIJN ER NOG ANDERE IDEEËN OM HET MUSEUM DAT TIKKELTJE EXTRA TE GEVEN?

Voor de inrichting van het museum koester ik grote plannen. Indien mogelijk zou ik graag heel het gelijkvloers van het Schoolmuseum vrijmaken zodat we daar een degelijk onthaal voor de bezoekers kunnen creëren: een café, een bibliotheek en dergelijke. Kortom allerlei faciliteiten die de drempel voor de bezoeker kunnen verlagen. Zo moet de bib vrij toegankelijk zijn voor elke bezoeker en zijn publicaties zoals boeken, tijdschriften, documenten op regelmatige basis uitlenen. Buiten de vaste collectie zou ik graag wisselende tentoonstellingen uitbouwen die bijvoorbeeld de actualiteit op het gebied van milieu nader toelichten. Zo zou het perfect mogelijk moeten zijn dat de bezoeker informatie krijgt over vulkaanuitbarstingen wanneer de Etna terug actief wordt.

Daarnaast denk ik aan een meer intensieve communicatie zoals een website, folders in alle landstalen en andere om het bredere publiek te bereiken.

Maar vooral voor de opstelling van de collectie heb ik leuke ideeën. Ik denk hierbij aan speciale rode draden, met verschillende thema's doorheen de tentoonstelling.

Wie graag meer informatie wil over het Schoolmuseum Michel Thierry of Hortus Michel Thierry, kan terecht

op deze telefoonnummers:
09.244.73.73 of 09.225.05.42

KLINKT HEEL AANLOKKELIJK, VANAF WANNEER KUNNEN WE DEZE NIEUWIGHEDEN VERWACHTEN?

Zodra het geld beschikbaar is, beginnen we met het uitwerken van concrete plannen. Maar ik kan je spijtig genoeg nog niet vertellen wanneer welk plan uitgevoerd wordt en hoe het eruit zal zien. Misschien moet je nog maar eens langskomen?

ELS DE BRUYN

publiek & museum

FOTO : PROFESSOR FRANS M. OLBRECHTS (MIDDEN) MET ZIJN STUDENTEN PIETER JAN VANDEHOUTE EN ALBERT MAESEN TIJDENS DE IVOORKUST-EXPEDITIE 1938-39.

vooral bekend als auteur van "Plastiek van Kongo" (1946), een pionierswerk over de Afrikaanse kunst, geschreven naar aanleiding van de Kongo-kunsttentoonstelling van 1937-38, die doorging in de Stadsfeestzaal aan de Meir. In 1938-1939 leidde hij de Ivoorkust-expeditie, die mede door de Stad Antwerpen werd gefinancierd. Olbrechts' activiteiten beperkten zich niet tot wetenschappelijk onderzoek maar hij speelde ook een rol in de oprichting van het Etnografisch Museum van Antwerpen. Centraal in de tentoonstelling staan kwalitatief hoogstaande kunstwerken die op de Kongo-kunsttentoonstelling waren te zien. Daarnaast worden ook kunstwerken getoond die tijdens de Ivoorkust-expeditie werden verworven bij de Dan- en Senufo-volkeren. Etnografica uit de eigen verzameling worden aangevuld met bruiklenen uit diverse musea en privé-verzamelingen. Enkele hiervan werden nooit eerder getoond.

Frans M. Olbrechts 1899-1958

Op zoek naar kunst in Afrika

Van 07/12/2001 tot 31/03/2002

Etnografisch Museum Antwerpen

De tentoonstelling over het leven en werk van de Belgische wetenschapper, situeert deze veelzijdige figuur in een internationaal kader.

In Vlaanderen wordt professor Olbrechts algemeen aanzien als de grondlegger van de studie van de niet-Europese kunst. Hij staat

Etnografisch Museum • tel. 03/220.86.00 • Suikerrui 19 • fax 03/227.08.71 • 2000 Antwerpen • www.dma.be/cultuur/etnografisch.museum

Open : van dinsdag t/m zondag van 10-17u • gesloten op 25 & 26/12/01 en 01 & 02/01/02

BUITEN GEBRUIK

Het Gravensteen (Dienst Monumentenzorg – stad Gent), Gent Cultuurstad vzw en Het Huis van Alijn presenteren een dubbeltentoonstelling over ...harnassen en tinnen soldaatjes – maliënkolders en kolderverhalen – vuursteengeweren en waterpistolen – ridders en verkleedpartijen – kruisbogen en katapulten – degens en musketiers – gerechtszwaarden en speelgoedwapens – tuig in onbruik en onbruikbaar tuig.

Vanaf 6 januari 2002 kan u in het Gravensteen gaan kijken naar de gloednieuwe opstelling van de historische wapencollectie van de stad Gent.

Tientallen jaren was de collectie ondergebracht in het Bijlokemuseum, maar ze paste niet in de sfeer van de voormalige abdij. Dankzij de samenwerking binnen de Gentse erfgoedsector en het convenant cultureel erfgoed is het nu mogelijk collecties te verplaatsen en ze op de 'juiste' locatie onder te brengen.

Voor meer info:
Gent Cultuurstad vzw,
tel 09/269 87 90

Het Gravensteen krijgt er een belangrijke troef bij! De historische wapencollectie bestaat vooral uit het legaat van Adolphe Neyt, een Gentse industrieel die in de tweede helft van de 19de eeuw wapens uit allerlei periodes verzamelde. De volledige collectie, één van de mooiste in Vlaanderen, telt honderden stukken, waarvan een tachtigtal in de vroegere feestzaal van het Gravensteen zullen te zien zijn.

Tot 14 april 2002 kan u, naast de 'serieuze' tentoonstelling in het Gravensteen, ook terecht in het Huis van Alijn. Daar worden speelgoedwapens, tinnen soldaatjes, kinderharnasjes en andere – vaak kleurrijke - stukken tentoongesteld. Onbruikbaar tuig, 'veilig' achter glas!

Op 6 januari wordt het startschot van de dubbeltentoonstelling gegeven. Dit valt samen met de jaarlijkse Nieuwjaarsreceptie van de stad Gent voor haar inwoners. Op die dag wordt iedereen uitgenodigd om het Gravensteen en het Huis van Alijn gratis te bezoeken.

Voor scholen heeft het Gravensteen al heel wat educatieve mogelijkheden. Speciaal voor de leeftijd 14-18 (en hoger!) ontwikkelt vzw Vazit een "moordspel". Voor dit 'murder mystery' gaan de jongeren niet op zoek naar de moordenaar, maar naar het moordwapen. Ondertussen leren ze ook alles over het Gravensteen. Binnenkort worden ook nog andere activiteiten en combinatiemogelijkheden met wandelingen en verrassende bezoeken in de stad aangekondigd.

Een stad als Gent bezit een enorme waaier aan cultureel erfgoed: gebouwen, archeologische sites, museumobjecten, archieven, verhalen ... Wapens zijn niet het meest evidente erfgoed om iets mee te ondernemen. Toch vertellen ze heel wat over het verleden (oorlog, pronkzucht, jacht, gilden, ...) én maken op vele plaatsen deel uit van de dagelijkse realiteit. De initiatiefnemers tonen dan ook wapens van een grote diversiteit: van kleurrijke waterpistolen tot met ivoor en parelmoer ingelegde geweren.

Van 31/10/01 tot 31/08/02
Broodhuis – Museum van de Stad Brussel

BRUSSEL TUSSEN HEMEL EN AARDE

Brussel tussen hemel en aarde, een verhaal over de open ruimte in de vijfhoek, kadert in een cyclus van tentoonstellingen over diverse thema's die verband houden met de geschiedenis van de Brusselaars.

Dit jaar koos de dienst musea, in samenwerking met het Archief, voor het thema stedenbouw, met een dubbel doel: enerzijds een andere blik werpen op de collecties van het Broodhuis rond de stedelijke ontwikkeling van Brussel, en anderzijds aanzetten tot nadenken over de presentatie ervan. Met die laatste stap is het de bedoeling de toekomstige denkpijles uit te tekenen voor de grote verbouwingswerken in het museum.

De samenstelling en de bestemming van de collecties van het Broodhuis hebben als voornaamste doel aan de Brusselaars te tonen dat de geschiedenis van hun stad vóór 1830 begint. Hoewel het aspect stedenbouw al uitvoerig behandeld werd, leek het de tentoonstellingsmakers interessant te kijken hoe de open ruimte binnen de vijfhoek geëvolueerd is. Ten gunste van de voornaamste componenten van deze stad, zoals een waterloop, de Zenne, handelsactiviteiten, een godsdienstige plaats, een politiek centrum, ontstonden namelijk pleinen, parken en tuinen, zones voor cultuur, enz. Dit landschap is mettertijd ingrijpend veranderd, mede door enkele belangrijke gebeurtenissen: de bouw en vervolgens de afbraak van de stadsmuren, gevolgd door de aanleg van de lanen van de kleine ring in de 19de eeuw, de uitbouw van de functies van een moderne stad, de overwelving van de Zenne in de tweede helft van de 19de eeuw en de noordzuidverbinding in de eerste helft van de 20ste eeuw. Met de twee laatstgenoemde projecten werd het landschap van het ancien regime in Brussel definitief ten grave gedragen.

Brussel
Broodhuis – Museum van de Stad Brussel

Grote Markt
 1000 Brussel
 02/279 43 50

Educatieve dienst: 02/279 43 55
 Van dinsdag tot vrijdag van 10 uur tot 17 uur en van zaterdag en zondag van 10 uur tot 13 uur
 2,48 € (100BEF)

Om een verband te leggen tussen een nog al bucolisch beeld van het vroegere Brussel en de hedendaagse stad, waar namen van straten of pleinen, enkele resten van de stadsmuren en oude gebouwen nog herinneren aan haar verleden, gaf het Museum van de Stad Brussel aan Marie-Françoise Plissart de opdracht foto's te maken van de belangrijkste plaatsen die in de tentoonstelling worden voorgesteld.

HET BROODHUIS

Op drie verdiepingen toont het museum enerzijds de getuigen van de beeldende en decoratieve kunsten die mee de faam van onze hoofdstad hebben gevestigd: beeldbouwwerk, schilderijen, retabels, wandtapijten, aardewerk en porselein anderzijds wordt bet ontstaan en de ontwikkeling van de stad geschetst: het sociale, economische, institutionele, culturele en intellectuele leven. Het Broodhuis werd in 1936 uitgeroepen tot beschermd monument. Het behoort ook tot de reeks gevels van de Grote Markt die op de monumentenlijst van het werelderfgoed van de Unesco staan.

Het Museum van de Stad Brussel heeft het voorrecht dat het is ondergebracht in een gebouw waarvan de geschiedenis verbonden is met die van het stadscentrum.

Het gebouw, gelegen op de vestigingsplaats van de hallen naast de Brusselse markt in de 13de eeuw, kende enkele gedaanteveranderingen die getuigen van zijn merkwaardige geschiedenis. Het in de 16de eeuw gebouwde Broodhuis kwam in de plaats van de middeleeuwse broodhal (vandaar de naam) en diende om er kantoren van bet bestuur van Keizer Karel in onder te brengen.

Nadat het verscheidene eigenaars had gekend, werd bet Broodhuis tijdens het laatste kwart van de 19de eeuw volledig heropgebouwd, op initiatief van de Stad Brussel die het gebouw in 1860 had overgenomen. De opdracht werd toevertrouwd aan stadsarchitect van de stad, P.-V. Jamaer.

Gezien de groei van Brussel in de 19de eeuw had Charles Buls, burgemeester van de stad, de noodzaak vastgesteld om het publiek de instrumenten van de kennis van zijn verleden aan te reiken. In die optiek besliste bij een historisch museum te openen. Het Museum van de Stad Brussel werd opgericht in 1884 en ingewijd in 1887. Het beheer ervan werd toevertrouwd aan de stadsarchivaris en het nam aanvankelijk slechts een deel van bet Broodhuis in beslag.

De collecties van bet museum bestonden aanvankelijk uit schenkingen van vrijgevege mecenasen en werden in de loop der jaren uitgebreid. De presentatie ervan werd aangepast op basis van de verbouwing van het museum. De laatste fundamentele reorganisatie van het museum gebeurde van 1981 tot 1986.

© MARIE-FRANÇOISE PLISSART
 STAD BRUSSEL-EDUCatieve DIENST

Stéphanie Leblon

Geboorteplaats: leper
Geboortedatum: 22/12/70

Studie

1989-1993: Monumentale Kunsten,
Schilderkunst, Hoger St-Lucas instituut,
Gent
1995: Meestergraad Schilderkunst,
Hoger Instituut St-Lucas, Gent
95-98: Hoger Instituut voor Schone
Kunsten, Antwerpen

Individuele tentoonstellingen

mei/juni 94: 'Landschap in het
landschap, Galerij 'De Queeste',
Lokeren
juni 95: Galerij Devos, Aalst
september 99: Galerij 'De Keulenaer',
Gent
september '99: CC Hasselt

Ook u kan het werk van
Stéphanie Leblon een tijdje
bij u in huis halen.
Voor alle info contacteert u
best Kunst in Huis,
Gallaitstraat 78, 1030 Brussel,
02/247.97.10,
info@kunstinhuis.be

KUNST // HUIS

Stéphanie Leblon

Stéphanie Leblon maakt grote tekeningen, schilderijen en verder kleine gouaches en collages. Haar uitgangspunt is onze "condition humaine" en het eerder vaag en ongedefinieerd menselijk onvermogen het bestaan te vatten. De mens zit opgesloten in zichzelf, in zijn gedachten, in zijn lichaam, in zijn omgeving en zijn cultuur. Ze tekent humanoïden die geënt lijken op machines. Er ontstaat zo een beklemmende tussenvorm tussen mens en techniek. Ze zijn verbonden met elkaar via een gesloten circuit waaruit geen uitweg mogelijk is.

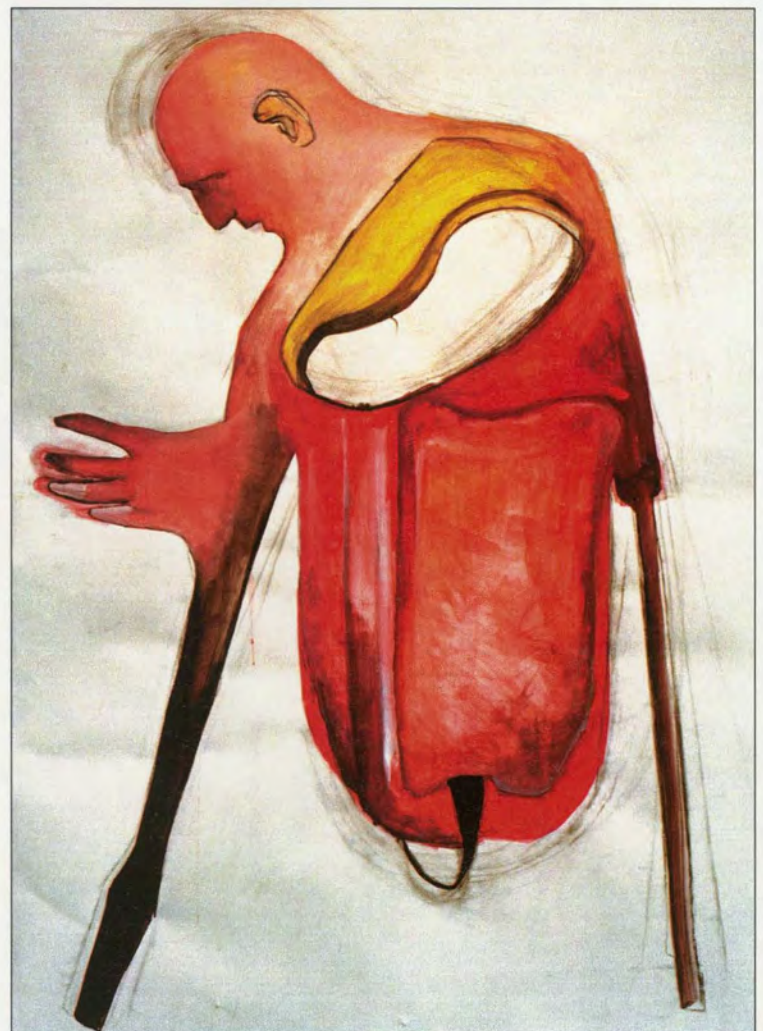
De tekeningen en de gouaches van Stéphanie Leblon zijn gebaseerd op collages die ze vooraf gemaakt heeft. Uit kranten worden afbeeldingen van mensen geknipt en uit allerhande catalogi fragmenten of onderdelen van machines. De menselijke figuren worden vervolgens gecombineerd met de machinefragmenten. De tekeningen worden gemaakt naar de collages. Het beeld zweeft op het papier. Er is geen horizon of achtergrond. De tekening is de structuur, het verhaal en de inhoud. Ze is een visueel denkproces waarbij de menselijke grenzen gevisualiseerd worden. Elke tekening is het opnieuw afzoeken van die grens. De beelden hebben een erg menselijk karakter door hun fijnzinnige en schilderijachtige aanzet en door het kleurgebruik dat verwijst naar menselijke huid en bloed.

RAF COENJAERTS
(SEPTEMBER 2001)

ZONDER TITEL, 9 GOUACHES,
ELK 21 X 30 CM
© KARIN DEMETER

ZONDER TITEL, GOUACHE,
21 X 30 CM
© KARIN DEMETER

Voor de reeks 'Jonge kunstenaars in Vlaanderen' doen wij een beroep op jong artistiek talent dat met werk vertegenwoordigd is in de collectie van Kunst in Huis.

EINDELIJK WEER THUIS!

STAD IEPER VERWERFT 5 SCHILDERIJEN VAN FERDINAND PAUWELS.

Op 5 januari 2001 kon de stad Ieper overgaan tot de aankoop van de zes schilderijen van Ferdinand Pauwels. Een lange periode van lang onderhandelen kon hiermee succesvol afgesloten worden.

Voor de kunstgeschiedenis en het cultuurpatrimonium van de stad Ieper zijn deze schilderijen van enorm belang. Tussen 1861 en 1891 werd in de Ieperse Lakenhallen – op nationaal vlak gezien – één van de omvangrijkste projecten van muurschilderkunst gerealiseerd waarvoor telkens op de beste kunstenaars een beroep gedaan werd. Zo werd de Raadszaal gedecoreerd door Godfried Guffens en Jan Swerts (1861-1869), terwijl de versiering van de oostelijke vleugel op de verdieping van de Lakenhallen toegewezen werd aan Charles Degroux. Deze schilder overleed op 30 maart 1870 vooraleer ook maar één muurschildering gerealiseerd te hebben waarna, op 21 mei 1870, de immense opdracht naar Ferdinand Pauwels ging. Naderhand zou ook de aansluitende westelijke vleugel door Louis Delbeke van muurschilderingen voorzien worden (1882-1891).

**Ieper
In Flanders Fields Museum**

Grote Markt 34
8900 Ieper
tel. 057/22 85 84
flandersfields@ieper.be

open elke dag van 10 tot 17 u

De muurschilderingen in Ieper werd uitgevoerd onder auspiciën van de stad Ieper en de Koninklijke Commissie voor Monumenten. Vooraleer aan de slag te gaan moest Pauwels een programma voorleggen: niet alleen de onderwerpen die hij plande moesten goedgekeurd worden, ook van de schilderijen zelf moest hij ontwerptekeningen en zgn. modellen voorleggen: gedetailleerde schilderijen op groot formaat die de compositie, het kleurgebruik, de voorstelling van een thema, enz. duidelijk weergeven. De aankoop omvat zes van deze modellen, uiterst belangrijke schakels in het productieproces.

Samen met stadsarchivaris Alphonse Diegerick en minister van Staat Alphonse Vandenpeereboom besloot Pauwels om negen onderwerpen in chronologische volgorde te verbeelden. Ze kregen allemaal een verklarend opschrift mee: bovenaan in het Nederlands, onderaan in het Frans.

HET OPBREKEN VAN HET BELEG
VAN IEPER
© STEDELIJKE MUSEA, IEPER

1. In 1187 legde Philips van Elzas, graaf van Vlaanderen, een bezoek af in het St-Maria-hospitaal van Ieper.
2. Op Goede Vrijdag 1206 schonk Johanna van Konstantinopel, gravin van Vlaanderen, de vrijheid aan gevangenen te Ieper.
3. In 1214 gebod Ferdinand van Portugal, graaf van Vlaanderen, aan het magistraat van Ieper de versterkingen rond de stad te bouwen.
4. In 't jaar 1248 schenken de heren der Wet aan gravin Margareta geld en juwelen tot verlossing van haren zoon Willem, krijgsgevangene in Egypte.
5. Onder de regering van Graaf Gwijde van Dampiere werd begonnen met de bouw van de westvleugels van de Ieperse Lakenhalle.
6. Terugkomst van de Ieperse gelederen na de Slag van Groeninge - Gulden Sporen
7. In 1349 brak er te Ieper pest uit die een vierde van de bevolking uitroeide.
8. Ter gelegenheid van het huwelijk van Mechtildis, Gravin van Vlaanderen met Mathias, Hertog van Lotharingen en Bar werd in de Lakenhalle een prachtig feestmaal gehouden.
9. In 1383 belegerden de Gentenaren de stad Ieper maar trokken zich na zeven aanvallen terug

De eerste acht muurschilderingen bracht Pauwels aan op de noordelijke wand (tussen 1873 en 1880), de negende en laatste schildering verscheen op de aansluitende oostelijke wand (in 1881). Met de aankoop van deze zes schilderijen kon aldus een belangrijk hiaat in de collectie van het Stedelijk Museum gedicht worden. Meer zelfs, de aankoop kan gerust de belangrijkste sedert de Eerste Wereldoorlog genoemd worden.

MICHEL PEETERS

DE PAUWELSAAL ROND 1900
© STEDELIJKE MUSEA, IEPER

HET SCHENKEN VAN HET
LOSGELD AAN GRAVIN
MARGARETA
© STEDELIJKE MUSEA, IEPER

nog tot 31/12/2001
Museum voor Schone Kunsten

**LODZ EN ZIJN VOORBEELDIGE
 VERZAMELAARS**

Op de platgetreden paden van de 'petite histoire' rond grote kunstverzamelingen tref je excentrieke, wereldvreemde en meestal steenrijke verzamelaars aan. Doorgaans schenken ze hoogbejaard hun kostbaarheden aan één of ander museum, tot groot ongenoegen van hun gefnuikte erfgenamen die nadien maar wat graag de nagedachtenis van hun harteloos familielid door de modder halen. Niets hiervan bij de verzameling Sztuki (Museum voor Schone Kunsten) van Lodz die naar aanleiding van Europalia Polen in het Museum voor Schone Kunsten van Gent te gast is. Hier liggen kunstenaars zelf aan de oorsprong van de verzameling.

Het was inderdaad de verdienste van het kunstenaarskoppel Wladyslaw Strzeseminski en Katarzyna Kobro dat een evenwichtige staalkaart van het hoofdzakelijk abstracte modernisme rond 1930 werd samengesteld. Noem het een gelukkig toeval dat de groep 'a.r.' (de handige afkorting staat voor een moeilijk leesbare Poolse benaming die zoveel wil zeggen als 'reële avant-garde / revolutionaire kunstenaars') door hen beiden gesticht, in contact stond met de groep 'Cercle et Carré' uit Parijs. 'Cercle et Carré', met als mentoren Michel Seuphor en Joaquin Torres-Garcia, ging graag in op Strzeminski's vraag of kunstenaars elk één werk aan een nieuw op te richten museum wilden afstaan. Seuphor en de Poolse auteur Jan Brzekowski schuimden Montparnasse af; en met succes. Henryk Stazewski, een lid van 'Cercle et Carré', leverde in de loop van 1931 de rijke buit te Lodz af. Samen met de werken die a.r. in Polen verzameld had, stak het nieuwe museum met een onovertroffen collectie van 111 werken van wal.

Gent
Museum voor Schone Kunsten
 Citadelpark
 9000 Gent
 tel. 09/22217 03

open van dinsdag tot zondag
 van 18 tot 18 u
 6,20 € (250,- BEF) 4,96 € (200,- BEF)

Dan eist de bewogen geschiedenis van Polen haar tol. Tijdens de tweede wereldoorlog gaan 29 werken verloren. De stalinisten zijn al even grote tegenstanders van abstractie als de nazi's. Toch overleeft de kern van de collectie alle stormen.

In de tentoonstelling te Gent komt die kernverzameling ruimschoots aan bod. In de heldere opstelling domineren de constructivistische schilderijen. De discipelen van Mondriaan geven de toon aan, al is de meester zelf in de collectie nooit aanwezig geweest.

Even kan een Jean Gorin voor verwarring zorgen met een compositie met rood en blauw, en uiteraard grote witte vlakken, scherp met zwart afgelijnd. Van Doesburg en Vantongerloo zijn met heel typische werken vertegenwoordigd. Hans Arp heeft het nooitvoor de rechte lijn gehad. Hij leeft zich uit in curven, in tekeningen en in een speels, maar sober reliëf. Fernand Léger blijft zijn eigen varianten van de non-figuratie trouw.

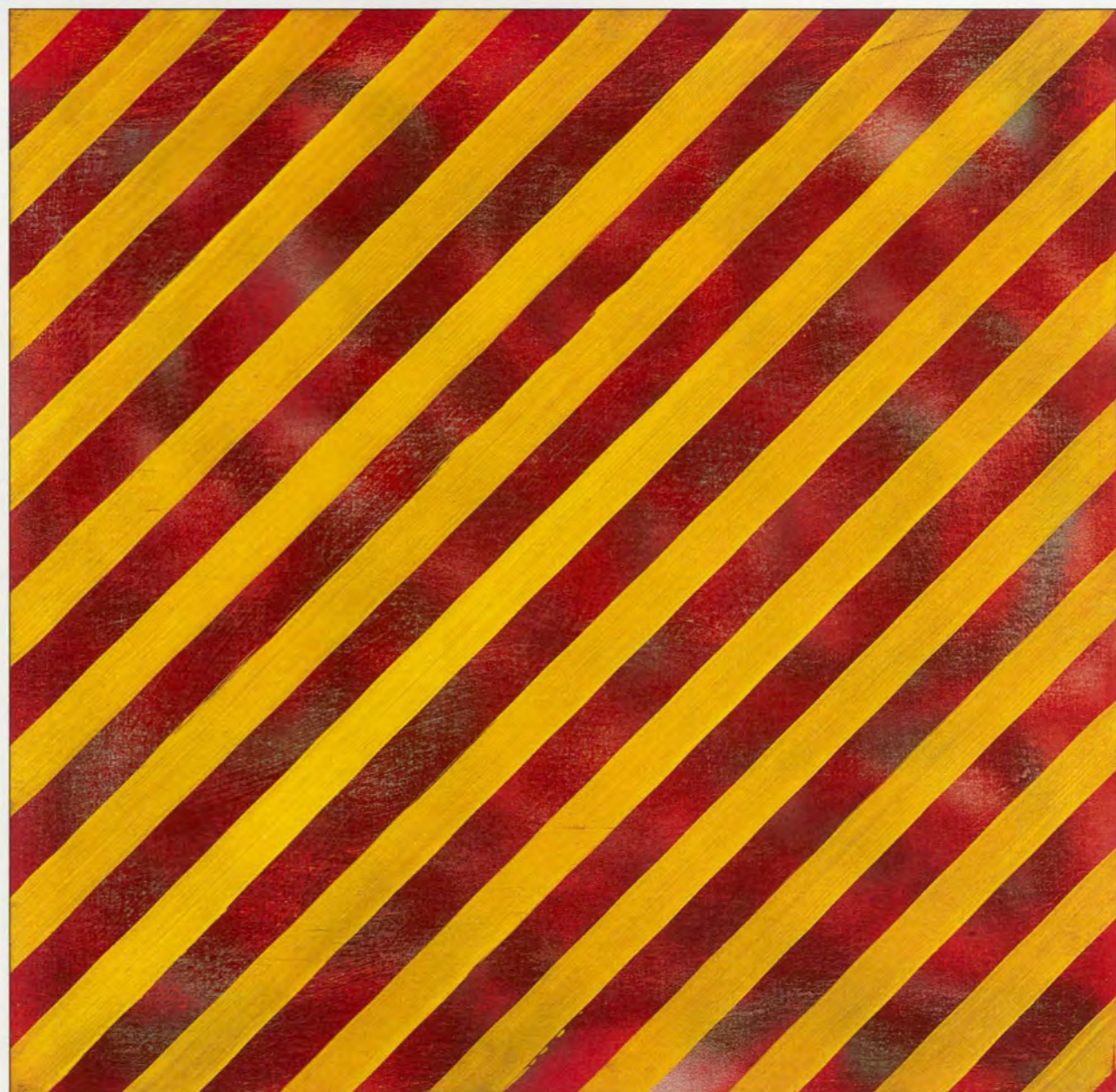
DE A.R. COLLECTIE IN HET
 MUZEUM SZTUKI LODZ, 1932
 ARCHIEF MUZEUM SZTUKI LODZ
 © MUZEUM SZTUKI LODZ

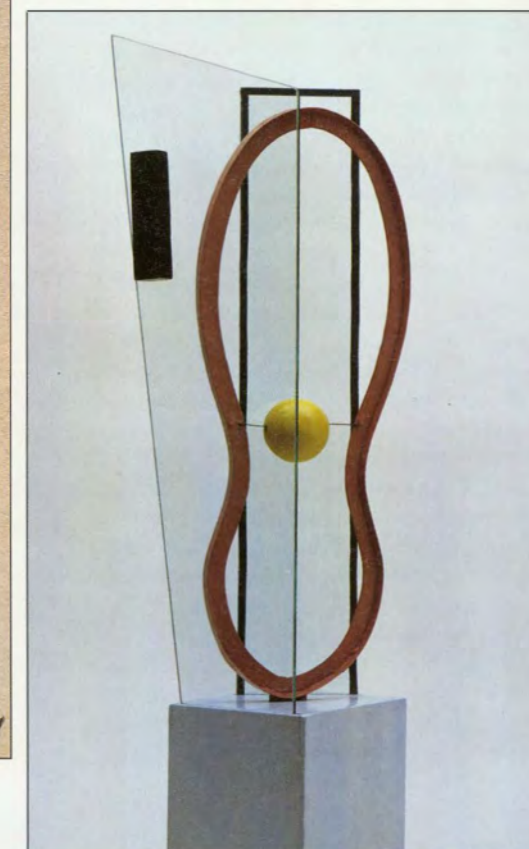
JEAN LURÇAT
LANDSCHAP, 1930
OLIEVERF OP DOEK
24 X 41 CM
© MUZEUM SZTUKI
LODZ

ED MOS
AWAC, 1981
ACRYL OP DOEK, OP
HOUT GESPANNE
81 X 81 CM
© MUZEUM SZTUKI
LODZ

SONIA DELAUNAY-TERK
DANS, CA. 1923
AQUAREL OP PAPIER
26 X 21 CM
© MUZEUM SZTUKI LODZ

KATARZYNA KOBRO
ABSTRACTE SCULPTUUR, 1924
GLAS, METAAL EN HOUT
72,5 X 17,5 X 15,5 CM
© MUZEUM SZTUKI LODZ

Gent

Dan pas krijg je de minder vertrouwde vormen van abstractie in de gaten. Een zeer fraaie 'frottage' van Max Ernst, de eigenzinnige druksels van Hendrik Nikolaas Werkman, een kleine compacte collage van Kurt Schwitters, de rustige lijnstructuren van Stazewski. Het begin van de jaren dertig is zeker niet de verstarde periode die de handboeken ervan gemaakt hebben. Varianten op het kubisme en het futurisme komen nog volop aan bod. Kurt Seligman brengt het soort abstractie dat door de surrealisten op prijs werd gesteld. Heel verrassend zijn de 'unistische composities' van Strzeminski zelf, een soort minimalistische schilderkunst uit 1931 die duidelijk op haar tijd vooruit loopt. In een volgende zaal, nog meer verrassingen: naast de figuratieven uit Montparnasse (Marcoussis, Lurçat, Prampolini), enkele Poolse kunstenaars die uit een ander vaatje tappen. Tytus Czyzewski die kubisme en surrealisme aan elkaar koppelt, maar vooral het ongemeen sterk werk van Stanislaw Ignacy Witkiewicz die aan het expressionisme een volledig eigen invulling geeft.

Ook deze zaal biedt een mix van herkenning en ontdekking. Dit is dan ook een constante door deze verzorgde tentoonstelling. Maar eveneens het optimaal benutten van de constructieve mogelijkheden van het museumgebouw. De halve rotonde met zijn overvloedige lichtinval laat de Noord-Amerikaanse werken bijzonder goed tot hun recht komen, een bonte en levendige verzameling die voortkomt uit een uitwisseling met het Los Angeles Museum of Contemporary Art. Er werd al wat afgesakkerd over die driehoekige zalen in het museum die veeleer uit een gril van de architect dan uit museale noodzaak ontstaan zijn. Nu blijkt die ondankbare ruimte uitstekend te functioneren voor de installatie 'Polentransport' van Joseph Beuys. De meester van de moderne icoon schonk in 1981 de helft van zijn archief aan het museum van Lodz. Grafiek, notities, foto's langs de schuine wanden en, prominent aanwezig in het midden van de zaal, een houten kist met enkele uit hun alledaagsheid losgerukte voorwerpen: Het zijn de ingrediënten van een verrassende, haast intimistische opstelling. Even boeiend maar helemaal anders opgevat is de installatie met enkele schilderijen van Roman Opalka in een ruimte badend in het licht.

Lodz verrast ons met kwaliteitswerk uit een verzameling die bij de kenners altijd al hoog aangeschreven stond. Ik herinner mij de inspanningen van wijlen Phil Mertens, jarenlang de voorvechtster van onze eerste abstracten, om aan het einde van de jaren zeventig een initiatief rond die unieke verzameling op te zetten. Al haar enthousiasme is toen op het bureaucratisch pantser van het regime afgeketst. In die tijd kon dat nog. Wat zou ze van deze tentoonstelling genoten hebben!

RIK SAUWEN

BRUGGE, CULTURELE HOOFDSTAD VAN EUROPA IN 2002

In 1995, wanneer Brugge zich kandidaat stelde om tot Culturele Hoofdstad van Europa in 2002 te worden uitverkoren, reageerden veel buitenstaanders hier nogal meewarig op. Want wat had deze stad, of moet ik zeggen openluchtmuseum, nu nog te bieden dat al niet platgetreden was door horden toeristen? Toen ook nog bleek dat één van de pioniers en voortrekkers voormalig minister-president Luc Van den Brande het jaar 2002 verbond met het, nog bekend uit stoffige geschiedenisboeken, magische 1302 leek de stap van cultuur naar folklore en nostalgie al gezet. En toen de stad, na een lange procedure, de titel in 1998 kreeg toegewezen luidde men de Triomfklok van het Belfort en werd er menig feestje gegeven. Vol vertrouwen en ook wel met een zekere overmoed werd er gestart met een voorbereidend rapport. Het jaar 2002 zou snel voor de deur staan.

En voorwaar: eind september werd officieel het programma van het cultuurjaar aan de pers voorgesteld. Het moet ongeveer een record zijn: vijf maanden voor de officiële opening al uitpakken met een – zo goed als – kant en klaar programma. Uit een 800-projectvoorstellen en met een budget van om en bij de 200 miljoen werden – zeg maar – indrukwekkend programma uitgewerkt.

Eigenlijk begint het al met de programmabrochure. Op het eerste zicht lijkt het eerder een onoverkomelijke brok literatuur dan een handige overzichtelijke brochure. Maar schijn bedriegt want de creatieve krachten achter Brugge 2002 hebben het bijzonder originele en verrassende idee gehad om fragmenten uit het gedicht 'Op een Dag' van Peter Verhelst als leidraad en als inspiratiebron voor de programmering te gebruiken. Het gedicht is als het ware het bindmiddel dat ervoor zorgt dat het culturele jaar meer wordt dan een onsamenhangend geheel van honderd en één activiteiten. En het werkt! Aanvankelijk sta je een beetje afkerig tegen de opbouw van deze brochure – want ze vergt een zekere inspanning van de lezer – maar al lezende krijg je massa's relevante informatie over de stad, kunst en kunstenaars en ook over de makers hun opvatting over wat een Culturele Hoofdstad kan zijn. Grenzen tussen verschillende kunst disciplines vallen op deze manier weg en daar kan de vooringenomen bezoeker op zijn ontdekkingsstocht doorheen 2002 alleen maar zijn voordeel uit halen. Maar geen nood als dit je allemaal onoverkomelijk ver gezocht lijkt: wie gewoon gericht informatie wil, vindt deze achteraan waar u zowel een kalender vindt die u vertelt wat, waar en wanneer iets doorgaat, als een overzicht per discipline.

De festiviteiten starten op 20.02.2002 om 20.00 u. Op dat moment worden alle stadspoorten opengegoid en zal de stad een jaar lang ondergedompeld worden in een cultureel bad van muziek, film, podiumkunsten, tentoonstellingen, literatuur en architectuur. De tentoonstelling 'Jan van Eyck, de Vlaamse Primitieven en het Zuiden (1430-1530)' in het Groeningemuseum (van 15 maart tot 30 juni) wordt ongetwijfeld de grote publiekstrekker van het voorjaar. De stad staat bekend als bakermat van de Vlaamse Primitieven maar zowel de kunstenaars als hun werken zwerfden vaak rond doorheen heel Europa van Noord naar Zuid en beïnvloedden elkaar. We weten dat Jan Van Eyck veel heeft rondgezworven in Spanje en Portugal om te werken maar ook om plaatselijke kunstenaars te ontmoeten. Het is nu juist de bedoeling van deze tentoonstelling om deze boeiende wisselwerking bloot te leggen. Naast topwerken als het beroemde altaarstuk 'Madonna met kannunik Van der Paele' van Jan van Eyck worden ook tal van internationale collecties aangesproken.

Brugge
Brugge 2002
Vlamingstraat 35
8000 Brugge

tel. 050/44 20 02
www.brugge2002.be
info@brugge2002.be

De Stedelijke Musea hebben de voorbije jaren met de tentoonstellingen zoals 'Memling' en 'Van Memling tot Pourbus' in het Groeningemuseum een sterke reputatie opgebouwd die met deze tentoonstelling wel zal bevestigd worden. Er werd natuurlijk ook aan een grote zomermanifestatie gedacht – Hanze@M dici.com (van 24 mei tot 8 september) – onder de vorm van een ontdekkingsstocht die de bezoekers meevoert langs straten, kanalen, pleintjes en historische gebouwen van het vroegere handelskwartier. Een lichtvoetig opgevat parcours zal vertrekken vanuit het Provinciaal Hof en zal een beeld proberen te schetsen van de historische band tussen rijkdom en kunst, tussen economie en cultuur, tussen heden en verleden. De dynamiek van een handelsstad vroeger en nu waarbij o.m. aan de hand van originele stukken uit belangrijke binnen- en buitenlandse musea en archieven en door een aantal evocaties het rijke verleden van de stad terug tot leven wordt gebracht. Brugge 2002 wil zich duidelijk niet binden aan een bepaalde locatie en wil de stad in zijn geheel betrekken bij het culturele-hoofdstadproject. De mensen die er wonen en werken vormen de identiteit van de stad. Zo wil het fotografieproject 'Brugge Inside Out' (van 20 februari tot 17 november) de honderduizenden bezoekers de kans geven om te ontdekken wat er achter de fraaie gevels van de riante herenhuizen gebeurt. Fotografen met uiteenlopende achtergronden, zowel professionals, hobbyisten als scholieren, gunnen ons met hun foto's van intieme interieurs en hun bewoners een blik achter de gordijnen.

De verschillende ondergrondse parkings van de stad vormen een niet alledaags interieur waarin deze foto's – een 500-tal – worden opgehangen. Dit fotografieproject past in een ruimer kader van actuele kunst die een heel jaar het beeld van de stad zal bepalen. Brugge zal natuurlijk nooit het centrum worden van de hedendaagse kunst in ons land. Daar is ondermeer natuurlijk de ligging – tussen het SMAK en het PMMK – de grote galerie-cultuur is die stimulerend werkt voor jong, bruisend talent. Jonge kunstenaars uit diverse opleidingen kunnen binnen het project 'Octopus' (van 17 mei tot 16 september) hun talenten aan de buitenwereld tonen. Een project dat niet één duidelijke tentoonstelling wil zijn, maar een weefsel van hedendaagse kunst dat zijn tentakels uitspreidt over tal van initiatieven en locaties in de stad. Een aantal gevestigde, internationale waarden uit de kunst van vandaag komen aan bod in 'Attachment +' (van 22 februari tot 12 mei). Opmerkelijk hier is dat het gaat om werken die stuk voor stuk uit privé-collecties komen en nooit eerder (of zelden) aan het publiek getoond werden. Ook de locatie, het historisch gebouw van de Hogeschool West-Vlaanderen, Departement Lerarenopleiding in de Sint-Jorisstraat is voor de meeste Bruggelingen een grote onbekende.

Brugge 2002 wil natuurlijk meer zijn dan een korte termijn project. Het wil, lang nadat het magische jaar achter de rug zal zijn, blijvende stimuli geven voor de verdere culturele ontplooiing binnen de stad. In deze context situeren zich natuurlijk de architectuurprojecten zoals het paviljoen van Toyo Ito, de brug van Jürg Conzett maar natuurlijk langverwachte Concertgebouw van de architecten Paul Robbrecht en Hilde Daemen. De start van het culturele jaar betekent tevens de officiële opening van dit Concertgebouw dat een ankerpunt wordt in het programma van Brugge 2002. Ambities zijn nodig om vooruit te geraken en nu al beschouwt men dit gebouw als een belangwekkende nieuwe speler in het internationale culturele

veld en spreekt men van de vierde toren van Brugge. En als je weet dat dit gebouw het grootste podium van ons land heeft en een zaal met een capaciteit van 1200 toeschouwers, dan besef je dat het hier niet om ijdele ambities gaat. Met dit gebouw kunnen de Bruggelingen in de toekomst ook proeven van podiumkunsten als Rosas die vroeger uit technische noodzaak de stad links lieten liggen. Een produktie om zeker al naar uit te kijken is Jan Fabres Zwanenmeer (22 en 23 maart). Samen met het Ballet van Vlaanderen zal hij een eigentijdse versie uitwerken van Tsjajkovski's klassieker, live uitgevoerd door het 70-koppige VRO-orkest onder leiding van Koen Kessels.

Een ander lang termijn project, zeg maar is het investeren in de eigen jeugd. Blijkbaar is het geen pretje om je jeugd in een stad door te brengen die meer aandacht besteed aan het aantrekken van toeristen dan aan de behoeften van hun eigen jonge volk. Geen ambiance in de stad, geen infrastructuur om te feesten of te experimenteren, geen klimaat waarbinnen jeugdorganisaties hun ding kunnen doen, zijn veelgehoorde klachten vanuit de jongeren naar hun stad. Blijkbaar terecht want Brugge 2002 besteedt ruime aandacht aan hun jongvolk met het programma-luik Kaapstad – Jongere mensen bezetten de stad waarin de Stubnitz wel eens voor ambiance zal kunnen gaan zorgen. De Stubnitz is een oud visserijsschip uit het Duitse Rostock dat werd omgebouwd tot cultuurtempel, hip fuifoord, multimediacentrum, drukkerij met alle erop en eraan en werkruimte voor ontluikend artistiek geweld. De Stubnitz zal drie weken (van 16 augustus tot 8 september) aangemeerd liggen in de Brugse binnenhaven. Maar Brugge 2002 kent ook zijn klassiekers en een aantal vaste waarden en evenementen – zoals de Heilig-Bloedprocessie en de Praalstoet van de Gouden Boom – zullen ook tijdens dit culturele jaar weervan de partij zijn. Met een eigentijdse bijsturing trotseren deze toeristische toppers de eeuwwende en zijn ze klaar om de traditie verder te zetten.

U merkt het: voor de niet-Bruggeling wacht er een moeilijke keuze want er is zo veel dat de moeite loont en je kan toch niet het hele jaar in de stad ronddwalen. Alhoewel het natuurlijk wel dat is wat de samenstellers beogen. Tot slot: vergeet de website van Brugge 2002 niet – www.brugge2002.be – want naast het programmaboek is dit het instrument bij uitstek om je kalender voor 2002 nu al in te vullen.

CARL VAN DE GENACHTE

Deze neus voor kunst

kan ook de uwe worden...

dankzij onze

- cursussen kunstgeschiedenis, filosofie en muziek
- museumbezoeken in binnen- en buitenland
- kunsthistorische reizen

Eigen u de gratis programmabrochure van Amarant toe!

A M A R A N T

Amarant vzw • Hoogpoort 50 • B-9000 Gent
tel 09/269.17.40 • fax 09/233.42.36
info@amarant.be • www.amarant.be

DE ANTIQUAIRS

in het
CONGRES-PALEIS
LUIK

van 24 tot 27 januari 2002

Donderdag 24 van 14 U tot 21 U

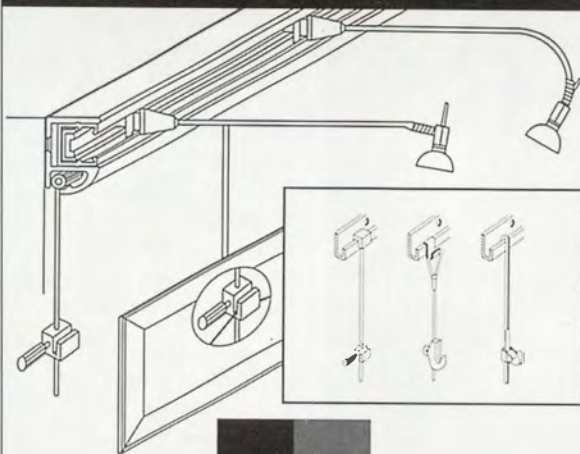
Vrijdag 25. Zaterdag 26,
en Zondag 27 januari,
van 10 U tot 20 U

PALAIS DES CONGRES

Esplanade de l'Europe 2 - 4020 LIEGE

Inlichting OCV 04/222.23.23

Het perfecte
schilderij ophangstelsysteem met
halogeen verlichting

Kapellensteenweg 272 - 2920 Kalmthout
Tel.: 03/666 27 26 - Fax: 03/666 65 73
E-mail: multi.art@skynet.be

VENNOOTSCHAPVOOR DE
CONSERVATIE EN DE RESTAURATIE
VAN KUNSTWERKEN

- Restauratie van schilderijen
(namelijk: grote formaten)
 - Doublering op vacuümtefel
 - Behandeling van:
gepolychromeerde beelden en meubels
muurschilderingen
Oosters lakwerk
conservatie van kunstwerken
op papier en zijde
terracotta's
- 20 JAAR AKTIEF
IN SAMENWERKING
MET DE OFFICIELE INSTANTIES
DIEPESTRÁAT 18
3061 BERTEM (Leefdaal)
(02) 767 97 80
ERKENNING NR.04 28 01

"Maria-ten hemel-opneming"
Sint-Goedele (St. Gudule) - Brussel
F. Navez

GALERIE PATRICK DEROM
BRUSSEL - NEW YORK

Galerie Patrick Derom uit de doeken gedaan
Werken van minder dan 100.000 Bef

TENTOONSTELLING
8.11.2001 - 12.01.2002

Werken van o.a.: Armand Apol - Alfred Bastien - Gaston Bertrand - Eugene Cannel - Jozef Cantré - Corneille - Ferdinand De Brackeleer - Jules De Bruycker - Gust. De Smet - Edmond Delescluze - Albert Driesbeke - James Ensor - Henri Evenepoel - Willy Finch - Pierre-Louis Flouquet - Léon Frédéric - Marcel Jefferys - Floris Jaspers - Paul Joostens - Fernand Khnopff - Eugene Laermans - Jules Lagae - Maurice Langaskens - Georges Lemmen - Jos Léonard - René Magritte - Xavier Mellery - Constantin Meunier - Armand Rassenfosse - Jean-François Roffiaen - Felicien Rops - Victor Rousseau - Walter Sauer - Edgard Scauflaire - Victor Servranckx - Frans Smeers - Jakob Smits - Alfred Stevens - Edgard Tytgat - Frits Van den Berghe - Joseph Van Leriuis - Louis Van Lint - Theo Van Rysselberghe - Guillaume Vanden Borre - Guillaume Vogels - Rik Wouters

Wolstraat 1 - 1000 Brussel
dinsdag tot zaterdag van 10u30 tot 18u30
T.: 02 514 08 82 F.: 02 514 11 58
galerie.p.derom@linkline.be

VEILINGHUIS

LOECKX

INGELANDGAT 4 • GENT • 09/223.37.93

HUIS VAN GOETHEM

BELANGRIJKE KUNST-
ANTIETK-
EN INBOEDELVEILINGEN

VOOR DE VEILINGEN
VAN
DECEMBER 2001 EN JANUARI 2002

kunt u telefonisch contact opnemen
met het veilingshuis

EXPERTISES - TAXATIES - INVENTARISSEN
Directie Peter Loeckx - Cécile LA PIPE

TENTOONSTELLING

9 NOVEMBER TOT EN MET 2 DECEMBER 2001

MIX

MECHELSESTEENWEG 11 - 2018 ANTWERPEN

Art **Mix**
G A L L E R Y

JOEL KASS

Tentoonstellingsagenda

Aarschot

MUSEUM VOOR HEEMKUNDE EN FOLKLORE

Begijnhof 25, 3200 Aarschot, 016/56.84.51

- 01-12-2001 t.e.m. 30-12-2001: Over kinderspeelgoed tussen twee wereldoorlogen

Antwerpen

MUSEUM PLANTIN-MORETUS

Vrijdagmarkt 22, 2000 Antwerpen, 03/221.14.50

- 01-12-2001 t.e.m. 03-03-2002: Arabische Cultuur en Ottomaanse pracht

Brugge

ARENTSHUIS

Dijver 12, 8000 Brugge, 050/44.87.11

- 22-02-2002 t.e.m. 30-06-2002: Impact 1902, revisited

GROENINGEMUSEUM

Dijver 12, 8000 Brugge, 050/44.87.11

- 15-03-2002 t.e.m. 30-06-2002: Jan Van Eyck. De Vlaamse Primitieven en het Zuiden.

Brussel

ATELIER 340

De Rivierendreef 340, 1090 Brussel, 02/424.24.12

- 06-10-2001 t.e.m. 27-01-2002: IRRELIGIA het niet-sacrale in de 20ste eeuwse Poolse kunst

GALERIJ PATRICK DEROM

Wolstraat 1, 1000 Brussel, 02/514.08.82

- 08-11-2001 t.e.m. 12-01-2002: Galerie Patrick Derom uit de doeken gedaan

GEMEENTELIJK MUSEUM VAN ELSENE

Jean Van Volsemstraat 71, 1050 Brussel, 02/515.64.21

- 17-10-2001 t.e.m. 06-01-2002: Revolutionaire kunstenaars van Lodz

GOETHE INSTITUT

Belliardstraat 58, 1040 Brussel, 02/230.39.70

- 06-11-2001 t.e.m. 15-12-2001: Herzliche Grüsse...Deutsch entdecken Multimediale tentoonstelling

JOODS MUSEUM VAN BELGIË

Stalingradlaan 74, 1000 Brussel, 02/512.19.63

- 28-10-2001 t.e.m. 06-01-2002: And I still see their faces Europalia Polen

KMKG JAPANESE TOREN

Van Praetlaan 44, 1020 Brussel, 02/268.16.08

- 29-03-2000 t.e.m. 31-12-2001: De Weg van de Krijger doorheen de Japanse kunsten.

LA RAFFINERIE

Manchesterstraat 21, 1080 Brussel, 0486/55.45.41

- 26-10-2001 t.e.m. 06-01-2002: Mutaties-Mutations over de hedendaagse stad

MUSEUM VOOR HET KOSTUUM EN DE KANT

Violetstraat 6, 1000 Brussel, 02/279.43.55

- 09-02-2001 t.e.m. 31-12-2001: De Dolle Jaren. Damesmode tussen droom en werkelijkheid.

PALEIS VOOR SCHONE KUNSTEN

Ravensteinstraat 23, 1000 Brussel, 02/507.84.80

- 03-11-2001 t.e.m. 06-01-2002: Voorlente-Polen 1880-1920

STADHUIS BRUSSEL

Grote Markt, 1000 Brussel, 02/513.89.40

- 06-12-2001 t.e.m. 17-02-2002: Tadeusz Kantor zelfportret

Brussel - Elsene

KINDERMUSEUM

Burgemeesterstraat 15, 1050 Brussel-Elsene, 02/640.01.07

- 01-01-2000 t.e.m. 31-12-2002: De verbeelding.

Deurle

MUSEUM DHONDT-DHAENENS

Museumlaan 14, 9831 Deurle, 09/282.51.23

- 07-10-2001 t.e.m. 09-12-2001: Aubette

Elsene

GEMEENTELIJK MUSEUM ELSENE

Jean Van Volsemstraat 71, 1050 Elsene, 02/511.90.84

- 18-10-2001 t.e.m. 06-01-2002: Artistes révolutionnaires de Lodz Europalia Polen

Eupen

INTERNATIONALES KUNSTZENTRUM OSTBELGIËN (IKOB)

In den Loten 3, 4700 Eupen, 087/56.01.10

- 18-11-2001 t.e.m. 20-01-2002: Edward Dwurnik

Gent

KUNSTHAL DE SINT-PIETERSABDIJ

Sint-Pietersplein 9, 9000 Gent, 09/243.97.30

- 17-11-2001 t.e.m. 06-01-2002: Vrouwenzaken - Zakenvrouwen. Het verhaal van Antoinette, Siska, Anna en de anderen.

MUSEUM DR. GUISLAIN

Jozef Guislainstraat 43, 9000 Gent, 09/216.35.95

- 10-11-2001 t.e.m. 02-06-2002: Het hoofd ten voeten uit

MUSEUM VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE WETENSCHAPPEN

Krijgslaan 281 - Gebouw S30, 9000 Gent, 09/264.49.30

- 15-09-2001 t.e.m. 31-07-2002: Plateau 2001. Het Cabinet de Physique van Joseph Plateau in 1840.

MUSEUM VOOR INDUSTRIËLE

ARCHEOLOGIE EN TEXTIEL
Minnemeers 9, 9000 Gent, 09/223.59.69

- 14-12-2001 t.e.m. 15-04-2001: My name is Bont.

MUSEUM VOOR SCHONE KUNSTEN

Citadelpark, 9000 Gent, 09/222.17.03

- 10-10-2001 t.e.m. 30-12-2001: Europalia 2001: De collectie van het museum van Sztuzki Lodz.

S.M.A.K.

Citadelpark, 9000 Gent, 09/221-17-03

- 14-10-2001 t.e.m. 13-01-2002: Casino 2001

Hasselt

LITERAIR MUSEUM

Bampslaan 35, 3500 Hasselt, 011/26.17.87

- 14-03-2001 t.e.m. 29-12-2001: We komen van ver, maar wel met grote passen. Het kinderboek in Vlaanderen in de 20ste eeuw.

NATIONAAL JENEVERMUSEUM

Witte Nonnenstraat 19, 3500 Hasselt, 011/24.11.44

- 14-09-2001 t.e.m. 30-12-2002: Edik, eek, azijn

PROVINCIAAL CENTRUM VOOR BEELDDE KUNSTEN - BEGIJNHOF - GALERIJ

Zuivelmarkt 33, 3500 Hasselt, 011/21.15.90

- 08-12-2001 t.e.m. 20-01-2002: Alfred Hitchcock en de Actuele Kunst

STEDELIJK MODEMUSEUM

Gasthuisstraat 11, 3500 Hasselt, 011/23.96.21

- 16-06-2001 t.e.m. 30-12-2001: Ontboezemingen Het décollété

Leuven

STEDELIJKE MUSEA LEUVEN

Savoyestraat 6, 3000 Leuven, 016/22.45.64

- 01-10-2001 t.e.m. 10-12-2001: Geuren en Kleuren

Luik

MUSÉE D'ART MODERNE ET D'ART CONTEMPORAIN

Parc de la Roverie 3, 4020 Luik, 041/343.04.03

- 23-11-2001 t.e.m. 20-01-2002: Magdalena Abakanowicz

PALAIS DES CONGRES

Esplanade de l'Europe 2, 4020 Luik

- 24-01-2002 t.e.m. 27-01-2002: De Antiquairs

Mechelen

SPEELGOEDMUSEUM MECHELEN

Nekkerspoel 21, 2800 Mechelen, 015/55.70.75

- 20-10-2001 t.e.m. 13-01-2002: Cowboys & Indianen, mythe en werkelijkheid

STEDELIJK MUSEUM HOF VAN BUSLEYDEN

Frederik de Merodestraat 65-67, 2800 Mechelen, 015/20.20.04

- 20-10-2001 t.e.m. 31-01-2002: 700 jaar MechelenMechelen 1301-2001

Oostende

MUSEUM VOOR MODERNE KUNST PMMK

Romestraat 11, 8400 Oostende, 059/50.81.18

- 23-09-2001 t.e.m. 13-01-2002: José Vermeersch

Zelem-Halen

Sint-Jansbergstraat 9, 3545 Zelem-Halen, 011/34.40.40

- 16-11-2001 t.e.m. 23-12-2001: Mondelaers, Ost, De Graef, Hagenaars, Van Look, Van Putten, Warnimont Groepstentoonstelling

Zoersel

LIA SCHELKENS SCULPTURE GALLERY

Paardenmarkt 26, 2980 Zoersel, 031/384.21.92

- t.e.m. 09-12-2001: Tweede natuur

Raadpleeg ook de agenda op onze website.

OPENBAAR
KUNSTBEZIT
VLAANDEREN

IS NU OOK OP HET NET
<http://www.okvweb.org>

ABORIGINAL ART GALLERY

Investeer in een 40.000 jaar oude,
nog steeds levende cultuur.

De Aboriginal kunst, waarin oeroude verhalen en "dreamings" worden weergegeven, is over de hele wereld erkend als een technisch unieke, cultureel en historisch zeer waardevolle kunstbeweging.

- gecertificeerde schilderijen op doek of boombast, didgeridoo's, boomerangs, beelden, aboriginal voorwerpen, ...
- uitzonderlijke kwaliteit!

N I E U W A D R E S !
ABORIGINAL ART GALLERY - AUSTRALIAN SHOP
MAGELEINSTRAAAT 48, 9000 GENT

(bij Belfort en Kathedraal)

Een eeuwenoude cultuur, in een eeuwenoud huisje!

donderdag, vrijdag, zaterdag: 11.30 u tot 18.00 u
nu ook: woensdag: 13.00 u tot 18.00 u

056/61.70.47 - 0475/70.85.99
fax: 056/61.70.48

www.australianshop.com

Ontvang onze gratis catalogus

(op te sturen naar B&F Invest, Kapellestraat 90,
9870 Zulte, of fax : 056/61.70.48)

Naam..... Tel.

Adres.....

**Uw
advertentie
had hier
kunnen staan**

**VRAAG
ONZE
ADVERTENTIETARIEVEN**

contacteer hiervoor:

b. promotion
mevrouw berlinde fierens
03 / 231 28 00

informeer naar onze bijzonder interessante
mailingprijzen

NOTORIOUS: ALFRED HITCHCOCK EN ACTUELE KUNST TENTOONSTELLING EN FILMRETROSPECTIEVE

PROVINCIAAL CENTRUM VOOR BEELDENDE KUNSTEN – BEGIJNHOF HASSELT

JOHN BALDESSARI | JUDITH BARRY | CINDY BERNARD | VICTOR BURGIN
STAN DOUGLAS | ATOM EGOYAN | CHRISTOPH GIRARDET | DOUGLAS GORDON
PIERRE HUYGHE | CHRISTIAN MARCLAY | CHRIS MARKER | MATTHIAS MÜLLER
DAVID REED | CINDY SHERMAN

8 DECEMBER 2001 – 20 JANUARI 2002

DI-VR VAN 10-22U. | ZA VAN 10-17U. | ZO VAN 14-17U. | GESLOTEN OP 25 DECEMBER EN 1 JANUARI
PROVINCIAAL CENTRUM VOOR BEELDENDE KUNSTEN – BEGIJNHOF, ZUIVELMARKT 33, 3500 HASSELT
TEL.: 011 29 59 60 | FAX: 011 29 59 61 | WWW.LIMBURG.BE/HITCHCOCK

HITCHCOCK FILMRETROSPECTIEVE: 10 DECEMBER 2001 – 25 JANUARI 2002

ZEBRACINEMA I.S.M. VLAAMSE DIENST VOOR FILMCULTUUR/KONINKLIJK BELGISCH FILMARCHIEF
TEL.: 011 23 75 32 | FAX: 011 23 75 10 | E-MAIL: ZEBRA@LIMBURG.BE | WWW.LIMBURG.BE/ZEBRA

RONDREIZENDE TENTOONSTELLING
GEORGANISEERD DOOR HET
MUSEUM OF MODERN ART OXFORD

ZebraCinema
cinema met een andere voorstelling

provincie
Limburg

theo wijnhoven

Interior Art Gallery

**Reeds 35 jaar aanbod
van internationale kunstenaars**

P. Alechinsky K. Appel
B. Bogart M. Bradley
H. Becking Coignard
Corneille P. Van Hoeydonck

**Ontdek
een beeldtentoonstelling
in een verborgen tuin
in hartje Brugge**

Oostmeers 7 – 8000 Brugge

tel. 050 / 333 654

Open van do. – ma. : 14u-18u30
(di. & woe. gesloten)

Spoor

75 jaar op het spoor van de toekomst

44

15.09.01 >

> 27.01.02

*Tentoonstelling in de Dexia Galerie
Passage 44 - Brussel*

75ste verjaardag van de NMBS

Gesloten op maandag en feestdagen
Info : 02.222.57.37

 Voordeelprijs Trein + Expo

www.dexia.be

www.nmbs.be